Halmaz műveletek

Unió:

A két halmaz **egyesítése**, azok az elemek kerülnek ide, amik vagy egyik, vagy másik, vagy mindkét halmazban szerepelnek

Jele: ∪ (Pl.: $A \cup B$)

Felcserélhető művelet ($A \cup B = B \cup A$)

$A \cup B$

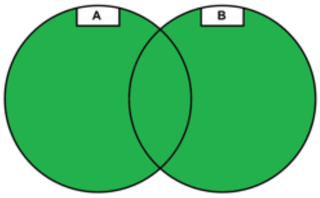

Metszet:

A két halmaz **közös része**, azok az elemek kerülnek ide, amik mind a két halmazban szerepelnek

Jele: ∩ (Pl.: $A \cap B$)

Felcserélhető művelet ($A \cap B = B \cap A$)

$A \cap B$

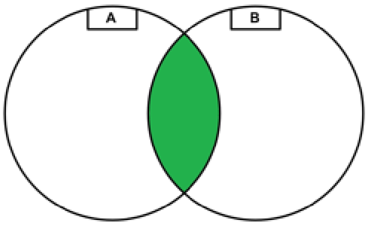

Különbség:

Ami az egyik halmazban benne van, de a másikban nincs benne

Jele: \ (Pl.: $A \setminus B$ vagy $B \setminus A$)

Nem felcserélhető művelet ($A \setminus B \neq B \setminus A$)

$A \setminus B$

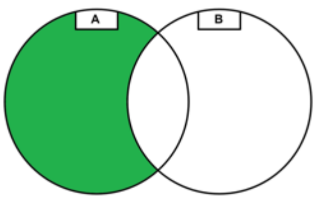

$B \setminus A$

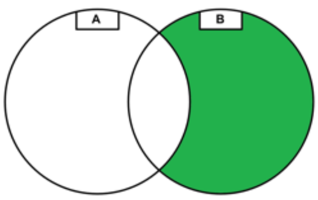

Négyzetgyök

Összeadás párja a kivonás

Szorzás párja az osztás

Hatványozás párja a gyökvonás

Négyzetszámok: Azok a számok, amiket úgy kapunk, hogy egy egész számot összeszorzunk önmagával (négyzetre emeljük)

Ezen számoknak a **négyzetgyöke** az a szám, amit összeszoroztunk önmagával (négyzetre emeltük)

Gyökvonás jele: $\sqrt{}$

Példa: $\sqrt{9} = 3$, mert $3^2 = 9$

Ha egész számot emeltünk négyzetre, akkor egész számot kaptunk, de gyökvonásnál csak a négyzetszámok gyöke lesz egész szám

Példa: $\sqrt{7} = \mathbf{2{,}64575}$ ...

Ezeket számológép segítségével tudjuk meghatározni

A gyökvonás nem úgy működik, hogy a két négyzetszám között félúton lévő szám gyöke a két négyzetszám gyöke közötti számok felénél lesz

Példa: $\sqrt{2{,}5} \neq 1{,}5$

$\sqrt{2{,}5} = \mathbf{1{,}5811388}$ ...

Négyzetre emelés és gyökvonás semlegesítik egymást ($\left(\sqrt{3}\right)^2 = 3$ és $\sqrt{3^2} = 3$), valamint felcserélhetők

Egy gyökös kifejezés önmagával való összeszorzása esetén az egész számot kapjuk meg ($\sqrt{5} \cdot \sqrt{5} = 5$)

Négyzetgyök, gyökvonás

Negatív számoknak nincs négyzetgyöke

Példa: $(-2)^2 = (-2) \cdot (-2) = 4$

$\sqrt{4} = 2$

Négyzetre emelés után sosem kapunk negatív számot, emiatt nem lehet negatív számokból négyzetgyököt vonni

Számológépen: Ma Error vagy Math Error

$\sqrt{0} = 0$

Négyzetgyök értékei:

- 1-nél nagyobb számok esetén a négyzetgyök mindig **kisebb** a számnál
- 0 és 1 közötti számok esetén a négyzetgyök mindig **nagyobb**, mint a szám

Példa: $0{,}5^2 = 0{,}25 \rightarrow \sqrt{0{,}25} = 0{,}5$

Nemcsak négyzetgyökkel fogunk találkozni, hanem köbgyökkel is (3. gyök), 4. gyökkel is…

Ezeknél is hasonlóan fogunk gondolkozni, 3. gyök esetén azt a számot keressük, amit ha 3. hatványra emelünk, akkor az adott számot kapjuk meg

Jele: $\sqrt[3]{}$, $\sqrt[4]{}$ ...

Neve: **Gyökkitevő**

Példa: $\sqrt[3]{8} = 2 \rightarrow 8 = 2^3 \rightarrow 2 \cdot 2 \cdot 2$

Ha nincs gyökkitevő, akkor az 2. gyökvonást (négyzetgyököt) jelent: $\sqrt{} = \sqrt[2]{}$

Számok csoportosítása

Egész számok ($\mathbb{Z}$): $\ldots\mathbf{-3}; \mathbf{-2}; \mathbf{-1}; \mathbf{0}; \mathbf{1}; \mathbf{2}; \mathbf{3}\ldots$

Negatív egész számok ($\mathbb{Z}^-$): $\ldots\mathbf{-5}; \mathbf{-4}; \mathbf{-3}; \mathbf{-2}; \mathbf{-1}$

Pozitív egész számok ($\mathbb{Z}^+$): $\mathbf{1}; \mathbf{2}; \mathbf{3}; \mathbf{4}; \mathbf{5}\ldots$

Természetes számok ($\mathbb{N}$): A pozitív egész számok és a 0 Felsorolva: $\mathbf{0}; \mathbf{1}; \mathbf{2}; \mathbf{3}\ldots$

Racionális számok ($\mathbb{Q}$): Azok a számok, amik felírhatóak két egész szám hányadosaként, magyarán az összes egész szám a törtekkel és tizedes törtekkel kiegészülve

Felsorolva: $\ldots\mathbf{-3}; \mathbf{-\frac{5}{3}}; \mathbf{-1}; \mathbf{-0,5}; \mathbf{0}; \mathbf{0,25}; \mathbf{2}; \mathbf{\frac{7}{2}}; \mathbf{5}\ldots$

Irracionális számok ($\mathbb{Q}^*$): Azok a számok, amik nem írhatóak fel két egész szám hányadosaként, ilyen számok a nem négyzetszámok gyökei, vagy a π

Felsorolva: $\ldots\boldsymbol{-\pi}; \mathbf{-\sqrt{3}}; \mathbf{-\sqrt{2}}; \mathbf{\sqrt{2}}; \mathbf{\sqrt{3}}; \boldsymbol{\pi}\ldots$

Valós számok ($\mathbb{R}$): A racionális és irracionális számok összessége (minden szám)

Felsorolva: $\ldots\mathbf{-\sqrt{3}}; \mathbf{-2}; \mathbf{-\frac{1}{2}}; \mathbf{0}; \mathbf{1}; \mathbf{\frac{2}{3}}; \mathbf{\sqrt{5}}\ldots$

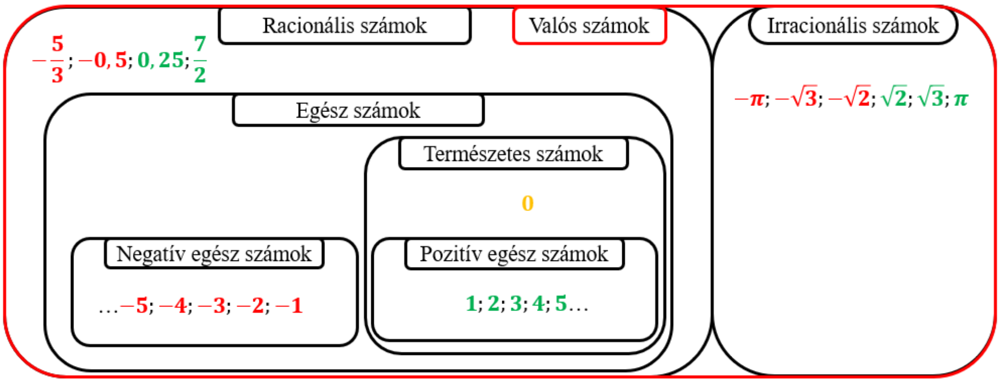

Hatványozás

Hatványozással találkoztunk már korábban a terület és térfogat mértékegységeinél (Terület: cm^2, m^2, Térfogat: cm^3, m^3)

A többszörös összeadás műveletet szorzással tudtuk kiváltani ($3 + 3 + 3 + 3 = 4 \cdot 3 = \mathbf{12}$)

A többszörös szorzás műveletet **hatványozással** fogjuk kiváltani ($\mathbf{2 \cdot 2 \cdot 2 \rightarrow 2^3}$)

Kimondva: **Kettő** a **harmadikon**

A hatvány kifejezések két részből állnak:

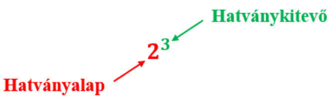

Hatványalap (alsó szám)

Hatványkitevő (jobb felső szám)

A **hatványalap** az a szám, amit önmagával többször megszoroztunk, a **hatványkitevő** pedig az a szám, ahányszor szerepelt a **hatványalap**

Hatványozást ugyanazért fogjuk használni, mint összeadás esetén a szorzást, hogy ne kelljen 5, 6, 7, vagy még több szorzótényezőt leírni

A hatványozás oda-vissza működik, tehát szorzat alakból fel tudjuk írni a hatvány alakot, de a hatvány alakot is bármikor vissza tudjuk írni szorzat alakra

Fontos: $\mathbf{2^3 \neq 2 \cdot 3}$!!!!!!!!!!!

10 hatványai

Hatvány	Érték	Betűvel
10^1	10	Tíz
10^2	100	Száz
10^3	1000	Ezer
10^4	10 000	Tízezer
10^5	100 000	Százezer
10^6	1 000 000	Egymillió
10^7	10 000 000	Tízmillió
10^8	100 000 000	Százmillió
10^9	1 000 000 000	Egymilliárd

Hatványok, amiket jó tudni fejből

2. Hatványok	
1^2	**1**
2^2	**4**
3^2	**9**
4^2	**16**
5^2	**25**
6^2	**36**
7^2	**49**
8^2	**64**
9^2	**81**
10^2	**100**

3. Hatványok	
1^3	**1**
2^3	**8**
3^3	**27**
4^3	**64**
5^3	**125**

4. Hatványok	
1^4	**1**
2^4	**16**
3^4	**81**

2 hatványai	
2^2	**4**
2^3	**8**
2^4	**16**
2^5	**32**
2^6	**64**
2^7	**128**
2^8	**256**
2^9	**512**
2^{10}	**1024**

10 hatványai	
10^1	**10**
10^2	**100**
10^3	**1000**
10^4	**10 000**
10^6	**1 000 000**
10^9	**1 000 000 000**

Hatványozás azonosságai

Elnevezés	Azonosság
H1	$a^n \cdot a^m = a^{n+m}$
H2	$\frac{a^n}{a^m} = a^{n-m}$
H3	$a^n \cdot b^n = (a \cdot b)^n$
H4	$\frac{a^n}{b^n} = \left(\frac{a}{b}\right)^n$
H5	$(a^n)^m = a^{n \cdot m}$

A H1 és H2 azonosságokat akkor használjuk, ha ugyanaz a hatványok **alapja**

A H3 és H4 azonosságokat akkor használjuk, ha ugyanaz a hatványok **kitevője**

A H5 azonosságot általában a zárójel felbontására szoktuk használni, ritkán használjuk a kitevők felcserélésére

Minden azonosságot oda-vissza tudunk alkalmazni (a H3 és H4 azonosságoknál van ennek a legtöbb értelme):

$(3 \cdot x)^2 = 3^2 \cdot x^2 = \mathbf{9x^2}$

$\left(\frac{x}{2}\right)^2 = \frac{x^2}{2^2} = \mathbf{\frac{x^2}{4}}$

H1: Szorzás → **Kitevők** összeadása

H2: Osztás → **Kitevők** kivonása

$\Big\}$ Hatványok **alapjai** egyeznek meg

H3: Zárójelbe vitel → **Alapok** szorzása

H4: Zárójelbe vitel → **Alapok** osztása

$\Big\}$ Hatványok **kitevői** egyeznek meg

H5: Hatvány hatványozása → **Kitevők** szorzása (vagy cseréje)

Hatványozás tudnivalók

A hatványozás nem felcserélhető művelet ($2^3 \neq 3^2$)

A 2. hatványra emelt számokat négyzetszámoknak nevezzük

Kimondva: 5^2 → Öt a másodikon vagy öt a négyzeten

A 3. hatványra emelt számokat köbszámoknak nevezzük

Kimondva: 2^3 → Kettő a harmadikon vagy kettő a köbön

Hatványozás eredményei nem szép fokozatosan fognak növekedni, mint a szorzás eredményei, hanem egyre gyorsabban

Az 1-et akárhanyadikra emeljük mindig 1-et kapunk eredményül (mindegy, hogy hányszor szorozzuk össze önmagával)

Az 0-t akárhanyadikra emeljük mindig 0-t kapunk eredményül (mindegy, hogy hányszor szorozzuk össze önmagával)

Ha valamit az 1. hatványra emelünk, önmagát kapjuk vissza ($2^1 = 2, \quad 3^1 = 3 \ldots$)

Ha valamit az 0. hatványra emelünk mindig 1-et kapunk és nem 0-t!!!!!!!!!!!!!!!

$2^0 = 1, \quad 3^0 = 1 \quad 4^0 = 1\ldots$

Negatív kitevők hatványozás során

A hatványozás során negatív számok is lehetnek a kitevőben

Ez a H2-es azonosságból fog kijönni:

$$\frac{a^n}{a^m} = a^{n-m}$$

Ha a nevező kitevője nagyobb, mint a számlálóé, akkor kivonás során negatív számot fogunk kapni a kitevőben

Példa:

$$\frac{2^3}{2^4} = 2^{3-4} = \mathbf{2^{-1}}$$

$$\frac{2^3}{2^4} = \frac{2 \cdot 2 \cdot 2}{2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2} = \frac{\mathbf{1}}{\mathbf{2}}$$

Valamit a -1. hatványra emelve a kifejezés reciprokát kapjuk meg

$$3^{-1} = \frac{1}{3} \qquad 4^{-1} = \frac{1}{4} \ldots$$

Példa:

$$\frac{2^3}{2^6} = 2^{3-6} = \mathbf{2^{-3}}$$

$$\frac{2^3}{2^6} = \frac{2 \cdot 2 \cdot 2}{2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2 \cdot 2} = \frac{\mathbf{1}}{\mathbf{2^3}}$$

Valamit negatív kitevőre emelve a kifejezés hatványának reciprokát kapjuk meg ($3^{-2} = \frac{1}{3^2} \quad 4^{-5} = \frac{1}{4^5} \quad 5^{-2} = \frac{1}{5^2} \ldots$)

10 negatív hatványai

Hatvány	Érték (tört)	Érték	Betűvel
10^{-1}	$\frac{1}{10}$	0,1	Tized
10^{-2}	$\frac{1}{100}$	0,01	Század
10^{-3}	$\frac{1}{1000}$	0,001	Ezred
10^{-4}	$\frac{1}{10\,000}$	0,0001	Tízezred
10^{-5}	$\frac{1}{100\,000}$	0,00001	Százezred
10^{-6}	$\frac{1}{1\,000\,000}$	0,000001	Milliomod
10^{-9}	$\frac{1}{1\,000\,000\,000}$	0,000000001	Milliárdod

Negatív számok hatványozása

Negatív számok hatványozása során végeredményként kaphatunk pozitív, és kaphatunk negatív számot is

Ez a kitevőben lévő számtól függ:

Ha a szám **páros**, akkor a végeredmény **pozitív** lesz

Ha a szám **páratlan**, akkor a végeredmény **negatív** lesz

Páros esetben minden tagnak meglesz a párja ($\ominus \cdot \ominus = \oplus$)

Páratlan esetben minden tagnak meglesz a párja, kivéve az utolsó tagot ($\oplus \cdot \ominus = \ominus$)

Negatív szám hatványozása esetén a lépések:

Megnézzük, hogy a kitevő páros vagy páratlan

Ha **páros**, akkor pozitív lesz az eredmény, úgy oldjuk meg, mintha ott se lenne a mínusz jel

Ha **páratlan**, akkor az egyenlőség után teszünk egy mínusz jelet, de utána ugyanúgy oldjuk meg, mintha nem lenne ott mínusz jel

Normálalak

Normálalak nagy számok esetén

Nagyon nagy (általában sok 0-ra végződő) számok esetén használjuk a normálalakot

Azért használjuk, hogy ne kelljen a sok 0-t kiírni, ne írjunk le se kevesebbet, se többet, mint kéne

Föld és Nap távolsága 150 millió km, számmal: 150 000 000 km

A normálalak két tagból áll:

$150\,000\,000 = \mathbf{1,5} \cdot \mathbf{10^8}$

Egy 1 és 10 közötti számból (1 vagy annál nagyobb, 10-nél kisebb, és nem muszáj egész számnak lennie)

10 hatványából (10^2, 10^3, $10^4 \ldots$)

Egy számot úgy írunk fel normálalakban, hogy az utolsó szám mögé képzeljük a tizedesvesszőt, és **balra** (←) visszük egészen az első számjegyig, és ahányszor **balra** (←) vittük a tizedesvesszőt, a 10 kitevőjében annyi lesz

Úgy is elképzelhető, mintha a számot 1-gyel szoroznánk meg, a számot folyamatosan osztjuk 10-zel, az 1-et pedig szorozzuk 10-zel, így nem változik a szorzat értéke

A tizedes tört végéről a 0-kat elhagyhatjuk, de ha van középen 0, azokat nem hagyhatjuk el

A normálalak ugyanúgy, mint a hatvány azonosságok, oda-vissza működik, tehát egy normálalakban felírt számot vissza tudunk írni ”rendes” alakra

Ha normálalakról ”rendes” alakra írjuk át a számot, akkor annyiszor visszük **jobbra** (→) a tizedesvesszőt, amennyi a 10 kitevője

Ha már nem tudjuk többször **jobbra** (→) vinni (utolsó számjegy mögé került), akkor 0-kat kezdünk írni az utolsó számjegy mögé (annyit, ahányszor még **jobbra** (→) kellene vinnünk a tizedesvesszőt)

Negatív számok esetén is ugyanúgy működik a normálalak, mint pozitív számok esetén, ugyanazokat a lépéseket fogjuk megcsinálni, csak a szám elé írunk egy mínusz előjelet

Normálalak esetén az 1-es szorzótényezőt is ki kell írnunk (Pl.: $10\,000 = \mathbf{1} \cdot \mathbf{10^4}$)

Normálalak kis számok esetén

Nemcsak nagyon nagy, hanem nagyon kicsi számok esetén is használjuk a normálalakot $(0{,}0000\ldots)$

Itt is azért használjuk, hogy ne kelljen a sok 0-t kiírni, ne írjunk le se kevesebbet, se többet, mint kéne

Porszem tömege: $0{,}00000001\ g$

A normálalak két tagból áll:

$0{,}00000001 = \mathbf{1} \cdot \mathbf{10^{-8}}$

Egy 1 és 10 közötti számból (1 vagy annál nagyobb, de 10-nél kisebb, és nem muszáj egész számnak lennie)

10 negatív hatványából $(10^{-2},\ 10^{-3},\ 10^{-4}\ldots)$

Nagyon kis számok esetén a 10 kitevőjében negatív szám lesz

Egy kis számot úgy írunk fel normálalakban, hogy a tizedesvesszőt addig visszük **jobbra** $(\rightarrow)$ a 0 mellől, míg az első nem 0 számjegy mögé nem kerül, és ahányszor **jobbra** $(\rightarrow)$ vittük a tizedesvesszőt, a 10 kitevőjében az a szám szerepel majd negatív előjellel

Úgy is elképzelhető, mintha a számot 1-gyel szoroznánk meg, a számot folyamatosan szorozzuk 10-zel, az 1-et pedig osztjuk 10-zel, így nem változik a szorzat értéke

Pici negatív számok (Pl.: $-0{,}000001$) esetén is ugyanígy működik minden, csak a szám elé írunk egy mínusz előjelet

Trükk: a 0, ... és az első számjegy között mindig eggyel kevesebb 0 lesz, mint amennyi a kitevőben szereplő szám

Ha normálalakról ”rendes” alakra írjuk át a számot, akkor annyiszor visszük **balra** $(\leftarrow)$ a tizedesvesszőt, amennyi a 10 kitevője

Betűk a matematikában

Találkoztunk már betűkkel korábban, általában geometriában és térgeometriában $(a,\ b,\ c,\ d,\ K,\ T,\ A,\ V)$

Új betűk, amikkel találkozni fogunk a matematikában: $x,\ y$

Ezekkel fogjuk jelölni az egyenletek, egyenletrendszerek, szöveges feladatok megoldása során az ismeretleneket

Eddig különböző jelekkel jelöltük: ●▲■◆♥□◯☻☼, ezeket fogja felváltani x és y

Számok és betűk közé nem mindig szoktuk kitenni a szorzás jelet, de úgy képzeljük, mintha ott lenne

$2x = 2 \cdot x$ $3y = 3 \cdot y$ $5a = 5 \cdot a$ $10b = 10 \cdot b$

Más műveleti jeleket (összeadás, kivonás, osztás) nem hagyhatunk el

A betű előtti számot szorzótényezőnek, **együtthatónak** hívjuk: $\mathbf{6}x$ együtthatója: **6**

Az 1-es együtthatókat nem szoktuk kiírni (x együtthatója: **1**), a -1-es együtthatókat mínusz jellel jelöljük ($-x$ együtthatója: $\mathbf{-1}$)

Egynemű kifejezések: Amik csak együtthatójukban térnek el (de nem muszáj, hogy eltérjenek)

Egynemű kifejezések esetén fontos, hogy a betűk és azok kitevője is megegyezzen (ha van)

A betűk felcserélésével (ha több van összeszorozva) is kaphatunk egynemű kifejezéseket (xy és yx egyneműek)

Egynemű kifejezések könnyű elképzelése: Gyümölcsök segítségével, az együttható a darabszám, a betű a gyümölcs fajtája

Összeadás és kivonás betűkkel

Összeadást és kivonást csak egynemű kifejezésekkel végezhetünk el (almát az almával, körtét a körtével), ezt **összevonásnak** hívjuk

Ezeket a műveleteket úgy fogjuk elvégezni, hogy az együtthatókat adjuk össze, vagy vonjuk ki egymásból

Az együtthatókat mindig előjellel együtt nézzük

A végeredménynél mindegy a sorrend, ABC sorrendet szoktuk követni (először a, utána b, vagy először x, utána y), ha nemcsak sima betűk vannak, hanem hatványok is, akkor kitevő szerint csökkenő sorrendben szoktuk írni a tagokat (a legnagyobb kitevőjűt írjuk előre, utána a nála kisebbet, utána a még kisebbet, és így tovább), a számokat a legvégére szoktuk írni (amik mögött nincs betű)

Szorzás és osztás betűkkel

Szorzás és osztás esetén a számot számmal, a betűt betűvel fogjuk összeszorozni vagy elosztani

Ha ugyanolyan betűket szorzunk össze egymással, akkor hatvány alakban lehet felríni (Pl.: $a \cdot a = a^2$), ha különböző betűket kell összeszoroznunk, akkor csak elhagyjuk a szorzás jelet közülük (Pl.: $a \cdot b = ab$)

Ha ugyanolyan betűket osztunk el egymással, akkor egyszerűsíteni tudunk (Pl.: $\frac{a^2}{a} = a$), ha különböző betűket kell elosztanunk, akkor nem csinálunk semmit (Pl.: $\frac{a}{b} = \frac{a}{b}$)

Az előjelekre mindig figyelünk:

Szorzásnál: $\oplus \cdot \oplus = \oplus$ $\oplus \cdot \ominus = \ominus$ $\ominus \cdot \ominus = \oplus$

Osztásnál: $\frac{\oplus}{\oplus} = \oplus$ $\frac{\oplus}{\ominus} = \ominus$ $\frac{\ominus}{\ominus} = \oplus$

Kiemelés

A kiemelés a zárójelfelbontás művelet párja

Mire jó a kiemelés?

- Átláthatóbbak tőle a műveletek
- Egyszerűsítéshez is használhatjuk

Zárójelfelbontás esetén egy zárójeles kifejezést bontottunk fel (eltüntettük a zárójelet)

Kiemelés során az összeget vagy különbséget írjuk át zárójeles formára

Kiemelés során arra törekszünk, hogy a lehető legtöbb és legnagyobb tagokat emeljük ki

Hogy fogunk kiemelni?

- Megkeressük azokat a tagokat, amik az összeg vagy különbség minden tagjában szerepelnek, ezt fogjuk kiemelni
- Ezek lehetnek számok, lehetnek betűk és lehetnek számok és betűk is vegyesen
- Van olyan eset is, hogy nem tudunk kiemelni semmit

Lépések:

1) Először megnézzük, hogy a számok közül ki tudunk-e emelni valamit
2) Utána megnézzük, hogy a betűk közül ki tudunk-e emelni valamit

Minden tagban szerepelnie kell a kiemelt tagnak

Tehát ha 3 tagú az összeg vagy a különbség, akkor nem elég, ha csak 2 tagból emelünk ki valamit, mind a 3-ból ki kell tudnunk emelni

Ha valamit teljesen kiemelünk, akkor az 1-est oda kell írnunk a zárójelen belülre

A kiemelést zárójelfelbontással tudjuk ellenőrizni

Műveletek sorrendje

1) Zárójelben lévő műveletek
2) Szorzás, osztás
3) Összeadás, kivonás

- Mindig balról jobbra haladva végezzük el a műveleteket!
- Figyelembe véve azt is, hogy melyiknek van „elsőbbsége”.
- A zárójel, ha van, mindig elsőbbséget élvez.
- Ezen túl meg a szorzás és osztás élvez elsőbbséget
- És legvégül az összeadásokat és kivonásokat végezzük el.

$(\ldots)$ $\quad\cdot\ és\ :$ $\quad+\ és\ -$

Műveltek sorrendje folyamatábra

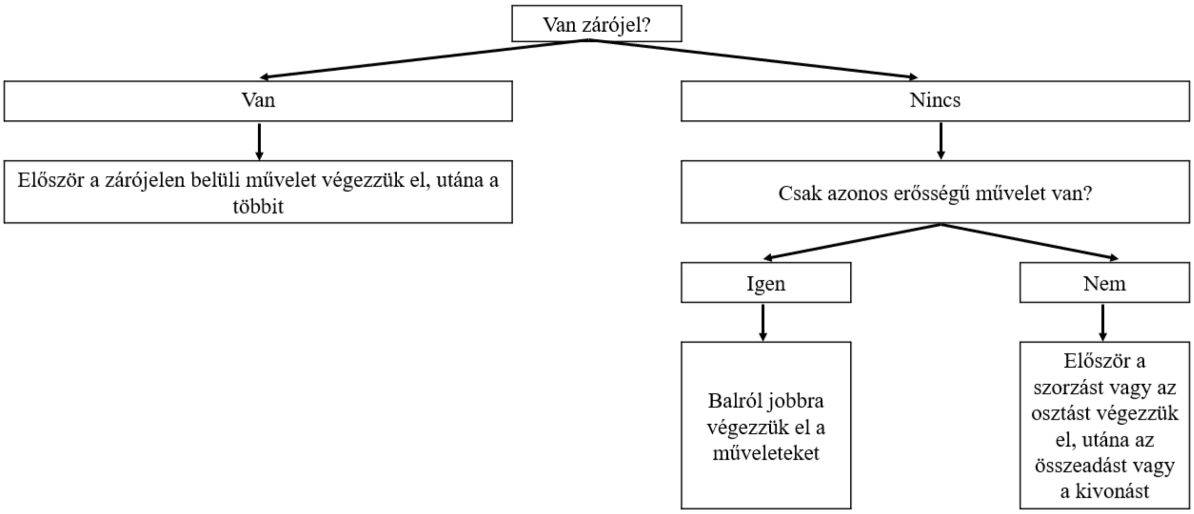

Százalékszámítás

Százalék jele: %

Példák: 10%, 25%, 100%

Hol használunk százalékot?

- Akciók, kedvezmények
- Statisztika
- Adók
- Kamatok, hitelek

- Osztályzás
- Infláció
- Telefon akkumulátor töltöttsége

1 egész lesz a 100%

Általában 0% és 100% közötti százalékokról szoktunk beszélni, azokkal szoktunk találkozni, de 100%-nál nagyobb százalékok is lesznek

Százalék 3 alakban adható meg:

- Százalék alakban (20%)
- Tört alakban $\left(\frac{1}{5}\right)$
- Tizedes tört alakban (0,2)

Százalékszámítás tudnivalók

1 egész lesz a 100%

Az 1% a 100% 100-ad része, egy szám 1%-át úgy kapjuk meg, hogy a számot elosztjuk 100-zal

Százalékszámítás során egyenes arányosságot fogunk használni

Példa: Számoljuk ki 400 20%-át!

	400	100%	
$:5$	**80**	**20%**	$:5$

	400	100%	
$:100$	4	1%	$:100$
$\cdot 20$	**80**	**20%**	$\cdot 20$

Egy szám valahány százalékát kétféleképpen lehet kiszámolni:

- Egy lépésben: A százalékot átírjuk tört vagy tizedes tört alakra, majd a számot ezzel megszorozzuk
- Két lépésben: Kiszámoljuk a szám 1%-át, majd ezt a számot megszorozzuk a százalék értékével

Százalék átírása tört alakra: A százalék értékét elosztjuk 100-zal, ha tudunk, egyszerűsítünk, és a kapott számmal szorozzuk az eredeti számot

$20\% \rightarrow \frac{20}{100} = \frac{1}{5}$ $\qquad 400 \cdot \frac{1}{5} = \frac{400}{5} = \mathbf{80}$

400 20%-a 80.

Százalékalap: Aminek kiszámoljuk valamennyi százalékát

Százalékláb: A %-os kifejezés

Százalékérték: Az eredmény, amit kapunk a számolás során

Százalék átírása tizedes tört alakra: A százalék értéket elosztjuk 100-zal, és a kapott számmal szorozzuk az eredeti számot

$20\% \rightarrow 0{,}2 \quad 400 \cdot 0{,}2 = 40 \cdot 2 = \mathbf{80}$

Kapcsolat százalék, tört alak és tizedes tört alak között

A 3 között mindig van átjárás (az egyiket át tudjuk írni a másikra)

Átírások:

- Ha százalékból írunk át valamit tört vagy tizedes tört alakra, akkor mindig osztani fogunk 100-zal, tört esetén mindig 100-adban kapjuk meg a törtet, amit, ha tudunk, akkor egyszerűsítünk, tizedes tört esetén pedig 2-vel **balra** (←) visszük a tizedesvesszőt
- Ha tört alakról írunk át valamit tizedes tört alakra, akkor vagy tudjuk az értéket (nevezetes törtek), vagy bővítjük a törtet 100-adra
- Ha tört alakról írunk át valamit százalék alakra, akkor 100-zal fogjuk szorozni a törtet, ha 100-ad alakban van, akkor csak eltűnik a nevező, ha nem 100-ad alakban van, akkor pedig elvégezzük a szorzást és az egyszerűsítést
- Ha tizedes tört alakról írunk át valamit tört alakra, akkor csak simán átírjuk, ha tudunk, egyszerűsítünk
- Ha tizedes tört alakról írunk át valamit százalék alakra, akkor 100-zal fogjuk szorozni a tizedes törtet, vagyis 2-szer visszük **jobbra** (→) a tizedesvesszőt

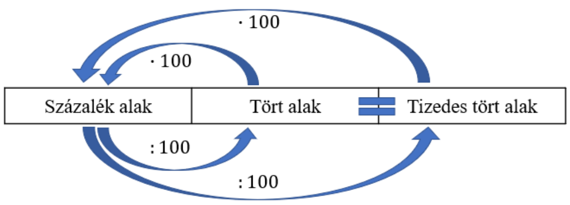

Nevezetes százalékok

Százalék	Osztás / Szorzás
10%	: 10
50%	: 2
25%	: 4
20%	: 5
5%	: 20
1%	: 100
100%	· 1
200%	· 2
300%	· 3
150%	· 1,5

Törtek

Törtek segítségével megadhatjuk, egy szám, síkidom, test, valahányadrészét

Törtek elképzeléséhez legkönnyebb a pizzára vagy tortára gondolni (attól függően ki mennyire édesszájú)

Törteket meg lehet adni szövegesen, és meg lehet adni őket számokkal is

Ahány egyenlő részre osztjuk annyiad rész lesz

Ha a tortát (pizzát) 4 egyenlő részre osztjuk, akkor 1 szelet a torta (pizza) negyed része lesz

Ha 4 egyenlő szeletre vágott tortából (pizzából) 3 szeletet kapunk meg, akkor a torta (pizza) **3** **negyed** részét kaptuk meg

Törtek bővítése

Miért bővítjük a törteket?

- Össze tudunk hasonlítani két törtet bővítés segítségével
- Törtek összeadását, kivonását tudjuk elvégezni bővítés segítségével

- Tizedes tört alakra tudjuk átírni a törteket bővítés segítségével

Hogyan fogunk bővíteni?

- A számlálót és a nevezőt is ugyanazzal az egész számmal fogjuk megszorozni
- Fontos, hogy a számláló és a nevező is meg legyen szorozva a számmal, ne csak az egyik
- Fontos, hogy a számláló és a nevező is ugyanazzal az egész számmal legyen megszorozva

Törtek egyszerűsítése

Miért egyszerűsítjük a törteket?

- Össze tudunk hasonlítani két törtet egyszerűsítés segítségével
- Törtek összeadását, kivonását tudjuk elvégezni egyszerűsítés segítségével
- Törtek szorzását, osztását tudjuk könnyebben elvégezni egyszerűsítés segítségével
- Tizedes tört alakra tudjuk átírni a törteket egyszerűsítés segítségével
- Kisebb számokkal kell dolgoznunk a számolások során (könnyebb elvégezni a számolásokat egyszerűsítés után)
- Szebb alakra tudjuk hozni a végeredményt

Hogyan fogunk egyszerűsíteni?

- A számlálót és a nevezőt is ugyanazzal az egész számmal fogjuk elosztani
- Fontos, hogy a számláló és a nevező is el legyen osztva a számmal, ne csak az egyik
- Fontos, hogy a számláló és a nevező is ugyanazzal az egész számmal legyen elosztva

Bővíteni mindig tudunk, egyszerűsíteni viszont nem mindig

Akkor tudunk egyszerűsíteni, ha a tört számlálója és nevezője is osztható ugyanazzal a számmal

Mindig igyekszünk a lehető legnagyobb számmal egyszerűsíteni

Egy törtet lehet többször is egyszerűsíteni

Egyszerűsítés ”jelölése”: Áthúzzuk a számlálót és a nevezőt is és az egyszerűsített számokat írjuk a tört fölé és alá

Törtek és az osztás művelet

A törtek osztás műveletet jelentenek

Ennek a tizedes törteknél lesz jelentősége

A törtet át tudjuk írni egy osztás műveletre, de az osztás műveletet is át tudjuk írni egy törtté:

- Az osztandó lesz a számláló
- Az osztó lesz a nevező

Tört esetén, ha a számláló osztható a nevezővel (a nevező osztója a számlálónak), akkor egész számot kapunk eredményül

Törtek típusai nagyság szerint

Az, hogy a tört 1-nél kisebb lesz, 1-gyel egyenlő lesz, vagy 1-nél nagyobb lesz, mindig attól függ, hogy a számláló és a nevező közül melyik a nagyobb

- 1-nél kisebb törtek: Számláló<Nevező
- 1-gyel egyenlő törtek: Számláló=Nevező
- 1-nél nagyobb törtek: Számláló>Nevező

Törtek vegyes alakja

1-nél nagyobb törteket átírhatunk vegyes tört alakba/vegyes tört alakban adhatjuk meg

A vegyes tört alak egy **egész számból** és egy **tört számból** áll, amiket egymás mellé írunk le

1-nél nagyobb törtek átírhatók vegyes tört alakba, de a vegyes tört alak is visszaírható tört alakba (oda-vissza működik)

Az egész szám és a törtrész között összeadásjel van, amit nem írunk ki

Hogy írjuk át a vegyes tört alakban lévő törtet sima (közönséges) tört alakra?

- Átírjuk az egész részt ugyanolyan nevezőjű törtként, mint a törtrész, majd összeadjuk őket

Hogy írjuk át a sima (közönséges) tört alakban lévő törtet vegyes tört alakra?

- A tört egy osztás műveletnek felel meg
- Megnézzük, hogy a számlálóban hányszor van meg a nevező, ez lesz egész rész, a maradék lesz a törtrész számlálójában

Törtek összeadása és kivonása

Törteket akkor tudunk összeadni egymással és kivonni őket egymásból, ha a két törtnek közös a nevezője (ugyanannyi szeletre vannak vágva a pizzák)

Ilyenkor csak össze kell adni a számlálókat (összeadásnál), valamint ki kell vonni egymásból őket (kivonásnál)

Mi van, ha nem ugyanaz a két tört nevezője?

- Ilyenkor közös nevezőre kell hoznunk a két törtet

Hogy hozzuk közös nevezőre a törteket?

- Vagy egyik vagy mind a két törtet bővíteni fogjuk
- Ha az egyik nevező a másik nevező egész számszorosa, akkor a kisebb nevezőt fogjuk bővíteni a nagyobb nevezőre
- Ha a nevezők nem egymás egész számszorosai, akkor közös nevezőre hozzuk őket (mind a két törtet bővíteni fogjuk)
- Ilyenkor két dolgot tehetünk:
- Az egyik, hogy összeszorozzuk a nevezőket, és az lesz az új közös nevező (ez mindig működni fog, viszont van, hogy nagy számokkal kell dolgoznunk)
- A másik, hogy keresünk egy olyan számot, ami osztható az egyik és osztható a másik nevezővel is (van, hogy ez a szám a két szám szorzata lesz (előző eset), de van, hogy lesz kisebb szám is, ez azért előnyösebb, mint az összeszorzás, mert így nem kell nagy számokkal számolnunk)

A végén, ha tudunk, egyszerűsítünk (nem kötelező)

Törtek összeadásának és kivonásának lépései

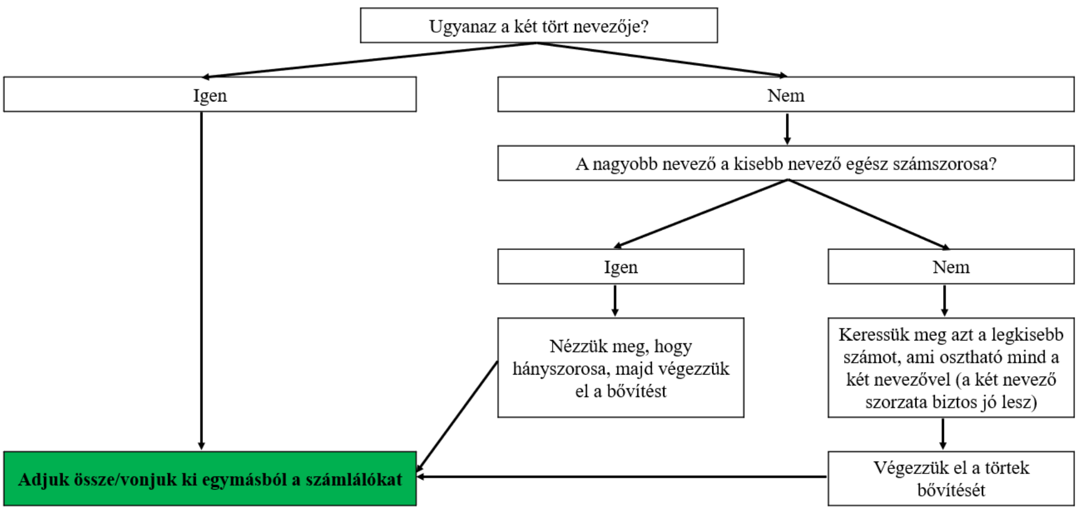

Törtek összeadása és kivonása Pillangó módszer segítségével

Pillangó módszert akkor alkalmazzuk, ha a két tört nevezője különböző

Először összeszorozzuk a nevezőket, ez lesz a végeredmény nevezője

Ezután keresztbe szorozzuk az egyik tört számlálóját a másik tört nevezőjével, majd a másik tört számlálóját az egyik tört nevezőjével

A kapott eredményt a törtek fölé írjuk

Végül elvégezzük a kapott szorzatok összeadását/kivonását attól függően, hogy a két tört között összeadás jel vagy kivonás jel szerepelt

Ez a módszer csak kis számok (egyjegyű számok) esetén alkalmazható!!!

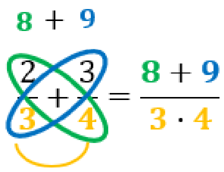

Törtek és egész számok összeadása és kivonása

Törtet és egész számot úgy adunk össze, vagy úgy vonjuk ki egymásból őket, hogy az egész számot felírjuk olyan nevezőjű törtként, mint a tört nevezője

Vegyes törtek összeadása és kivonása

Vegyes törtek összeadását kétféleképpen végezhetjük el:

- Összeadjuk az egészrészeket, és összeadjuk a törtrészeket, ha a törtrészek összegéből 1-nél nagyobb tört jön ki, akkor azt hozzáadjuk az egészrészhez
- Átírjuk mind a két vegyes törtet közönséges tört alakra, és úgy végezzük el az összeadást

Vegyes törtek kivonását is kétféleképpen végezhetjük el:

- Kivonjuk egymásból az egészrészeket és kivonjuk egymásból a törtrészeket, ez a módszer akkor előnyös, ha a törtrészek különbsége pozitív lesz (a kisebbítendő tört nagyobb, mint a kivonandó tört)
- Átírjuk mind a két vegyes törtet közönséges tört alakra, és úgy végezzük el a kivonást (ez mindig használható)

Vegyes tört és közönséges tört összeadása/kivonása során vagy összeadjuk a törtrészeket, vagy a vegyes törtet írjuk át közönséges tört alakra, és úgy végezzük el a műveleteket

Törtek szorzása egész számmal

Törteket úgy tudunk szorozni egész számmal, hogy a tört számlálóját megszorozzuk a számmal (ez a módszer mindig működni fog)

Ennél a módszernél ugyanúgy, mint összeadás vagy kivonás esetén, a végén, ha tudunk, akkor egyszerűsítünk

A szorzást úgy is elvégezhetjük, hogy az egész számot és a tört nevezőjét egyszerűsítjük egymással (ez csak akkor alkalmazható, ha az egész számnak és a tört nevezőjének van közös osztója)

Ennél a módszernél az eredményt a lehető legegyszerűbb alakban fogjuk megkapni, így a végén nem kell egyszerűsítenünk (mert közben elvégeztük)

Vegyes törtek szorzása egész számmal

Vegyes törteket úgy tudunk szorozni egész számmal, hogy szorozzuk az egész részt is az egész számmal, valamint a tört részt is, ha a tört részre, 1-nél nagyobb tört jön ki, akkor azt hozzáadjuk az egész részhez

Úgy is elvégezhetjük a szorzást, hogy a vegyes törtet átírjuk közönséges tört alakra, onnantól pedig ugyanúgy végezzük el a szorzást, mint tört és egész szám szorzása esetén

Törtek osztása egész számmal

Törteket úgy tudunk osztani egész számmal, hogy a tört **<u>nevezőjét</u>** megszorozzuk a számmal (ez a módszer mindig működni fog)

Ennél a módszernél ugyanúgy, mint összeadás vagy kivonás esetén, a végén, ha tudunk, akkor egyszerűsítünk

Az osztást úgy is elvégezhetjük, hogy a tört számlálóját és az egész számot elosztjuk/egyszerűsítjük egymással (ez csak akkor alkalmazható, ha a tört számlálójának és az egész számnak van közös osztója)

Ennél a módszernél az eredményt a lehető legegyszerűbb alakban fogjuk megkapni, így a végén nem kell egyszerűsítenünk (mert közben elvégeztük)

Vegyes törtek osztása egész számmal

Vegyes törteket úgy tudunk osztani egész számmal, hogy a vegyes törtet átírjuk közönséges tört alakra, onnantól pedig ugyanúgy végezzük el az osztást, mint tört és egész szám osztása esetén

Amennyiben a vegyes tört egészrésze és az egész szám oszthatóak egymással, azokat elosztjuk egymással, majd a törtrészt is elosztjuk az egész számmal (ez az eset elég ritka)

Törtek szorzásának és osztásának összehasonlítása

Szorzás:

A tört <u>**számlálóját**</u> és az egész számot <u>**szorozzuk**</u> egymással:

$$5\cdot\frac{3}{4}=\mathbf{\frac{15}{4}}$$

$$3\cdot\frac{2}{7}=\mathbf{\frac{6}{7}}$$

A tört <u>**nevezőjét**</u> és az egész számot <u>**egyszerűsítjük**</u> egymással:

$$\overset{1}{\cancel{2}}\cdot\frac{5}{\underset{3}{\cancel{6}}}=\mathbf{\frac{5}{3}}$$

$$\frac{7}{\cancel{8}}\cdot\cancel{8}=\mathbf{7}$$

Osztás:

A tört <u>**nevezőjét**</u> és az egész számot <u>**szorozzuk**</u> egymással:

$$\frac{5}{4}:2=\mathbf{\frac{5}{8}}$$

$$\frac{7}{9}:3=\mathbf{\frac{7}{27}}$$

A tört <u>**számlálóját**</u> és az egész számot <u>**egyszerűsítjük**</u> egymással:

$$\frac{6}{7}:3=\mathbf{\frac{2}{7}}$$

$$\frac{\overset{5}{\cancel{10}}}{9}:\overset{2}{\cancel{4}}=\frac{5}{9}:2=\mathbf{\frac{5}{18}}$$

Tört szorzása törttel

Törtet úgy tudunk szorozni törttel, hogy a <u>**számlálót**</u> a <u>**számlálóval**</u>, a <u>**nevezőt**</u> a <u>**nevezővel**</u> szorozzuk

Szorzás esetén <u>**nem kell közös nevezőre hozni**</u> a két törtet, mint összeadásnál vagy kivonásnál

Ennél a módszernél a végén, ha tudunk, akkor egyszerűsítünk

A szorzás elvégzése előtt is egyszerűsíthetünk:

- Egyszerűsíthetjük a törteket külön-külön is (ha tudjuk)
- A számlálót és a nevezőt keresztbe tudjuk egyszerűsíteni (az egyik tört <u>**számlálóját**</u> a másik tört <u>**nevezőjével**</u>)
- Ha tudunk a törtön belül, valamint keresztbe is egyszerűsíteni, akkor mindegy a sorrend

Érdemes mindig elvégezni az egyszerűsítést, mert így kisebb számokkal kell dolgoznunk, és a végén a lehető legegyszerűbb alakban kapjuk meg az eredményt

Vegyes tört szorzása törttel vagy vegyes törttel

Vegyes törtet úgy tudunk szorozni törttel, hogy átírjuk közönséges tört alakra, majd elvégezzük a szorzást (**számlálót** a **számlálóval**, **nevezőt** a **nevezővel** szorozzuk, és ha tudunk, akkor a törteken belül vagy keresztbe egyszerűsítünk)

Vegyes törtet úgy tudunk szorozni vegyes törttel, hogy átírjuk mind a két vegyes törtet közönséges tört alakra, majd elvégezzük a szorzást (**számlálót** a **számlálóval**, **nevezőt** a **nevezővel** szorozzuk, és ha tudunk, akkor a törteken belül vagy keresztbe egyszerűsítünk)

Törtek reciproka

Egy tört reciprokát úgy kapjuk meg, hogy megcseréljük egymással a tört **számlálóját** és **nevezőjét**

Mire lesz jó, mikor fogjuk használni?

- Akkor, amikor törttel osztunk

Mi a helyzet egész számokkal?

- Egész számok felírhatóak eggyedekként, úgy már tudjuk venni a reciprokukat

1-nek a reciproka 1, ez az egyetlen pozitív szám, aminek a reciproka önmaga lesz

Negatív törtek, negatív számok esetén ugyanazt csináljuk, mint pozitív törtek és számok esetén, csak rakunk eléjük egy mínusz előjelet

A 0-nak nincs reciproka

Tört és reciprokának szorzata mindig 1 (a számlálót és a nevezőt is teljesen le tudjuk egyszerűsíteni keresztbe)

Ha a tört **számlálójában** 1 van, akkor a tört reciproka egész szám lesz

Törtek osztása törtekkel

Törtet úgy tudunk osztani törttel, hogy az osztó tört (osztásjel utáni tört) reciprokával szorzunk

Az első törttel (osztandó) nem csinálunk semmit, a második törtnek vesszük a reciprokát (megcseréljük a számlálót és a nevezőt), az osztás jelet pedig szorzásjelre cseréljük

Ha ezekkel a lépésekkel megvagyunk, akkor visszavezettük a példát két tört szorzására, innentől ugyanazt csináljuk, mint törtek szorzása esetén:

- A **számlálót** a **számlálóval**, a **nevezőt** a **nevezővel** szorozzuk

- Egyszerűsíthetjük a törteket külön-külön is (ha tudjuk)
- A **számlálót** és a **nevezőt** keresztbe is tudjuk egyszerűsíteni (az egyik tört számlálóját a másik tört nevezőjével)
- Egyszerűsítést érdemes a reciprokkal való szorzás átírása után elvégezni (ne kavarodjunk bele később)

Egész számok, törtek, vegyes törtek osztása

Tört osztása egész számmal: A tört nevezőjét szorozzuk az egész számmal, vagy ha tudjuk, akkor a számlálót és az egész számot egyszerűsítjük (Ha egyszerűbb, akkor az egész számot átírhatjuk eggyed tört alakra, onnantól pedig tört osztása törttel)

Egész szám osztása törttel: A tört reciprokával szorozzuk az egész számot (Ha egyszerűbb, akkor az egész számot átírhatjuk eggyed tört alakra, onnantól pedig tört osztása törttel)

Vegyes tört osztása törttel/Tört osztása vegyes törttel: A vegyes törtet átírjuk közönséges tört alakra, innentől a tört osztása törttel lépéseit követjük

Vegyes tört osztása vegyes törttel: Átírjuk mind a két vegyes törtet közönséges tört alakra, innentől a tört osztása törttel lépéseit követjük

Emeletes törtek

Emeletes törteknek nevezzük azokat a törteket, ahol egy törtet osztunk el egy másik törttel

Az emeletes tört alakot átírhatjuk két tört osztására, innentől pedig a tört osztása törttel szabályait alkalmazzuk

Tizedes törtek

Tizedesvessző helyett szokás pontot (**tizedespont**) is használni (legyakrabban informatikában, programozásban) **36. 12**

Tizedes törtek helyi értéke

Eggyedek nem lesznek

A tizedesvessző utáni 1. számjegy lesz a tized

A tizedesvessző utáni 2. számjegy lesz a század

A tizedesvessző utáni 3. számjegy lesz az ezred

Ezt lehet folytatni tovább is (4. számjegy tízezred, 5. számjegy százezred …)

Helyi érték								Szám
ezres (E)	százas (sz)	tízes (t)	egyes (e)		tized (t)	század (sz)	ezred (E)	
1	1	4	5	,	8	6	7	1145,867

Egész számok esetén a tizedesvessző után 0 szerepel (ezt nem szoktuk kiírni)

Pl.: $2 = 2{,}0$

A tizedesvessző utáni számjegy mögé bármennyi 0-t írhatunk, nem fog változni a szám értéke

Pl.: $2{,}2 = 2{,}20 = 2{,}200$

Ha a tizedesvessző és a törtrész között van 0, vagy vannak 0-k, azt nem hagyhatjuk el sosem

Pl.: $3{,}08 \neq 3{,}8$ $\quad 4{,}002 \neq 4{,}02 \neq 4{,}2$

Tizedes törtek kimondása: Kimondjuk a tizedesvessző előtti számot (**egészrész**), utána azt mondjuk, hogy egész, ezután kimondjuk a tizedesvessző utáni számot, és utána a **törtrész** elnevezést (tized, század, ezred)

Ha a tizedesvessző után 1 számjegy van, akkor tizedet mondunk, ha 2 számjegy, akkor századot, ha 3 számjegy, akkor ezredet

Tizedes törteket felsorolás esetén pontos vesszővel (;) választjuk el: $\mathbf{1{,}2};\ \mathbf{3{,}5};\ \mathbf{6{,}85};\ \mathbf{9{,}791}$

Törtek, vegyes törtek és tizedes törtek

A törteket át tudjuk írni tizedes tört alakra, és a tizedes törteket is át tudjuk írni tört alakra (oda-vissza működik)

1-nél kisebb törtek vagy tizedes törtek esetén nagyon egyszerű dolgunk lesz, csak ki kell mondani a törtet vagy a tizedes törtet és már kész is vagyunk

1-nél nagyobb tizedes tört átírásakor az egészrészt és a törtrészt is átírjuk tört alakra, és a kettőt összeadjuk

1-nél nagyobb törtek esetén megnézzük, mennyi lesz az egészrész és mennyi törtrész marad, majd elvégezzük az átírást

Vegyes törtek esetén nagyon egyszerű dolgunk lesz, csak felírjuk az egészrészt, és a tizedesvessző után a törtrészt

Tizedes törtek összehasonlítása

Tizedes törtek összehasonlítása esetén (Melyik a nagyobb?) először mindig az egészrészeket hasonlítjuk össze

Amelyiknek nagyobb az egészrésze, az lesz a nagyobb

Ha az egészrészek megegyeznek, akkor összehasonlítjuk a törtrészeket (tizedesvessző utáni részt)

Először a tizedeket nézzük meg, és amelyik szám tized helyi értékén nagyobb számjegy szerepel, az a szám lesz a nagyobb

Ha megegyezik a tized helyi értéken álló két számjegy, akkor a századokat nézzük meg, és amelyik szám század helyi értékén nagyobb számjegy szerepel, az a szám lesz a nagyobb

Ha a század helyi értéken álló két számjegy is megegyezik, akkor az ezredeket nézzük meg, és amelyik szám ezred helyi értékén nagyobb számjegy szerepel, az a szám lesz a nagyobb

Ha az egyik számban kevesebb számjegy van a tizedesvessző után, mint a másikban, akkor 0-kat képzelünk oda

Tizedes törtek kerekítése

Egészre kerekítés

Egészre kerekítésnél megkeressük a szám kisebb, illetve nagyobb egész szomszédját, és eldöntjük, a kettő közül melyikhez van közelebb

A két egész szomszéd között félúton lévő szám mindig az 5, 50, 500 lesz (Félúton: Ugyanolyan távol van az egyiktől, mint a másiktól)

Ha a tized helyén 1, 2, 3, 4 számjegyek szerepelnek, akkor **lefelé** (↓) kerekítünk

Ha a tized helyén 5, 6, 7, 8, 9 számejgyek szerepelnek, akkor **felfelé** (↑) kerekítünk

Ha egész számot kell egészre kerekíteni, akkor a szám és a kerekített értéke megegyezik

Tizedre kerekítés (1 tizedesjegyre)

Tizedre kerekítésnél megkeressük a szám kisebb, illetve nagyobb tized szomszédját, és eldöntjük, a kettő közül melyikhez van közelebb

A két tized szomszéd között félúton lévő szám mindig a ,05 ,050 lesz (Félúton: Ugyanolyan távol van az egyiktől, mint a másiktól)

Ha a század helyén 1, 2, 3, 4 számjegyek szerepelnek, akkor **lefelé** (↓) kerekítünk

Ha a század helyén 5, 6, 7, 8, 9 számjegyek szerepelnek, akkor **felfelé** (↑) kerekítünk

Ha egész számot vagy 1 tizedesjegyű számot kell tizedre kerekíteni, akkor a szám és a kerekített értéke megegyezik

Századra kerekítés (2 tizedesjegyre)

Századra kerekítésnél megkeressük a szám kisebb, illetve nagyobb század szomszédját, és eldöntjük, a kettő közül melyikhez van közelebb

A két század szomszéd között félúton lévő szám mindig az ,005 lesz (Félúton: Ugyanolyan távol van az egyiktől, mint a másiktól)

Ha az ezred helyén 1, 2, 3, 4 számjegyek szerepelnek, akkor **lefelé** (↓) kerekítünk

Ha az ezred helyén 5, 6, 7, 8, 9 számjegyek szerepelnek, akkor **felfelé** (↑) kerekítünk

Ha egész számot, vagy 1 tizedesjegyű, vagy 2 tizedesjegyű számot kell századra kerekíteni, akkor a szám és a kerekített értéke megegyezik

Ezredre kerekítés (3 tizedesjegyre)

Ezredre kerekítésnél megkeressük a szám kisebb, illetve nagyobb ezred szomszédját, és eldöntjük, a kettő közül melyikhez van közelebb

A két ezred szomszéd között félúton lévő szám mindig az ,0005 lesz (Félúton: Ugyanolyan távol van az egyiktől, mint a másiktól)

Ha a tízezred helyén 1, 2, 3, 4 számjegyek szerepelnek, akkor **lefelé** (↓) kerekítünk

Ha a tízezred helyén 5, 6, 7, 8, 9 számjegyek szerepelnek, akkor **felfelé** (↑) kerekítünk

Ha egész számot, vagy 1 tizedesjegyű, vagy 2 tizedesjegyű, vagy 3 tizedesjegyű számot kell ezredre kerekíteni, akkor a szám és a kerekített értéke megegyezik

Tizedes törtek összeadása és kivonása

Tizedes törtek összeadása és kivonása esetén az egészrészeket az egészrészekkel adjuk össze, vagy vonjuk ki őket egymásból, valamint a törtrészeket a törtrészekkel adjuk össze, vagy vonjuk ki őket egymásból

Ha szép számokról van szó, akkor ezt fejben is el lehet végezni, ha csúnyább (nehezebb, nagyobb) számokról van szó, akkor írásban fogjuk elvégezni a műveleteket úgy, hogy először mindig a törtrészek műveletét végezzük el, utána pedig az egészrészek műveletét

Pl.: $3{,}2 + 4{,}6 = \mathbf{7{,}8}$ $\quad$ $13{,}12 + 11{,}23 = \mathbf{24{,}35}$

Ha a tizedesek összeadásakor az összeg pontosan 10 tized, 100 század, vagy 1000 ezred, akkor egész számot fogunk kapni, az egészrészhez még 1-et fogunk hozzáadni (ilyenkor nem kell tizedesvesszőt írni, elég csak leírni az egész számot)

Pl.: $2{,}3 + 5{,}7 = \mathbf{8}$ $\quad$ $16{,}88 + 13{,}12 = \mathbf{30}$

Kivonásnál, ha megegyeznek a tizedesek, akkor egész számot fogunk kapni (ilyenkor nem kell tizedesvesszőt írni, elég csak leírni az egész számot)

Pl.: $8{,}4 - 3{,}4 = \mathbf{5}$ $\quad$ $18{,}36 - 12{,}36 = \mathbf{6}$

Ha a tizedesek összeadásakor az összeg nagyobb, mint 10 tized, 100 század, vagy 1000 ezred, akkor egy egészet fogunk még hozzáadni az egészrészhez

Pl.: $3{,}5 + 4{,}7 = \mathbf{8{,}2}$ $\quad$ $14{,}67 + 12{,}52 = \mathbf{27{,}19}$

Ha nem ugyanannyi tizedesjegy szerepel a két szám esetén, akkor 0-t vagy 0-kat fogunk képzeletben odarakni a kevesebb tizedesjegyű szám utolsó tizedesjegye mögé

Pl.: $5{,}5\mathbf{0} + 3{,}12 = \mathbf{8{,}62}$ $\quad$ $12{,}3\mathbf{00} + 14{,}168 = \mathbf{26{,}468}$

Ha az összeadás vagy kivonás művelet elvégzése után a tizedek 0-ra végződnek, akkor a 0-t nem muszáj kiírnunk

Pl.: $5{,}12 + 4{,}28 = \mathbf{9{,}4}$ $\quad$ $11{,}127 + 13{,}273 = \mathbf{24{,}4}$

Kivonás esetén, ha a kisebbítendő törtrésze kisebb, mint a kivonandó törtrésze, akkor az egészrészből fogunk ”kölcsönkérni”, (maradék) és úgy végezzük el a kivonást

Pl.: $5{,}1 - 3{,}4 = \mathbf{1{,}7}$ $\quad$ $15{,}26 - 12{,}42 = \mathbf{2{,}84}$

Ha egész számot és tizedes törtet adunk össze, akkor összeadjuk az egészrészeket, és mögé írjuk a törtrészt

Pl.: $4 + 5{,}9 = \mathbf{9{,}9}$ $\quad$ $17{,}36 + 12 = \mathbf{29{,}36}$

Ha tizedes törtből vonunk ki egész számot, akkor csak kivonjuk egymásból az egészrészeket és mögé írjuk a törtrészt

Pl.: $8{,}3 - 2 = \mathbf{6{,}3}$ $\quad$ $16{,}46 - 14 = \mathbf{2{,}46}$

Ha egész számból vonunk ki tizedes törtet, akkor az egészrészből ”kölcsön kell kérnünk”, és úgy tudjuk elvégezni a kivonást, vagy elvégezzük az egészrészek kivonását, és a kapott eredményből még kivonjuk a törtrészt

Pl.: $7 - 5{,}2 = \mathbf{1{,}8}$ $15 - 11{,}46 = \mathbf{3{,}54}$

Tizedes törtek szorzása 10-zel, 100-zal, 1000-rel

Ha a tizedes törteket 10-zel, 100-zal, 1000-rel szorozzuk meg, akkor annyiszor fogjuk **jobbra** (→) vinni a tizedesvesszőt, amennyi 0 az 1-es mögött szerepel (1**0**-nél **1-gyel**, 1**00**-nál, **2-vel**, 1**000**-nél **3-mal**, és így tovább…)

Ha nem tudjuk már tovább **jobbra** (→) vinni a tizedesvesszőt (az utolsó szám mögé került), de még kellene, akkor a szám mögé 0-kat fogunk írni (még annyi 0-t, amennyiszer **jobbra** (→) kellene vinni a tizedesvesszőt)

Ilyen feladatok elején érdemes mindig megbecsülni az eredményt úgy, hogy a tizedes tört törtrészét elhagyjuk, és úgy szorozzuk meg az egészrészt 10-zel, 100-zal, 1000-rel, így biztosan nem lesz benne hiba

Tizedes törtek szorzása egész számmal, és tizedes törttel

Ha tizedes törtet egész számmal szorzunk meg, akkor szép számok esetén csinálhatjuk ugyanazt, mint összeadás vagy kivonás esetén (megszorozzuk az egészrészt, valamint a törtrészt is a számmal), de ezt ritkán fogjuk használni, leggyakrabban írásban fogjuk elvégezni a szorzást

Pl.: $124{,}3 \cdot 2 = \mathbf{248{,}6}$

Tizedes törtet írásban ugyanúgy fogunk megszorozni egész számmal, mint ahogy két egész számot szorzunk össze egymással

A tizedesvesszőt mindig a szorzás végén írjuk oda a megfelelő helyre

A szabály az, hogy a végeredménynek ugyanannyi számjegye lesz a tizedesvessző után, mint amennyi a tizedes törtnek volt (Ha 1 tizedesjegye volt a tizedes törtnek, akkor az eredménynek is 1 tizedesjegye lesz, ha 2 volt, akkor az eredménynek is 2 lesz, ha 3 volt, akkor az eredménynek is 3 lesz)

Ami fontos ilyenkor, hogy a 0 is bele fog számítani (Ha a legutolsó egy vagy több számjegy 0 lesz)

A szorzás elvégzése előtt, vagy a tizedesvessző beírása előtt érdemes egy becslést elvégezni kerekítés segítségével, hogy biztosak legyünk abban, hogy hova kerül a tizedesvessző

A szorzás felcserélhető művelet, mindegy, hogy melyik tag szerepel az írásbeli szorzás jobb és bal oldalán

Ha tizedes törtet tizedes törttel szorzunk, akkor mindent ugyanúgy végzünk el, mintha ott sem lenne a tizedesvessző, csak a végén az eredménynél ugyanannyi számnak kell lennie a tizedesvessző mögött, mint eredetileg a két tizedes törtnek összesen (Pl.: $26{,}36 \cdot 1{,}2$ esetén a 26,**36**-nál **2 szám** szerepel a tizedesvessző mögött, az 1,**2** esetén **1 szám** szerepel a tizedesvessző mögött, tehát **összesen 3**, a szorzás elvégzése után a végeredménynél úgy tesszük ki a tizedesvesszőt, hogy **3 szám** legyen mögötte)

Két tizedes tört szorzása esetén is érdemes elvégezni egy becslést, hogy tudjuk, hogy nagyságrendileg mekkora számnak kell kijönnie

Egész számok, tizedes törtek osztása 10-zel, 100-zal, 1000-rel

Egész számokat úgy osztunk 10-zel, 100-zal, 1000-rel, hogy a szám végéről annyi 0-t hagyunk el, amennyi 0 van az osztóban az 1-es után (1**0**-nél **1**, 1**00**-nál, **2**, 1**000**-nél **3** 0-t fogunk elhagyni a szám végéről)

Ha az egész szám nem 0-ra végződik, vagy nincs elegendő 0 a végén, akkor az utolsó szám mögé képzeletben odateszünk egy tizedesvesszőt, és annyiszor fogjuk **balra** (←) vinni, amennyi 0 szerepel az osztóban az 1-es mögött (1**0**-nél **1-gyel**, 1**00**-nál, **2-vel**, 1**000**-nél **3-mal** fogjuk **balra** (←) vinni a tizedesvesszőt)

Ha tizedes törteket 10-zel, 100-zal, 1000-rel osztunk el, akkor pedig annyiszor fogjuk **balra** (←) vinni a tizedesvesszőt, amennyi 0 szerepel az osztóban az 1-es mögött (1**0**-nél **1-gyel**, 1**00**-nál, **2-vel**, 1**000**-nél **3-mal** fogjuk **balra** (←) vinni a tizedesvesszőt)

Ha már nem tudjuk többször balra vinni (az első számjegy elé került), akkor az első számjegy elé beírjuk, hogy 0,…, ha pedig még tovább kell vinnünk, akkor a tizedesvessző utáni első számjegy és a tizedesvessző közé még annyi 0-t írunk, amennyiszer még **balra** (←) kellene vinni a tizedesvesszőt (ha még 2-vel kellene **balra** (←) vinni, akkor 0,00…)

Egész számok osztása egész számokkal (Maradékos osztás)

Korábban a maradékos osztás végén, ha volt maradék, nem csináltunk vele semmit, csak leírtuk, hogy: Maradék: …

Így, hogy tanultunk a tizedes törtekről, tovább fogjuk vinni ezeket az osztásokat

Első lépésként az eredmény utolsó számjegye mögé teszünk egy tizedesvesszőt

Utána a maradék mellé egy 0-t fogunk írni, és az így kapott számot fogjuk elosztani az osztóval

Ha elvégeztük az osztást, és 0 a maradék, akkor kész vagyunk

Ha nem 0 a maradék, akkor az új maradék mögé megint írunk egy 0-t, és elvégezzük az osztást

Ezt egészen addig fogjuk csinálni, amíg a végén 0 maradékot nem kapunk, vagy nem veszünk észre valami ismétlődést

Az ismétlődést mindig pöttyel fogjuk jelölni a szám felett

Pöttyök típusai:

- 1 pötty: $23,\dot{7} = 23{,}7777777777\ldots$
- 2 pötty egymás mellett: $19,\dot{2}\dot{5} = 19{,}2525252525\ldots$
- 2 pötty nem egymás mellett: $22,\dot{4}31\dot{9} = 22,\mathbf{431943194319}\ldots$

Tizedes törtek osztása egész számokkal

Az elején ugyanúgy fogjuk végezni az osztást, mint amikor egész számot egész számmal osztunk, de ha eljutunk a tizedesvesszőig, akkor az eredménynél kitesszük a tizedesvesszőt, majd folytatjuk az osztást, és ha van maradék, akkor 0-t írunk mögé, és egészen addig folytatjuk az osztást, amíg 0 maradék nem lesz a végén, vagy nincs ismétlődés

Osztás tizedes törtekkel

Ha egy számot (akár egész számot, akár tizedes törtet) tizedes törttel kell osztanunk, akkor a tizedes törtet meg kell szoroznunk annyival, hogy egész számot kapjunk (bármilyen számmal lehet szorozni, de 10-zel, 100-zal, 1000-rel szoktunk), ilyenkor, hogy a hányados ne változzon, az osztandót is ugyanezzel a számmal kell megszoroznunk (egész számokkal példa: $20:4 = \mathbf{5}$ és $200:40 = \mathbf{5}$)

Ha mind a két szám (osztandó és osztó is) tizedes tört, akkor elegendő, ha csak az osztó lesz egész szám, az osztandó maradhat tizedes tört (tizedes törtet tudunk írásban osztani egész számmal)

Egész számok szorzása, osztása 10-zel, 100-zal, 1000-rel

	Szorzás (→)	Osztás (←)
10-zel	1 db 0-t írunk a szám végére $35 \cdot 10 = \mathbf{350}$	Ha a szám 0-ra végződik, akkor 1 db 0-t elhagyunk $810 : 10 = \mathbf{81}$
		Ha a szám nem 0-ra végződik, akkor 1-gyel **balra** (←) visszük a tizedesvesszőt $38 : 10 = \mathbf{3,8}$
100-zal	2 db 0-t írunk a szám végére $47 \cdot 100 = \mathbf{4700}$	Ha a szám 00-ra végződik, akkor 2 db 0-t elhagyunk $3800 : 100 = \mathbf{38}$
		Ha a szám nem 00-ra végződik, akkor 2-vel **balra** (←) visszük a tizedesvesszőt $902 : 100 = \mathbf{9,02}$
1000-rel	3 db 0-t írunk a szám végére $61 \cdot 1000 = \mathbf{61\,000}$	Ha a szám 000-ra végződik, akkor 3 db 0-t elhagyunk $9000 : 1000 = \mathbf{9}$
		Ha a szám nem 000-ra végződik, akkor 3-mal **balra** (←) visszük a tizedesvesszőt $530 : 1000 = \mathbf{0,53}$

Tizedes törtek szorzása, osztása 10-zel, 100-zal, 1000-rel

	Szorzás (→)	Osztás (←)
10-zel	Ha 1 számjegy van a tizedesvessző után, akkor 1 **jobbra** (→) vitelnél egész számot kapunk eredményként $31{,}2 \cdot 10 = \mathbf{312}$	1-gyel **balra** (←) visszük a tizedesvesszőt $26{,}3 : 10 = \mathbf{2,63}$
	Ha 1-nél több számjegy van a tizedesvessző után, akkor 1-szer **jobbra** (→) visszük a tizedesvesszőt $16{,}75 \cdot 10 = \mathbf{167,5}$	Ha nem tudjuk **balra** (←) vinni a tizedesvesszőt (már az első számjegy előtt van), akkor 0,-et írunk a szám elé $2{,}7 : 10 = \mathbf{0,27}$
100-zal	Ha 1 számjegy van a tizedesvessző után, akkor 1 **jobbra** (→) vitel után 1 db 0-t írunk a szám mögé $25{,}7 \cdot 100 = \mathbf{2570}$	2-vel **balra** (←) visszük a tizedesvesszőt $153{,}9 : 100 = \mathbf{1,539}$
	Ha 2 vagy több számjegy van a tizedesvessző után, akkor 2-ször **jobbra** (→) visszük a tizedesvesszőt $17{,}937 \cdot 100 = \mathbf{1793,7}$	Ha nem tudjuk **balra** (←) vinni a tizedesvesszőt (már az első számjegy előtt van), akkor 0,-et írunk a szám elé $3{,}8 : 100 = \mathbf{0,038}$
1000-rel	Ha 1 vagy 2 számjegy van a tizedesvessző után, 1 vagy 2 **jobbra** (→) vitel után 1 vagy 2 db 0-t írunk a szám mögé $29{,}32 \cdot 1000 = \mathbf{29\,320}$	3-mal **balra** (←) visszük a tizedesvesszőt $1693{,}7 : 1000 = \mathbf{1,6937}$
	Ha 3 vagy több számjegy van a tizedesvessző után, akkor 3-szor **jobbra** (→) visszük a tizedesvesszőt $13{,}5189 \cdot 1000 = \mathbf{13\,518,9}$	Ha nem tudjuk **balra** (←) vinni a tizedesvesszőt (már az első számjegy előtt van), akkor 0,-et írunk a szám elé $29{,}5 : 1000 = \mathbf{0,0295}$

Szorzás, osztás 10-zel, 100-zal, 1000-rel összefoglaló

Szorzás (→):

- **Egész számok**:

  Annyi 0-t fogunk írni a szám végére, amennyi 0 szerepel az 1-es mögött (1**0**-nél **1-et**, 1**00**-nál, **2-t**, 1**000**-nél **3-at**)

- **Tizedes törtek**:

  Annyiszor visszük a tizedesvesszőt **jobbra** (→), amennyi 0 szerepel az 1-es mögött (1**0**-nél **1-gyel**, 1**00**-nál, **2-vel**, 1**000**-nél **3-mal**)

  Ha már nem tudjuk **jobbra** (→) vinni, mert az utolsó számjegy mögött van, akkor 0-t vagy 0-kat fogunk a szám mögé írni (Ha 3-mal kellene **jobbra** (→) vinni a tizedesvesszőt, de az első **jobbra** (→) vitel után az utolsó számjegy mögé kerül, akkor még 2 db 0-t írunk a szám mögé, így kijön az $1 + 2 = 3$ **jobbra** (→) vitel)

Osztás (←):

- **Egész számok**:

  Ha a szám végén megfelelő mennyiségű 0 van, akkor annyi 0-t fogunk elhagyni szám végéről, amennyi 0 szerepel az 1-es mögött (1**0**-nél **1-et**, 1**00**-nál, **2-t**, 1**000**-nél **3-at**)

  Ha a szám végén nincs megfelelő mennyiségű 0, akkor az utolsó számjegy mögé rakunk egy képzeletbeli tizedesvesszőt, és annyiszor visszük **balra** (←), amennyi 0 szerepel az 1-es mögött (1**0**-nél **1-gyel**, 1**00**-nál, **2-vel**, 1**000**-nél **3-mal**)

- **Tizedes törtek**:

  Annyiszor visszük a tizedesvesszőt **balra** (←), amennyi 0 szerepel az 1-es mögött (1**0**-nél **1-gyel**, 1**00**-nál, **2-vel**, 1**000**-nél **3-mal**)

  Ha pont az első számjegy elé kerül a tizedesvessző a rakosgatás után, akkor elé írjuk, hogy 0, ...

  Ha az első számjegy elé került a tizedesvessző, de még tovább kellene vinni, akkor a 0, ... és a szám közé még annyi 0-t írunk, amennyivel még **balra** (←) kellene vinni azt

Geometriai transzformációk

Tengelyes tükrözés

Az az egyenes, amire tükrözünk, a **tükörtengely**, általában t-vel szoktuk jelölni

Bármit is szeretnénk tükrözni (félegyenes, egyenes, szakasz, alakzat, síkidom, sokszög), mindig a pontokat fogjuk tükrözni, a pontok tükörképeit pedig a megfelelő sorrendben össze fogjuk kötni

Pontok tükrözése: A pontból merőlegest állítunk a tükörtengelyre, ezt meghosszabbítjuk, és ahol metszi a tükörtengelyt, ott beleszúrjuk a körzőnket, kinyitjuk akkorára, mint a metszéspont és az eredeti pont távolsága, és a tükörtengely másik oldalán elmetsszük a merőlegest

A pont tükörképe ugyanolyan távol lesz a tükörtengelytől, mint az eredeti pont

A pont tükörképét ’-vel jelöljük (Ha A pont volt az eredeti pont, a tükörképe A' lesz)

Minél közelebb van a pont a tükörtengelyhez, annál közelebb lesz a tükörképe is

Szakaszok tükrözése: A szakasz két végpontját tükrözzük, majd összekötjük ezeket

Félegyenesek tükrözése: Kiválasztunk egy tetszőleges pontot a félegyenesen, ezt és a félegyenes kezdőpontját tükrözzük, majd összekötjük őket, az összekötésnél tovább fogjuk húzni a vonalat

Egyenesek tükrözése: Kiválasztunk két tetszőleges pontot az egyenesen, ezeket tükrözzük, a pontok tükörképeit összekötjük meghosszabbítva

Sokszögek tükrözése: A sokszög minden pontját tükrözzük, majd ezeket a megfelelő sorrendben összekötjük (ugyanolyan sorrendben, mint az eredeti alakzat esetén)

Kör tükrözése: A kör középpontját tükrözzük, a körzőnket beleszúrjuk az eredeti kör középpontjába, kinyitjuk sugárnyira, a tükörkép középpontjába beleszúrjuk, és körzünk

Tengelyes tükrözés speciális esetei

Pont: Ha a pont a tükörtengelyen van, akkor a pont és a tükörképe megegyezik egymással

Szakasz: Ha a szakasz a tükörtengelyen van, akkor a szakasz és a tükörképe megegyezik egymással

Egyenes: A tükörtengellyel párhuzamos egyenes tükörképe is párhuzamos lesz a tükörtengellyel

Egyenes: Abban a pontban, ahol az egyenes metszi a tükörtengelyt, ott fogja metszeni a tükörképe is a tükörtengelyt (ez lesz az egyik választott pont)

Egyenes: Ha az egyenes rajta van a tükörtengelyen, akkor az egyenes és a tükörképe megegyezik egymással

Egyenes: Ha az egyenes merőleges a tükörtengelyre, akkor az egyenes és a tükörképe megegyezik egymással

Tengelyesen szimmetrikus sokszögek: Ha a sokszög úgy helyezkedik el, hogy a szimmetriatengelye egybeesik a tükörtengellyel, akkor a sokszög és a tükörképe megegyezik egymással

Kör: Ha a kör középpontja rajta van a tükörtengelyen, akkor a kör és a tükörképe megegyezik egymással

Kör: Ha a kör érinti a tükörtengelyt, akkor a tükörképe ugyanabban a pontban fogja érinteni a tükörtengelyt, mint az eredeti alakzat

Kör: Ha két pontban metszi a tükörtengelyt, akkor a tükörkép ugyanebben a két pontban fogja metszeni a tükörtengelyt

Tengelyes tükrözés tulajdonságai

Egyenestartó: Egyenes képe egyenes

Távolságtartó: A szakaszok hossza nem változik a tükrözés során

Szögtartó: A szögek nagysága nem változik a tükrözés során

Körtartó: Kör tükörképe is kör lesz

Egybevágósági transzformáció: Az alakzat és a tükörképe egybevágóak lesznek egymással (ugyanolyanok)

Egybevágóság jele: $\cong$

Megfordítható transzformáció: Ha a tükrözés során A pont tükörképe A' lett, akkor A' tükörképe A lesz

Megváltoztatja a körüljárási irányt: Ha az eredeti alakzat esetén az óramutató járásával **megegyező** irányba kötöttük össze a pontokat, akkor a tükörkép esetén az óramutató járásával **ellentétes** irányba fogjuk összekötni a pontokat (Ha az eredeti alakzatnál az óramutató járásával **ellentétes** irányba kötöttük össze a pontokat, akkor a tükörképnél az óramutató járásával **megegyező** irányba fogjuk összekötni a pontokat)

Középpontos tükrözés

Az a pont, amire tükrözünk, a szimmetriaközéppont, általában K-val szoktuk jelölni

Bármit is szeretnénk tükrözni (félegyenes, egyenes, szakasz, alakzat, síkidom, sokszög), mindig a pontokat fogjuk tükrözni, a pontok tükörképeit pedig a megfelelő sorrendben össze fogjuk kötni

Pontok tükrözése: A pontot összekötjük a K középponttal és meghosszabbítjuk, a pont tükörképe a meghosszabbított egyenesen lesz ugyanolyan távolságra K-tól, mint az eredeti pont

A pont tükörképe ugyanolyan távol lesz a középponttól, mint az eredeti pont

A pont tükörképét ’-vel jelöljük (Ha A pont volt az eredeti pont, a tükörképe A' lesz)

Minél közelebb van a pont a középponthoz, annál közelebb lesz a tükörképe is

Szakaszok tükrözése: A szakasz két végpontját tükrözzük, majd összekötjük ezeket

Félegyenesek tükrözése: Kiválasztunk egy tetszőleges pontot a félegyenesen, ezt és a félegyenes kezdőpontját tükrözzük, majd összekötjük őket, az összekötésnél tovább fogjuk húzni a vonalat

Egyenesek tükrözése: Kiválasztunk két tetszőleges pontot az egyenesen, ezeket tükrözzük, a pontok tükörképeit összekötjük meghosszabbítva

Sokszögek tükrözése: A sokszög minden pontját tükrözzük, majd ezeket a megfelelő sorrendben összekötjük (ugyanolyan sorrendben, mint az eredeti alakzat esetén)

Kör tükrözése: A kör középpontját tükrözzük, a körzőnket beleszúrjuk az eredeti kör középpontjába, kinyitjuk sugárnyira, a tükörkép középpontjába beleszúrjuk, és körzünk

Középpontos tükrözés speciális esetei

Pont: Ha a pont a középponton van, akkor a pont és a tükörképe megegyezik egymással

Szakasz: Ha a szakasz átmegy a középponton, és a felezőpontja egybeesik középponttal, akkor a szakasz és a tükörképe megegyezik egymással

Szakasz: Ha a szakasz egyik végpontja a középponton van, akkor csak a másik végpontját kell tükrözni

Szakasz: Ha a szakasz nincs rajta a középponton, akkor a szakasz és a tükörképe párhuzamos lesz egymással, de a pontok felcserélődnek

Egyenes: Ha az egyenes nem megy át a középponton, akkor az egyenes és a tükörképe páhuzamos lesz egymással

Egyenes: Ha az egyenes átmegy a középponton, akkor az egyenes és a tükörképe megegyezik egymással

Középpontosan szimmetrikus sokszögek: Ha a sokszög úgy helyezkedik el, hogy a középpontja (átlók metszéspontja) egybeesik a szimmetriaközépponttal, akkor a sokszög és a tükörképe megegyezik egymással

Kör: Ha a kör középpontja egybeesik a szimmetriaközépponttal, akkor a kör és a tükörképe megegyezik egymással

Kör: Ha a körvonalon van a szimmetriaközéppont, akkor a tükörkép ugyanúgy át fog menni a középponton, és a középpontban fogja érinteni az eredeti kört

Kör: Ha a szimmetriaközéppont a körvonalon belül van, akkor körnek és a tükörképének két metszéspontja lesz

Középpontos tükrözés tulajdonságai

Egyenestartó: Egyenes képe egyenes

Távolságtartó: A szakaszok hossza nem változik a tükrözés során

Szögtartó: A szögek nagysága nem változik a tükrözés során

Körtartó: Kör tükörképe is kör lesz

Egybevágósági transzformáció: Az alakzat és a tükörképe egybevágóak lesznek egymással (ugyanolyanok)

Egybevágóság jele: ≅

Megfordítható transzformáció: Ha a tükrözés során A pont tükörképe A' lett, akkor A' tükörképe A lesz

Nem változtatja meg a körüljárási irányt: Ha az eredeti alakzat esetén az óramutató járásával **megegyező** irányba kötöttük össze a pontokat, akkor a tükörkép esetén is az óramutató járásával **megegyező** irányba fogjuk összekötni a pontokat (Ha az eredeti alakzatnál az óramutató járásával **ellentétes** irányba kötöttük össze a pontokat, akkor a tükörképnél is az óramutató járásával **ellentétes** irányba fogjuk összekötni a pontokat)

Tengelyesen szimmetrikus sokszögek vs középpontosan szimmetrikus sokszögek

		Tengelyesen	Középpontosan
Háromszögek	Általános	✗	✗
Háromszögek	Egyenlő szárú	✓	✗
Háromszögek	Szabályos	✓	✗
Négyszögek	Általános	✗	✗
Négyszögek	Általános trapéz	✗	✗
Négyszögek	Húrtrapéz	✓	✗
Négyszögek	Derékszögű trapéz	✗	✗
Négyszögek	Paralelogramma	✗	✓
Négyszögek	Rombusz	✓	✓
Négyszögek	Deltoid	✓	✗
Négyszögek	Téglalap	✓	✓
Négyszögek	Négyzet	✓	✓
Szabályos sokszögek	Páratlan csúcsú	✓	✗
Szabályos sokszögek	Páros csúcsú	✓	✓
Kör		✓	✓

Eltolás

Az eltolás egy geometriai transzformáció, ugyanúgy, mint a tükrözés

Eltolást vektorok segítségével tudunk megadni

Bármit is szeretnénk eltolni (félegyenes, egyenes, szakasz, alakzat, síkidom, sokszög), mindig a pontokat toljuk el, a pontok képeit pedig a megfelelő sorrendben összekötjük

Pontok eltolása: A pontot a megadott vektorral eltoljuk jobbra/balra, valamint felfelé/lefelé

A pont eltolási utáni képét '-vel jelöljük (Ha A pont volt az eredeti pont, az eltolt kép A' lesz)

Minél kisebb az eltolás vektora, annál közelebb lesz az eredeti pont és a pont képe

Szakaszok eltolása: A szakasz két végpontját eltoljuk, majd összekötjük ezeket

Félegyenesek eltolása: Kiválasztunk egy tetszőleges pontot a félegyenesen, ezt és a félegyenes kezdőpontját eltoljuk, majd összekötjük őket, az összekötésnél pedig tovább húzzuk a vonalat

Egyenesek eltolása: Kiválasztunk két tetszőleges pontot az egyenesen, ezeket eltoljuk, a pontok képeit összekötjük meghosszabbítva

Sokszögek eltolása: A sokszög minden csúcsát eltoljuk, majd ezeket a megfelelő sorrendben összekötjük (ugyanolyan sorrendben, mint az eredeti alakzat esetén)

Kör eltolása: A kör középpontját eltoljuk, a körzőnket beleszúrjuk az eredeti kör középpontjába, kinyitjuk sugárnyira, az eltolt középpontba beleszúrjuk és körzünk

Eltolás tulajdonságai

Egyenestartó: Egyenes képe egyenes

Távolságtartó: A szakaszok hossza nem változik a eltolás során

Szögtartó: A szögek nagysága nem változik a eltolás során

Körtartó: Kör eltolt képe is kör lesz

Egybevágósági transzformáció: Az alakzat és az eltolt képe egybevágóak egymással (ugyanolyanok)

Egybevágóság jele: $\cong$

Eltolás során nincs fix pont (mint tükrözések során volt), hacsak az eltolás vektora nem nullvektor

Nem változtatja meg a körüljárási irányt: Ha az eredeti alakzat esetén az óramutató járásával **megegyező** irányba kötöttük össze a pontokat, akkor az eltolt esetén is az óramutató járásával **megegyező** irányba fogjuk összekötni a pontokat (Ha az eredeti alakzatnál az óramutató járásával **ellentétes** irányba kötöttük össze a pontokat, akkor az eltolt képnél is az óramutató járásával **ellentétes** irányba fogjuk összekötni a pontokat)

Forgatás

A forgatás egy geometriai transzformáció, ugyanúgy, mint a tükrözés vagy az eltolás

Forgatást egy forgatási pont és egy forgatási szög segítségével tudunk megadni

Bármit is szeretnénk forgatni (félegyenes, egyenes, szakasz, alakzat, síkidom, sokszög), mindig a pontokat forgatjuk el, a pontok képeit pedig a megfelelő sorrendben összekötjük

Pontok forgatása: A pontot és a forgatási pontot összekötjük egymással, a körzőnket beleszúrjuk a forgatási pontba, és kinyitjuk akkorára, mint a forgatási pont és a pont távolsága, majd körzünk ezzel a körívvel, ezután a forgatási szöget vagy megszerkesztjük, vagy szögmérő segítségével felmérjük, és ahol a körív és a megszerkesztett/felmért egyenes metszi egymást, ott lesz a pont elforgatott képe

A pont elforgatott képét ’-vel jelöljük (Ha A pont volt az eredeti pont az elforgatott kép A' lesz)

Szakaszok forgatása: A szakasz két végpontját elforgatjuk, majd összekötjük ezeket

Félegyenesek forgatása: Kiválasztunk egy tetszőleges pontot a félegyenesen, ezt és a félegyenes kezdőpontját elforgatjuk, majd összekötjük őket, az összekötésnél pedig tovább húzzuk a vonalat

Egyenesek forgatása: Kiválasztunk két tetszőleges pontot az egyenesen, ezeket elforgatjuk, és a pontok képeit összekötjük meghosszabbítva

Sokszögek forgatása: A sokszög minden csúcsát elforgatjuk, majd ezeket a megfelelő sorrendben összekötjük (ugyanolyan sorrendben, mint az eredeti alakzat esetén)

Kör forgatása: A kör középpontját elforgatjuk, a körzőnket beleszúrjuk az eredeti kör középpontjába, kinyitjuk sugárnyira, majd az elforgatott középpontba beleszúrjuk, és körzünk

Ha a kör középpontja a forgatási pont, akkor a kör és az elforgatott képe megegyezik egymással

Forgatás tulajdonságai

Egyenestartó: Egyenes képe egyenes

Távolságtartó: A szakaszok hossza nem változik a forgatás során

Szögtartó: A szögek nagysága nem változik a forgatás során

Körtartó: Kör elforgatott képe is kör

Egybevágósági transzformáció: Az alakzat és az elforgatott képe egybevágóak egymással (ugyanolyanok)

Egybevágóság jele: ≅

Forgatás során egy fix pont van, ami a forgatási pont (Ha az eredeti pont és a forgatási pont egybeesnek, akkor az eredeti pont és a forgatott pont megegyezik egymással)

Nem változtatja meg a körüljárási irányt: Ha az eredeti alakzat esetén az óramutató járásával **megegyező** irányba kötöttük össze a pontokat, akkor az elforgatott kép esetén is az óramutató járásával **megegyező** irányba fogjuk összekötni a pontokat (Ha az eredeti alakzatnál az óramutató járásával **ellentétes** irányba kötöttük össze a pontokat, akkor az elforgatott képnél is az óramutató járásával **ellentétes** irányba fogjuk összekötni a pontokat)

Geometriai transzformációk összefoglalása

	Tengelyes tükrözés	Középpontos tükrözés	Eltolás	Elforgatás
Egyenestartó	✔	✔	✔	✔
Távolságtartó	✔	✔	✔	✔
Szögtartó	✔	✔	✔	✔
Körtartó	✔	✔	✔	✔
Egybevágósági transzformáció	✔	✔	✔	✔
Körüljárási irány	**Megváltoztatja**	**Nem változtatja meg**	**Nem változtatja meg**	**Nem változtatja meg**

Kicsinyítés/Nagyítás

Kicsinyítés/Nagyítás esetén középpontos tükrözéshez hasonló lépéseket csinálunk

Mi az eltérő a középpontos tükrözéshez képest?

A pontot összekötjük a középponttal, de nem tovább húzva hosszabbítjuk meg, hanem a másik irányba

Nem ugyanazzal a körívvel körzünk, mint a középpont és a pont távolsága, hanem nagyobbal (nagyítás), vagy kisebbel (kicsinyítés)

Pontok távolságának kicsinyítése/nagyítása: A pontot és a középpontot összekötjük egymással, a pont felé meghosszabbítjuk az egyenest, majd kinyitjuk nagyobbra, vagy kisebbre, mint a középpont és a pont távolsága (Pl.: Ha 2-szeresre szeretnénk nagyítani és a középpont és pont távolsága 2 cm volt, akkor 4 cm-nyire nyitjuk ki a körzőnket, ha 2-szeresre szeretnénk kicsinyíteni, akkor 1 cm-re nyitjuk ki a körzőnket)

A pont kicsinyített/nagyított képét ’-vel jelöljük (Ha A pont volt az eredeti pont, akkor a kicsinyített/nagyított képe A' lesz)

Egyenesek és félegyenesek esetén nem szoktunk kicsinyíteni/nagyítani, mert a végtelenbe mennek

Szakaszok kicsinyítése/nagyítása: A szakasz két végpontját kicsinyítjük/nagyítjuk, majd összekötjük ezeket

Sokszögek kicsinyítése/nagyítása: A sokszög minden pontját kicsinyítjük/nagyítjuk, majd ezeket a megfelelő sorrendben összekötjük (ugyanolyan sorrendben, mint az eredeti alakzat esetén)

Kör kicsinyítése/nagyítása: A kör középpontját kicsinyítjük/nagyítjuk, a körzőnket kinyitjuk akkorára, amekkorára szeretnénk kicsinyíteni/nagyítani, a kép középpontjába beleszúrjuk és körzünk

Ha a kör középpontja a középponttal egybeesik, akkor kinyitjuk akkorára a körzőnket, amekkorára kicsinyíteni/nagyítani szeretnénk a kört, és körzünk vele

Hasonlóság (Középpontos hasonlóság)

Két alakzat hasonló, ha ugyanolyan alakúak (formájúak), csak az egyik nagyobb, mint a másik

Két alakzat akkor hasonló, ha szögeik ugyanakkorák, oldalaik aránya pedig minden oldal esetén ugyanannyi

Hasonlóság jele: ~ (Pl.: $ABC\Delta \sim A'B'C'\Delta$)

A hasonlóság arányát λ (lambda)-val szoktuk jelölni

$$\boldsymbol{\lambda = \frac{KA'}{KA}}$$

Ha λ értéke **pozitív**, akkor a kép a középpont **azon oldalára fog kerülni, ahol a pont van**

Ha λ értéke **negatív**, akkor a kép a középpont **másik oldalára fog kerülni**

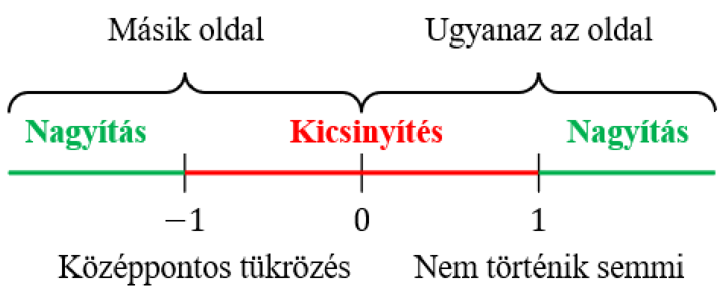

λ nevezetes értékei:

- $\lambda = 0$: Minden pont a K pontba lesz
- $\lambda = 1$: Nem történik semmi (1-szeres nagyítás)
- $\lambda = -1$: Középpontos tükrözés (A két alakzat egybevágó)
- $\lambda = 2$: 2-szeres nagyítás (a kép marad ugyanazon az oldalon, mint az alakzat)

- $\lambda = \frac{1}{2}$: 2-szeres kicsinyítés (a kép marad ugyanazon az oldalon, mint az alakzat)
- $\lambda = -2$: 2-szeres nagyítás (a kép a másik oldalra kerül)
- $\lambda = -\frac{1}{2}$: 2-szeres kicsinyítés (a kép a másik oldalra kerül)

Hasonlóság tulajdonságai

Egyenestartó: Egyenes képe egyenes

Nem távolságtartó: A szakaszok hossza nem egyezik meg

Szögtartó: A szögek nagysága nem változik a kicsinyítés/nagyítás során

Körtartó: Kör kicsinyített/nagyított képe is kör lesz

Aránytartó: Két pont távolsága és a két képpont távolságának aránya ugyanannyi

Nem egybevágósági transzformáció: Az alakzat és a kicsinyített/nagyított képe nem egybevágóak egymással (csak $\lambda = 1$ esetén)

Kicsinyítés/Nagyítás során egy fix pont van, ami a középpont (Ha az eredeti pont és a középpont egybeesnek, akkor az eredeti pont és a kicsinyített/nagyított pont képe megegyezik egymással)

Nem változtatja meg a körüljárási irányt: Ha az eredeti alakzat esetén az óramutató járásával **megegyező** irányba kötöttük össze a pontokat, akkor a kicsinyített/nagyított kép esetén is az óramutató járásával **megegyező** irányba fogjuk összekötni a pontokat (Ha az eredeti alakzatnál az óramutató járásával **ellentétes** irányba kötöttük össze a pontokat, akkor a kicsinyített/nagyított képnél is az óramutató járásával **ellentétes** irányba fogjuk összekötni a pontokat)

Háromszögek hasonlósága

Hasonlóság jele: ~ (Pl.: $ABC\Delta \sim A'B'C'\Delta$)

Két háromszög hasonló, ha a két háromszög

1) Mind 3 oldalának aránya egyenlő ($a{:}\,a' = b{:}\,b' = c{:}\,c'$)
2) 2 oldalának aránya és az általuk bezárt szög egyenlőek ($a{:}\,a' = b{:}\,b'$ és $\gamma = \gamma'$)
3) Mind 3 szöge (2 szöge) egyenlő ($\alpha = \alpha'$, $\beta = \beta'$, $\gamma = \gamma'$)
4) 2 oldalának aránya és a hosszabb oldallal szemben lévő szög egyenlő

   ($a{:}\,a' = b{:}\,b'$ és $\alpha = \alpha'$) $(a > b)$

Egybevágóság vs hasonlóság háromszögek esetén

	Egybevágóság	**Hasonlóság**
Jelentése (konyhanyelv)	Ugyanaz a két háromszög, csak el vannak tolva egymástól, vagy meg vannak tükrözve, vagy el vannak forgatva	Az egyik háromszög a másik háromszög kicsinyített/nagyított verziója
Tulajdonságok	Mind a két háromszög esetén: ➢ Mind a 3 oldal ugyanolyan hosszú ➢ Mind a 3 szög ugyanakkora	Mind a két háromszög esetén: ➢ Mind a 3 oldal aránya megegyezik ➢ Mind a 3 szög ugyanakkora
Példa	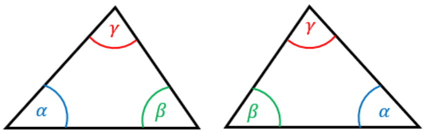	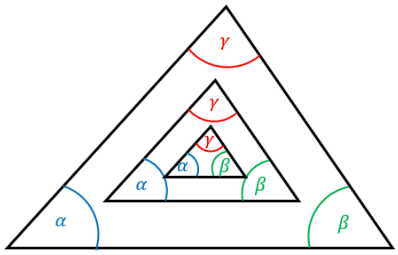

Vektorok

Szakaszoknak van hossza, ha csak a hosszát adjuk meg, akkor nagyon sokféle szakaszt rajzolhatunk, amik ugyanolyan hosszúságúak lesznek (vízszintes, függőleges, ferde szakaszok)

Vektorok esetén a szakaszoknak nem csak hossza, hanem iránya is lesz

Vektorok jelölése:

- ➢ Kezdő és végpontokkal: $\overrightarrow{AB}$ (mindig az első betű a kezdőpont, a második a végpont)
- ➢ Kisbetűkkel: a, $\vec{a}$, $\underline{a}$

Ha ábrán jelöljük be a vektorokat, akkor a nyíl mindig a kezdőpont felől mutat a végpont felé

$\overrightarrow{AB}$ esetén A-ból indul a nyíl és a B-be mutat, $\overrightarrow{BA}$ esetén B-ből indul a nyíl és az A-ba mutat

$\overrightarrow{AB} = -\overrightarrow{BA}$

Két vektor **megegyezik**, ha ugyanolyan hosszúak, párhuzamosak és **ugyanolyan** irányúak

Két vektor **ellentett vektor**, ha ugyanolyan hosszúak, párhuzamosak, de **ellentétes** irányúak

Vektorokat a legtöbbször koordináta-rendszerben szoktuk ábrázolni

Megadjuk a vektor kezdőpontjának koordinátáit, megadjuk a vektor végpontjának a koordinátáit és összekötjük őket

Vektoroknak a koordináta-rendszerben ugyanúgy lesz x és y koordinátájuk, mint a pontoknak

Az x és y koordináták azt adják meg a vektor esetén, hogy a kezdőpontjától mennyit kell menni jobbra/balra (x koordináta), valamint felfelé/lefelé (y koordináta), hogy a végpontjába jussunk

Pl.: $\vec{a}(3;2) \rightarrow$ 3-at lépünk **jobbra** ($\rightarrow$) a kezdőpontjától, és 2-t lépünk **felfelé** ($\uparrow$)

Műveletek vektorokkal

- **Kicsinyítés és nagyítás** (Összenyomás és szétnyújtás)

  Kicsinyítés és nagyítás esetén is a vektornak csak a hossza fog csökkeni, vagy nőni, az irány nem fog változni

  Koordinátával megadott vektorok esetén az x és az y koordinátákat is szorozzuk a megadott szorzótényezővel

  Pl.: $\vec{a}(2;4)$ $\frac{1}{2}\vec{a}(1;2)$ $2\vec{a}(4;8)$ $-\vec{a}(-2;-4)$ $-\frac{1}{2}\vec{a}(-1;-2)$ $-2\vec{a}(-4;-8)$

- **Összeadás**

  Rajzolás esetén az egyik vektort a másik végpontjába csúsztathatjuk, a kezdő és végpontokat összekötve kapjuk a két vektor összegét

  Alkalmazhatjuk a paralelogramma módszert is

  Koordinátával megadott vektorok esetén az x koordinátát az x koordinátával adjuk össze, az y koordinátát az y koordinátával adjuk össze

  Pl.: $\vec{a}(1;3)$ $\vec{b}(4;2)$ $\boldsymbol{\vec{a}+\vec{b}=(5;5)}$

- **Kivonás**

  Rajzolás esetén a két vektort közös kezdőpontba toljuk, összekötjük a két végpontot, a nyíl mindig afelé a vektor felé mutat amelyikből kivonjuk a másikat

  Koordinátával megadott vektorok esetén az x koordinátából az x koordinátát vonjuk ki, az y koordinátából az y koordinátát vonjuk ki (a két különbség egymás ellentettje lesz)

  Pl.: $\vec{a}(4;3)$ $\vec{b}(2;5)$ $\boldsymbol{\vec{a}-\vec{b}=(2;-2)}$ $\boldsymbol{\vec{b}-\vec{a}=(-2;2)}$

Pitagorasz-tétel

Egy derékszögű háromszög esetén, ha a két befogójára 1-1 négyzetet rajzolunk, valamint az átfogóra is rajzolunk egy négyzetet, akkor a befogókon lévő négyzetek területének összege meg fog egyezni az átfogóra rajzolt négyzet területével

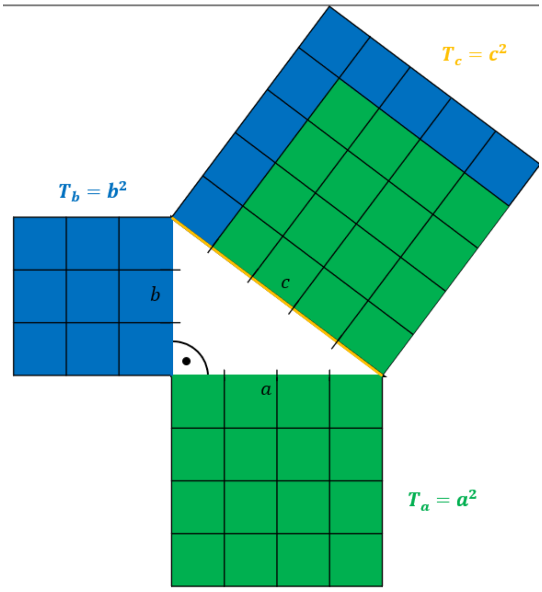

$\boldsymbol{T_a + T_b = T_c}$

<u>Pitagorasz-tétel</u>: $\boldsymbol{a^2 + b^2 = c^2}$

Szövegesen: A két befogó négyzetének összege egyenlő az átfogó négyzetével

3 oldal közül mindig az átfogó a leghosszabb

Pitagorasz-tételt csak derékszögű háromszögek esetén alkalmazhatjuk

Ha egy háromszög derékszögű, akkor $a^2 + b^2 = c^2$

<u>Megfordítása</u>: Ha $a^2 + b^2 = c^2$ teljesül, akkor a háromszög derékszögű (Ha a két rövidebb oldal négyzetének összege egyenlő a hosszabb oldal négyzetével, akkor a háromszög derékszögű)

A két rövidebb oldal négyzetének összegéből és a leghosszabb oldal négyzetéből tudni fogjuk, hogy milyen háromszögről van szó:

- $a^2 + b^2 > c^2 \rightarrow$ Hegyesszögű
- $a^2 + b^2 = c^2 \rightarrow$ Derékszögű
- $a^2 + b^2 < c^2 \rightarrow$ Tompaszögű

Pitagorasz-tétel alkalmazásainak összefoglalása

Téglalap átlója	Négyzet átlója	Egyenlő szárú háromszög magassága	Szabályos háromszög magassága	Téglatest testátlója	Kocka testátlója
$d=\sqrt{a^2+b^2}$	$d=\sqrt{2}a$	$m=\sqrt{b^2-x^2}$	$m=\frac{\sqrt{3}}{2}a$	$d=\sqrt{a^2+b^2+c^2}$	$d=\sqrt{3}a$

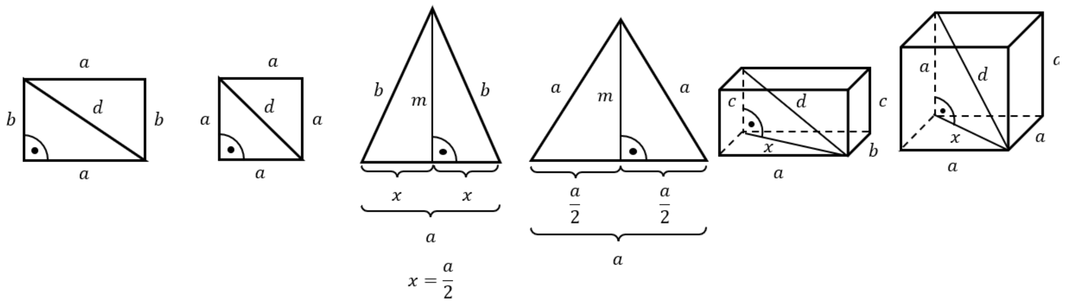

Thalész-tétel

Thalész-tétel: Ha egy körnek behúzzuk valamelyik átmérőjét (lehet vízszintes, függőleges, vagy ferde is), majd az átmérő két végpontját (A,B) összekötjük a körvonal bármelyik pontjával (C), akkor a kapott háromszög minden esetben derékszögű, mert a C pontnál mindig derékszög lesz

A kör átmérője a derékszögű háromszög átfogója

A derékszögű háromszög A és B pontjai a kör középpontjától sugárnyi távolságra lesznek

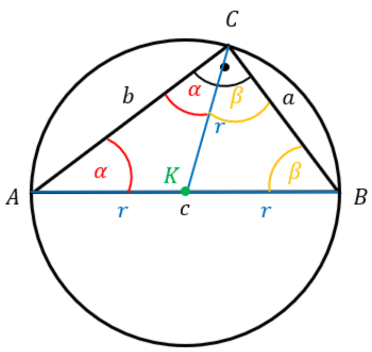

Bizonyítás:

- Kössük össze a kör középpontját (K) a tetszőlegesen kiválasztott ponttal (C)
- A KC távolság pont sugárnyi lesz ($KA=KB=KC$)
- 2 egyenlő szárú háromszöget kapunk ($AKC\Delta$ és $BKC\Delta$)
- Legyen az A-nál lévő szög α, a B-nél lévő szög β
- C-nél lévő szög egyik része α lesz, a másik része β ($\gamma=\alpha+\beta$)

- A háromszög belső szögeinek összege: $180°$

Ha az átmérő két végpontját egy körön belüli ponttal kötjük össze, akkor a C-nél lévő szög tompaszög lesz, míg ha egy körön kívüli ponttal, akkor a C-nél lévő szög hegyesszög lesz

Thalész-tétel megfordítása: Ha az AB szakasz valamelyik C pontból derékszögnek látszik, akkor az AB átmérőjű körnek C pont egy körön lévő pontja

Mérlegelv, egyenletek

A nyitott mondatokat mostantól egyenleteknek fogjuk hívni

A korábbi jelölések helyett az ismeretlenek x-ek és y-ok lesznek

Az egyenleteket mérlegelv segítségével fogjuk megoldani

Mérlegelv: A neve beszédes, mérlegre kell gondolni

A mérleg akkor lesz egyensúlyban, ha mind a két serpenyővel ugyanazt csináljuk (Ha mindkét serpenyőből 1-1 ugyanakkora súlyú almát veszünk el, akkor marad egyensúlyban)

Az egyenlőségjel $(=)$ jelképezi azt, hogy a mérleg egyensúlyban van, egyenlőtlenségek esetén a mérleg nincs egyensúlyban

Hogy oldjuk meg az egyenleteket?

- A célunk az, hogy a végén az egyik oldalon csak x, a másik oldalon pedig egy szám legyen, ez lesz az egyenlet megoldása (Pl.: $x = 3$)
- A különböző műveleteket mindig az ellentétes művelettel tudjuk eltüntetni (összeadást kivonással, kivonást összeadással, szorzást osztással, osztást szorzással)
- A műveleti sorrend alapján visszafele fogunk haladni (először az összeadást vagy a kivonást tüntetjük el, utána a szorzást vagy az osztást)
- Az egyenlet megoldás során a két oldal tetszőlegesen bármikor felcserélhető (az eredmény kijöhet $3 = x$ alakban is, a végén cserélhetünk)

Ha kész az egyenlet megoldása, akkor a végén ellenőrzünk

Ellenőrzésnél a kapott eredményt behelyettesítjük az eredeti egyenletbe, az ismeretlen helyére (ha több x is van, akkor mindegyik helyre)

Akkor lett jó a számolásunk, ha az egyenlőségjel mind a két oldalán ugyanazt a számot kapjuk (Pl.: $5 = 5$)

Ha nem ugyanaz a szám jött ki mind a két oldalon, akkor vagy elszámoltunk valamit az ellenőrzés során, vagy az egyenlet megoldása nem lett jó

Egyenlet megoldásának a lépései

- **<u>Opcionális lépések (ha van)</u>**:

  Zárójel felbontása

  Törtek eltüntetése (Közös nevezőre hozás és beszorzás a nevezővel)

  Összevonás (x-es kifejezések összevonása az x-es kifejezésekkel, számok összevonása a számokkal)

- **<u>Kötelező lépések</u>**:

  Egy oldalra rendezzük az x-es kifejezéseket (mindegy, hogy melyik oldalra, úgy érdemes rendezni, hogy az x együtthatója pozitív legyen)

  A másik oldalra rendezzük a számokat

  Ha van x előtti együttható, akkor azzal osztunk

  Elvégezzük az ellenőrzést (A kapott eredményt visszahelyettesítjük x helyére az eredeti alakban megadott egyenletbe)

Szöveges feladatok típusai

Számjegy felcserélős szöveges feladatok

Feladat szövege: Gondoltam egy kétjegyű számra, aminek az 1. számjegye …-tal kisebb/nagyobb, mint a 2. számjegye. Ha felcserélem a számjegyeket, akkor az eredeti és a felcserélt szám összege/különbsége … lesz. Melyik számra gondoltam?

Az eredeti szám egyik számjegyét x-szel jelöljük

Az, hogy melyiket, ránk van bízva, azt szoktuk ilyenkor x-szel jelölni, amihez viszonyítjuk a másik számjegyet

Az adatokat táblázatos formában ki is írhatjuk

A felcserélt szám esetén felcseréljük az egyes és tízes helyi értéken álló kifejezéseket

Ezután felírjuk a két számot (a tízesek oszlopban található kifejezést 10-zel fogjuk szorozni)

Becsülhetünk is az egyenlet megoldása előtt (ha az eredeti szám számjegyei között 7 a különbség, akkor nagyjából 60-70 lesz a különbség az eredeti és a felcserélt számok között, így a számok lehetnek pl.: $18 \leftrightarrow 81$, $29 \leftrightarrow 92$)

A feladat szövege alapján felírunk egy egyenletet

Megoldjuk az egyenletet, így megkapjuk azt a számjegyet, amit x-szel jelöltünk

Meghatározzuk a másik számjegyet is, így meglesz az eredeti szám, valamint a felcserélt szám is

Ellenőrizzük a számolásunkat a feladat szövege alapján

x-re mindig **nem negatív** (0 is lehet), **egyjegyű,** **egész számot** kell kapnunk (x lehet: $0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9$)

Végén szöveges válasz

Életkoros szöveges feladatok

Feladat szereplői: Anya, Apa, Gyerek, Gyerekek (testvérek), vagy barátok

Feladat szövege: Gábor most … évvel fiatalabb, mint az anyukája/apukája, …év múlva/… évvel ezelőtt az anyukája/apukája …-szor annyi idős volt, mint Gábor. Hány éves most Gábor? Hány éves most az anyukája/apukája?

Az egyik szereplő (Gábor, anya, apa) egyik állapotbeli életkorát (Jelenlegi, múltbeli, jövőbeli) x-szel fogjuk jelölni

Erre nincs semmilyen szabály, hogy melyiket jelöljük x-szel, de ha van rá mód, akkor azt jelöljük x-szel, amire a feladat szövege rákérdez, de van, hogy egyszerűbb mást x-szel jelölni, majd a végén meghatározni a kérdéses értéket, mindig azt az értéket jelöljük x-szel, amiből a legkönnyebben ki lehet fejezni a többi életkort, és amivel a legegyszerűbb az egyenlet felírása és megoldása (érdemes elkerülni a törteket)

Az adatokat táblázatos formában ki is írhatjuk

… évvel ezelőtti állapotnál a … értékét kivonjuk a jelenlegi kifejezésekből (3 évvel ezelőttinél 3-at vonunk ki a mostani értékekből)

… év múlva lévő állapotnál a … értékét hozzáadjuk a jelenlegi kifejezésekhez (5 év múlva lévőnél 5-öt adunk hozzá a mostani értékekhez)

A feladat szövege alapján felírunk egy egyenletet

Megoldjuk az egyenletet, így megkapjuk azt az életkort, amit x-szel jelöltünk, fontos, hogy ez nem biztos, hogy az az életkor lesz, amire a feladat szövege rákérdezett, tehát mindig nézzük meg, hogy mit jelöltünk x-szel, és mire kérdezett rá a feladat szövege, ha nem azt jelöltük x-szel, ami a kérdés volt, akkor számoljuk ki azt, amit a feladat kérdezett

Az életkorra **pozitív,** **egész számot** kell, hogy kapjunk (reálisat is)

Ellenőrizzük a számolásunkat a feladat szövege alapján

Végén szöveges válasz

A táblázatban mindegy, hogy a sorokba vagy az oszlopokba kerülnek a szereplők, valamint az állapotok, de úgy szoktuk megrajzolni a táblázatot, hogy az oszlopokba kerülnek a szereplők, a sorokba pedig az állapotok

A múltbeli állapotoknál a szülők többször annyi idősek lesznek, mint a gyerekek, a jelenlegi állapothoz képest, a jövőbeli állapotoknál kevesebbszer annyi idősek lesznek, mint a gyerekek, a jelenlegi állapothoz képest

Általában 2 állapot szokott lenni (Jelenlegi és múltbeli/jövőbeli), de lehet 3 is (Jelenlegi, múltbeli és jövőbeli)

Általában 2 szereplő szokott lenni (Gyerek, anya/apa), de lehet 3 is (Gyerek, anya, apa)

Szereplők esetén opcionálisan lehet egy Összesen oszlop is, erre csak akkor van szükség, ha a feladat szövegében van erre utalás (Gábor most hatod annyi idős, mint amennyi idős volt 4 évvel ezelőtt az apukájával összesen)

Végén érdemes kiszámolni azt is, hogy hány éves volt az anyuka/apuka, amikor a gyerek született

Ezt úgy tudjuk kiszámolni, hogy az anyuka/apuka jelenlegi életkorából kivonjuk a gyerek jelenlegi életkorát

Azért érdemes ezt megtenni, hogy lássuk, ha nagyon furcsa eredmény jött ki (Pl.: Gábor anyukája 6 éves volt, mikor Gábor született)

Az ilyen feladatok esetén mindig reális értékek szoktak kijönni (Pl.: Gábor anyukája $18 - 40$ éves volt, mikor Gábor született)

Keveréses szöveges feladatok

Olyan szöveges feladatok, amikor két dolgot összekeverünk, és így kapunk egy keveréket

Amiket összekeverhetünk:

- Különböző árú termékek (1. osztályú (drágább), 2. osztályú (olcsóbb))
- Különböző erősségű oldatok/ecetek/alkoholok/anyagok (10%-os oldat, 40%-os oldat)

Ezeknél a feladatoknál több dolgot is kérdezhet a feladat szövege:

- Hány %-os lesz az oldat? vagy Mennyibe fog kerülni 1 kg a keverékből?
- Mennyi legyen a különböző anyagokból/termékekből, hogy a keverék … %-os/Ft/kg árú legyen?
- Hány %-os legyen az egyik összetevő, hogy a keverék …%-os legyen?

x-szel általában a különböző dolgok mennyiségeit fogjuk jelölni, de jelölhetünk mást is vele (keverék %-át)

Nem mindig azt fogjuk x-szel jelölni, ami a kérdésben szerepel, van, hogy egyszerűbb mást x-szel jelölni, majd a végén kiszámolni azt, amire a feladat rákérdezett

Az adatokat táblázatos formában ki is írhatjuk

A feladat szövege alapján felírunk egy egyenletet

Megoldjuk az egyenletet, így megkapjuk azt, amit x-szel jelöltünk, fontos, hogy ez nem biztos, hogy az, amire a feladat szövege rákérdezett, tehát mindig nézzük meg, hogy mit jelöltünk x-szel, és mire kérdezett rá a feladat szövege, ha nem azt jelöltük x-szel, ami a kérdés volt, akkor számoljuk ki azt, amit a feladat kérdezett

Az x értékére **pozitív** számot kell, hogy kapjunk (Nem muszáj, hogy egész legyen)

Ellenőrizzük a számolásunkat a feladat szövege alapján

Végén szöveges válasz

A táblázatban mindegy, hogy a sorokba vagy az oszlopokba kerülnek az anyagok/termékek, valamint a mennyiségek/%-ok/egységárak és a keverék mennyisége/összes ár, de úgy szoktuk megrajzolni a táblázatot, hogy az oszlopokba kerülnek az anyagok/termékek, a sorokba pedig a többi

Azoknál a feladatoknál, ahol termékeket keverünk össze, a mennyiség kg-ban van megadva (a legtöbbször), az egységárak pedig Ft/kg-ban, ahol valamilyen koncentrációjú folyadékokat keverünk össze, ott az űrtartalom literben van megadva, a koncentráció pedig %-ban

Ha ugyanannyi van mind a két anyagból/termékből, akkor a koncentráció/keverék egységára a két koncentráció/egységár között félúton lesz (Ha 4 liter van a 10%-os anyagból és 4 liter van a 30%-os anyagból is, akkor a keverék koncentrációja 20%-os lesz, ha az olcsóbb termék $2000\ Ft/kg$ és $3\ kg$ van belőle, a drágább termék $3000\ Ft/kg$ és szintén 3 kg van belőle, akkor a keverék egységára $2500\ Ft/kg$ lesz)

Az előző eset ritkán fordul elő, de az oldat koncentrációja/a keverék egységára arányos a mennyiségével:

- Ha a kisebb %-ú anyagból van több, akkor az oldat koncentrációja a kisebb %-hoz lesz közelebb (Ha 10 liter van a 10%-os anyagból és 2 liter van a 30%-os anyagból is, akkor a keverék koncentrációja 10%-hoz lesz közelebb)
- Ha a nagyobb %-ú anyagból van több, akkor az oldat koncentrációja a nagyobb %-hoz lesz közelebb (Ha 5 liter van a 10%-os anyagból és 6 liter van a 30%-os anyagból is, akkor a keverék koncentrációja 30%-hoz lesz közelebb, de a 20%-hoz képest csak egy picit)

A koncentráció/egységár soha nem lehet kisebb a kisebb koncentrációnál/egységárnál, és soha nem lehet nagyobb a nagyobb koncentrációnál/egységárnál, mindig a kettő közé kell esnie

Ezt a végén ellenőrzésre használhatjuk

A táblázatban mindig végig kell gondolnunk, hogy melyik sorokat/oszlopokat lehet összeadni és melyikeket nem, valamint melyikeket lehet összeszorozni egymással és melyikeket nem

A mennyiségeket mindig össze tudjuk adni (Ha az egyik termékből van $2\,kg$, a másikból van $3\,kg$, akkor a keverék $5\,kg$ lesz, és ez nemcsak tömegre igaz, hanem űrtartalomra is)

A oldott anyag mennyiségét/az összes árat is össze tudjuk adni

A koncentrációkat és egységárakat sosem adhatjuk össze (Ha az egyik anyag 50%-os, a másik 60%-os, akkor a keverék nem lehet 110%-os, ha az egyik termék egységára $2000\,Ft/kg$, a másik terméké $3000\,Ft/kg$, akkor a keverék egységára nem lehet $5000\,Ft/kg$)

Az oldott anyag mennyisége az anyag mennyiségének és koncentrációjának szorzatából jön ki

Koncentráció esetén fontos, hogy a %-os értékeket el kell osztani 100-zal, és utána tudunk szorozni vele

Az összes ár a mennyiség és az egységár szorzatából jön ki

	Olcsóbb	Drágább	Keverék
Mennyiség (kg)	x	y	$x+y$
Egységár (Ft/kg)	200	300	z
Ár összesen (Ft)	$200x$	$300y$	$200x+300y$

$$200x + 300y = z \cdot (x+y)$$

	1. anyag	2. anyag	Keverék
Mennyiség (liter)	x	y	$x+y$
Koncentráció (%)	10%	30%	$z\%$
Oldott anyag (liter)	$0{,}1x$	$0{,}3y$	$0{,}1x+0{,}3y$

$$0{,}1x + 0{,}3y = \frac{z}{100} \cdot (x+y)$$

Egy kis fizika: Sebesség, út, idő

A matematikában néha előfordulnak fizikás feladatok is (legtöbbször sebesség, út, idő típusúak)

Ezek megoldhatóak ”fizikás módon” átrendezés segítségével, de megoldhatóak ”matekos módon” is egyenes arányosságok segítségével

Sebesség: v (velocity) $[\frac{m}{s}, \frac{km}{h}]$ Út: $s\ [m, km]$ Idő: t (time) $[s, h]$

Sebesség, út, idő esetén az alábbi alap összefüggést alkalmazzuk: $\boldsymbol{v = \frac{s}{t}}$

Szövegesen: $Sebesség = \frac{Út}{Idő}$

Ha nem a sebességre vagyunk kíváncsiak, hanem az útra, vagy az időre, akkor ezt átrendezzük, de használhatunk szamár háromszöget is

Szamár háromszög működése: Amelyikre kíváncsiak vagyunk a 3 közül, azt letakarjuk, és a másik 2-vel végezzük el a megfelelő műveletet

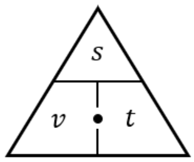

$s = v \cdot t$

$t = \frac{s}{v}$

Fizikás feladatok esetén, ha nem vagyunk biztosak a képletben, akkor a mértékegységek is segítenek:

$\boldsymbol{v}\left[\frac{\boldsymbol{m}}{\boldsymbol{s}}\right] = \frac{\boldsymbol{s}\ [\boldsymbol{m}]}{\boldsymbol{t}\ [\boldsymbol{s}]}$ vagy $\boldsymbol{v}\left[\frac{\boldsymbol{km}}{\boldsymbol{h}}\right] = \frac{\boldsymbol{s}\ [\boldsymbol{km}]}{\boldsymbol{t}\ [\boldsymbol{h}]}$

Fontos, hogy a mértékegységek ugyanolyanok legyenek ($\frac{m}{s}, m, s$ vagy $\frac{km}{h}, km, h$)

Munkás feladatok

Olyan feladatok, amikor 2 vagy több ember csinál valamilyen munkát (termet díszít, kertet ás, építkezik, takarít stb.)

Ezen feladatok hasonlítanak a fordított arányosság feladatokhoz (valamilyen szinten azok is), de fordított arányosságnál minden ember ugyanolyan gyorsan dolgozik, itt pedig különböző sebességgel is dolgozhatnak

Az adatokat táblázatos formában szoktuk kiírni

A táblázatnak 2 oszlopa lesz 2 ember esetén, több ember esetén pedig annyi, amennyi ember van, ide az emberek nevei kerülnek

Sorból mindig 3 lesz (a 3-ból 1 kihagyható), ide kerül, hogy:

- Egyedül mennyi idő alatt végezne
- 1 óra alatt a munka hányad részével végezne (ez hagyható ki), ide kerül az első sor reciproka
- x óra alatt a munka hányad részével végezne, itt a a számlálóba 1 helyett x kerül

Egyenlet felírása: Az "x óra alatt” sor összege 1 kell, hogy legyen (az 1 azt jelenti, hogy elvégzik a teljes munkát)

A kapott végeredménynek mindig kisebbnek kell lennie, mint amennyi idő alatt egyedül végeznének

Egyenlőtlenségek

Egyenlőtlenségek esetén az egyenlőségjel ($=$) helyett reláció jelek ($>$, $\geq$,$<$, $\leq$) lesznek

Egyenlőtlenségeket is mérlegelv segítségével fogjuk megoldani, úgy, mint az egyenleteket

Amerre mutat a relációjel, az az oldal lesz a nagyobb ($<$ esetén a jobb oldal lesz a nagyobb, $>$ esetén a bal oldal)

Az egyenlőtlenség jobb és bal oldalát nem cserélhetjük fel tetszőlegesen, mint egyenlet esetén (vagy ha felcseréljük, akkor meg kell fordítani a reláció jelet)

Egy dologra kell nagyon figyelni egyenlőtlenség esetén, fontos, hogy, ha **negatív számmal szorzunk vagy osztunk, akkor megfordul a relációjel** (ezért is érdemes úgy rendezni a megoldás során, hogy x előtt pozitív együttható legyen, és ezt elkerüljük)

Egyenlőtlenségnek nem egy megoldása lesz, hanem végtelen sok (Pl.: $x < 6$ Megoldások: $5,\ 4,\ 3,\ 2,\ 1,\ 0,\ -1,\ -2\ldots$ (nem csak egész számok))

Ha kész az egyenlőtlenség megoldása, akkor a végén ellenőrzünk

Ellenőrizni többféle módon is lehet:

- A kapott számot behelyettesítjük x helyére az eredeti alakban, a reláció jelet kicseréljük egyenlőség jelre, és úgy csinálunk mindent, mint egyenlet esetén (ha a végén mind a két oldalon ugyanaz jön ki jól oldottuk meg az egyenlőtlenséget)
- Behelyettesítünk egy kisebb vagy nagyobb megoldást, mint az eredmény (attól függően, hogy merre mutat a reláció jel)

Függvények

A függvényeket koordináta-rendszerben ábrázoljuk

A vízszintes tengely az x tengely

A függőleges tengely az y tengely

A két tengely metszéspontjában van az origó ($(0; 0)$ pont)

A függvények elképzelhetőek halmazok hozzárendelésével

Az alaphalmazhoz rendeljük hozzá a képhalmaz elemeit

Az alaphalmazba az x koordináták kerülnek

Az alaphalmaz elemeit hívjuk **<u>értelmezési tartománynak</u>**

A képhalmazban az y koordináták vannak

A képhalmaz elemeit hívjuk **<u>értékkészletnek</u>**

Az összetartozó párok a pontok koordinátái

A pontok berajzolása után azokat össze tudjuk kötni

Egyenes megrajzolásához elegendő 5 pontot bejelölni (minimum 3 azért legyen bejelölve)

Egy y értékhez tartozhat több x érték is, viszont egy x értékhez csak egy y érték tartozhat

Ez a függvény egyik legfontosabb tulajdonsága

A függvények állhatnak egyenesekből és görbe vonalakból is

Lineáris függvények ábrázolása

Lineáris függvény: Egyenes

A lineáris függvények két részből fognak állni:

- x-es rész: Ez fogja megadni a függvény meredekségét
- Szám: Ez fogja megadni az indulás helyét (ahol az y tengelyt metszi a függvény)

Meredekség: Azt mutatja meg, hogy 1 **jobbra** (→) lépés esetén mennyit fogunk lépni **felfelé** (↑)

Az x előtti szorzótényező lesz a meredekség (Pl.: $3x$ függvény **meredeksége 3**, vagyis 1

jobbra (→) lépés esetén **3-at** lépünk **felfelé** (↑))

Ha **balra** (←) lépünk, akkor annyit fogunk lépni **lefelé** (↓), amennyi a meredekség

Ha az x előtt negatív szorzótényező szerepel, az azt fogja jelenteni, hogy 1 **jobbra** (→) lépés esetén annyit fogunk lépni **lefelé** (↓) (Pl.: $-4x$ függvény **meredeksége** -4, vagyis 1 **jobbra** (→) lépés esetén **4-et** lépünk **lefelé** (↓))

Ha **balra** (←) lépünk, akkor annyit fogunk lépni **felfelé** (↑) amennyi a meredekség

Ha x előtt nincs semmi az 1-es meredekséget fog jelenteni, ha – jel (mínusz jel) van, az -1-es meredekséget jelent

Függvények típusai meredekség alapján:

- **Növekvő** (↗), ha a meredekség **pozitív**
- **Csökkenő** (↘), ha a meredekség **negatív**
- **Konstans** (→), ha a meredekség **0**

Lineáris (Elsőfokú) függvények ábrázolása tört meredekség esetén

Példa: $f(x) = \frac{1}{2}x$

Meredekség: $\frac{1}{2} \rightarrow 1$ **jobbra** (→) lépésnél $\frac{1}{2}$-et (vagyis felet) lépünk **felfelé** (↑)

Példa: $f(x) = \frac{2}{3}x$

Meredekség: $\frac{2}{3} \rightarrow 1$ **jobbra** (→) lépésnél $\frac{2}{3}$-ot lépünk **felfelé** (↑) (ez már nem annyira kellemes)

Ha 3-at lépünk **jobbra** (→), akkor 3-szor lépünk $\frac{2}{3}$-ot **felfelé** (↑) ($\frac{2}{3} + \frac{2}{3} + \frac{2}{3} = \frac{6}{3} = 2$), vagyis 3 **jobbra** (→) lépés esetén 2-t kell lépni **felfelé** (↑)

Tört meredekség esetén az lesz a szabály, hogy a tört **nevezőjével** fogunk **jobbra** (→) lépni, a tört **számlálójával** pedig **felfelé** (↑), így egész négyzetrácsokon leszünk végig

Ez működik egész számok esetén is ($2x = \frac{2}{1}x \rightarrow$ **1-et jobbra** (→), **2-t fel** (↑))

$f(x) = \frac{3}{4}x \rightarrow$ **4-et jobbra** (→) **3-at fel** (↑)

Tört lehet 1-nél nagyobb értékű is

$f(x) = \frac{5}{2}x \rightarrow$ **2-et jobbra** (→) **5-öt fel** (↑)

Negatív tört meredekség esetén a **nevezővel** ugyanúgy **jobbra** (→) lépünk, a **számlálóval** pedig **lefelé** (↓)

$f(x) = -\frac{3}{2}x = \frac{-3}{2}x \rightarrow$ **2-et jobbra** (→) **3-at le** (↓)

Hozzárendelési szabály leolvasása függvény grafikonjáról

Ha a függvény grafikonja van megadva, és a hozzárendelési szabályra vagyunk kíváncsiak, akkor le kell olvasnunk, hogy hol metszi az y tengelyt, és mennyi a meredeksége:

- Először mindig az y tengely metszetet olvassuk le (ez a könnyebb)
- Utána olvassuk le a függvény meredekségét

De lehet fordítva is

Egész meredekség esetén nincs nehéz dolgunk, mert a pontok egész rácsvonalakon vannak

Tört meredekség esetén meg kell keresnünk azokat a pontokat, amik egész négyzetrácsra esnek, és abból tudjuk meghatározni a meredekséget

Egyenletek grafikus megoldása

Egyenleteket nem csak mérlegelv segítségével lehet megoldani, hanem grafikusan is

Grafikus megoldás során az egyenlet jobb és bal oldalára is úgy tekintünk, mint 1-1 függvényre, ezeket fogjuk ábrázolni koordináta-rendszerben

Ha nem ábrázolható formában van, akkor először elvégezzük a zárójel felbontásokat, összevonásokat, egyszerűsítéseket, hogy ábrázolható formára hozzuk

$$2(x-1) = 4x - 1 - x \quad /(\square), Ö.V.$$

$$\underbrace{\mathbf{2x-2}}_{f(x)} = \underbrace{\mathbf{3x-1}}_{g(x)} \qquad \boldsymbol{x = -1}$$

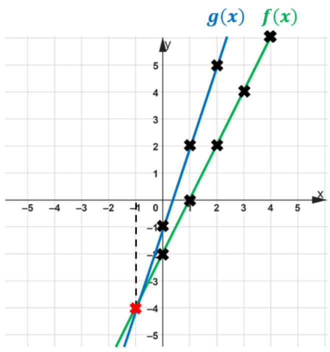

A kapott metszéspont x koordinátája lesz a megoldásunk, az y koordináta megadja azokat az értékeket, amiket ellenőrzés során kapunk, ha behelyettesítünk

Ha ábrázoltuk a két függvényt, akkor:

- Kaphatunk 1 metszéspontot (esetek 99%-a): Ilyenkor az egyenlet megoldása a metszéspont x koordinátája lesz
- Kaphatunk 0 metszéspontot: Ez akkor van, ha a két ábrázolt egyenes egymással párhuzamos (ugyanannyi a meredekségük, de máshol metszik az y tengelyt, pl.: $2x + 1$ és $2x - 2$)

- Kaphatunk végtelen sok metszéspontot: Ez akkor van, ha a két egyenes megegyezik egymással (ugyanannyi a meredekségük, és ugyanott is metszik az y tengelyt, pl.: $2x + 3$ és $2x + 3$)

Fordított arányosság függvénye

Egyenes arányosság függvénye a lineáris függvény, ami az origóból indul

Ahányszorosára **növeltük** x értékét, y értéke is annyiszorosára **nőtt**

Ahányadrészére **csökkentettük** x értékét, y értéke is annyiadrészére **csökkent**

Fordított arányosság függvénye **nem** az $f(x) = -x$ függvény

Fordított arányosság esetén amennyiszeresére **növekszik** az x értéke, annyiadrészére **csökken** az y értéke, ahányadrészére **csökken** x értéke, annyiszorosára **növekszik** y értéke

Példa:

Fordított arányosság függvénye: $\boldsymbol{f(x) = \frac{1}{x}}$

Elnevezések: Fordított arányosság függvénye, $1/x$ függvény, Törtfüggvény, Reciprokfüggvény

A számlálóban lehet más szám, a nevezőben mindig x szokott lenni

Minél nagyobb szám szerepel a számlálóban, a függvény annál jobban ki lesz húzva **jobbra felfelé** (↗), valamint **balra lefelé** (↙)

Ezen függvények esetén a pontok x és y koordinátáinak szorzata lesz állandó

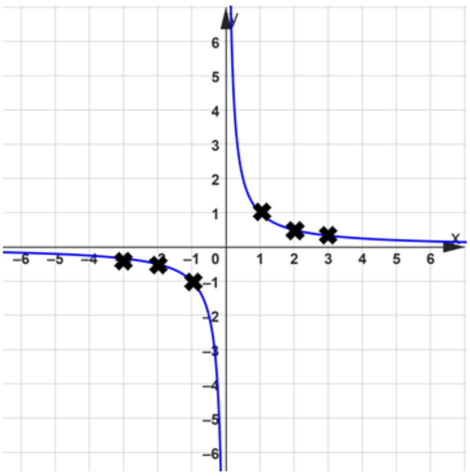

Abszolútérték függvény

Abszolút érték: Megadja a szám 0-tól való távolságát a számegyenesen, a gyakorlatban pozitív számokkal nem csinál semmit, negatív számok mínusz előjelét ”semlegesíti”

Függvények esetén is hasonló lesz a dolog

Abszolútérték függvény: $\boldsymbol{f(x) = |x|}$

- Pozitív x-ek esetén megegyezik az $f(x) = x$ függvénnyel
- Negatív x-ek esetén az $f(x) = x$ függvény értékei fel vannak tükrözve az x tengely fölé

Az abszolútérték függvény mindig V alakú

Minden valós számra értelmezzük → **Értelmezési tartománya a valós számok halmaza**

Negatív értékeket nem vesz fel a függvény → **Értékkészlete a nemnegatív valós számok halmaza**

- **Negatív** x-ek esetén **csökkenő** (↘) a függvény (y tengelytől balra)
- **Pozitív** x-ek esetén **növekvő** (↗) a függvény (y tengelytől jobbra)

A függvény szimmetrikus lesz az y tengelyre

Elegendő 2-3 pontot megrajzolni a V betű jobb és bal szárán is

Mivel az abszolútérték függvény szimmetrikus y tengelyre érdemes párosával rajzolni a pontokat

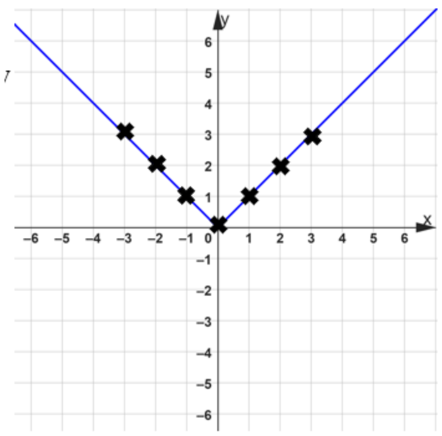

Abszolútérték függvények különböző meredekségek esetén

Különböző meredekségek esetén ugyanúgy fogunk lépkedni, mint lineáris függvények esetén, annyi lesz a különbség, hogy ha **balra** (←) lépünk, akkor nem **lefelé** (↓), hanem **felfelé** (↑) fogunk lépni (így fogunk mindig V betűt kapni)

Tört meredekségek is ugyanúgy fognak működni, mint lineáris függvény esetén (a nevezővel lépünk **jobbra** (→), a számlálóval **felfelé** (↑), balra lépés esetén pedig a nevezővel lépünk **balra** (←) a számlálóval pedig **felfelé** (↑))

Ha nincs más az abszolút érték jelen belül, akkor mindegy, hogy a meredekség az abszolút érték jel elé, vagy az abszolút értéken belülre kerül

Ha a meredekség 1-nél nagyobb, akkor nyújtjuk, ha 0 és 1 közé esik (tört), akkor összenyomjuk az y tengely mentén

Abszolútérték függvények mínusz előjelekkel

Ha az abszolút érték jel elé, vagy belülre mínusz előjelet rakunk, akkor a függvényt tükrözni fogjuk

Ha az abszolút értéken belül van a mínusz előjel, akkor az y tengelyre tükrözzük, mivel az eredeti függvény szimmetrikus rá, ezért nem lesz változás az eredeti függvényhez képest ($f(x) = |x|$ és $f(x) = |-x|$ megegyeznek)

Ha az abszolút érték előtt van a mínusz előjel, akkor az x tengelyre tükrözzük

Ha az abszolút érték előtt és belül is van a mínusz előjel, akkor az x és y tengelyekre is tükrözzük (a sorrend mindegy), mivel az $f(x) = -|x|$ függvény is szimmetrikus az y tengelyre, ezért $f(x) = -|x|$ és $f(x) = -|-x|$ megegyeznek

Ezek a tükrözések a későbbi függvények esetén is igazak lesznek

Abszolútérték függvények eltolásai

Az abszolút érték függvényt nem csak nyújtani és tükrözni lehet, hanem el is lehet tolni

Eltolhatjuk vízszintesen (balra/jobbra), függőlegesen (le/fel), vagy vegyesen is

Ha az abszolút értéken kívül van hozzáadva egy szám az abszolút értékes kifejezéshez, vagy van kivonva belőle, akkor az függőleges eltolást fog jelenteni

Függőleges eltolás **logikus**: Ha **hozzá van adva** annyival toljuk **feljebb** (↑), ha **ki van vonva** annyival toljuk **lejjebb** (↓)

Ha az abszolút értéken belül van hozzáadva egy szám x-hez, vagy van kivonva x-ből, akkor az vízszintes eltolást fog jelenteni

Vízszintes eltolás **nem logikus**: Ha **hozzá van adva** annyival toljuk **balra** (←), ha **ki van vonva** annyival toljuk **jobbra** (→)

Másodfokú függvény

Másodfokú függvények ugyanúgy fognak viselkedni mindenben, mint az abszolútérték függvények (nyújtások, tükrözések, eltolások), csak más lesz a függvények alakja

Az y értéket mindig úgy kapjuk meg, hogy az x értéket négyzetre emeljük (összeszorozzuk önmagával), y értékei a négyzetszámok lesznek

Másodfokú függvény: $\boldsymbol{f(x) = x^2}$

A másodfokú függvény mindig U alakú → **Neve**: **Parabola**

Minden valós számra értelmezzük → **Értelmezési tartománya a valós számok halmaza**

Negatív értékeket nem vesz fel a függvény → **Értékkészlete a nemnegatív valós számok halmaza**

- **Negatív** x-ek esetén **csökkenő** (↘) a függvény (y tengelytől balra)
- **Pozitív** x-ek esetén **növekvő** (↗) a függvény (y tengelytől jobbra)

A függvény szimmetrikus az y tengelyre

Elegendő 2-2 pontot megrajzolni az U betű jobb és bal szárán is (több nem is nagyon fog kiférni)

Másodfokú függvények esetén nincs ”lépkedéses szabály”, mindig a következő páratlan számmal nőnek az y értékek $(1,\ 3,\ 5,\ 7,\ 9\ldots)$

Mivel a másodfokú függvény szimmetrikus y tengelyre érdemes párosával rajzolni a pontokat

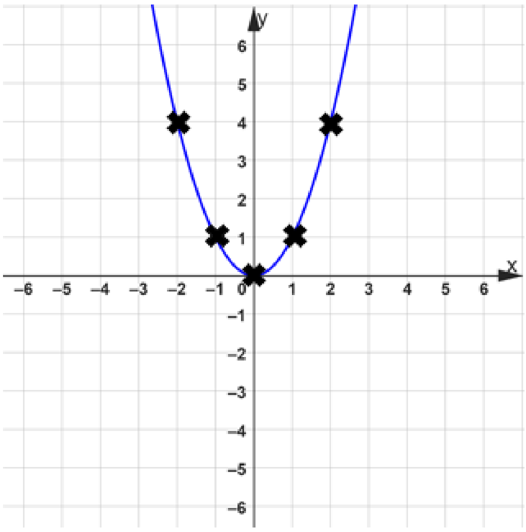

Másodfokú függvények nyújtása és összenyomása

Ha az x^2 előtt van valamilyen szorzótényező, akkor a függvényt nyújtani fogjuk (1-nél nagyobb szorzótényező), vagy össze fogjuk nyomni (0 és 1 közötti szorzótényező)

Mivel másodfokú függvény esetén nincs lépkedés, ezért az eredeti x^2 függvény y koordinátáit fogjuk beszorozni a megadott számmal

Ha 2 szerepel az x^2 előtt ($2x^2$), akkor minden y koordináta 2-szer olyan magasan lesz, mint az eredeti függvény esetén $(2; 8; 18\dots)$

Ha $\frac{1}{2}$ szerepel az x^2 előtt ($\frac{1}{2}x^2$), akkor minden y koordináta $\frac{1}{2}$-szer olyan magasan lesz (fele olyan magasan), mint az eredeti függvény esetén $(0{,}5; 2; 4{,}5\dots)$

Ha zárójelbe van x és a zárójelen belül van előtte szorzótényező, akkor először a szorzótényezőt emeljük négyzetre, majd utána ábrázolunk (0 és 1 közötti, valamint 1-nél nagyobb számok esetén is)

Másodfokú függvények mínusz előjelekkel

Ha a másodfokú jel elé, vagy belülre mínusz előjelet rakunk, akkor a függvényt tükrözni fogjuk

Ha a zárójelen belül van a mínusz előjel, akkor az y tengelyre tükrözzük, mivel az eredeti függvény szimmetrikus rá, ezért nem lesz változás az eredeti függvényhez képest ($f(x) = x^2$ és $f(x) = (-x)^2$ megegyeznek)

Ha a zárójel előtt (vagy csak simán x előtt) van a mínusz előjel, akkor az x tengelyre tükrözzük

Ha a zárójel előtt és zárójelen belül is van a mínusz előjel, akkor az x és y tengelyekre is tükrözzük (a sorrend mindegy), mivel az $f(x) = -x^2$ függvény is szimmetrikus az y tengelyre, ezért $f(x) = -x^2$ és $f(x) = -(-x)^2$ megegyeznek

Ezek a tükrözések a későbbi függvények esetén is igazak lesznek

Másodfokú függvények eltolásai

A másodfokú függvényt nem csak nyújtani és tükrözni lehet, hanem el is lehet tolni

Az eltolások ugyanúgy lesznek, mint abszolútérték függvények esetén

Ha a zárójelen kívül van hozzáadva egy szám a zárójeles kifejezéshez, vagy van kivonva belőle, akkor az függőleges eltolást fog jelenteni

Függőleges eltolás **logikus**: Ha **hozzá van adva** annyival toljuk **feljebb** (↑), ha **ki van vonva** annyival toljuk **lejjebb** (↓)

Ha a zárójelen belül van hozzáadva egy szám x-hez, vagy van kivonva x-ből, akkor az vízszintes eltolást fog jelenteni

Vízszintes eltolás **nem logikus**: Ha **hozzá van adva** annyival toljuk **balra** (←), ha **ki van vonva** annyival toljuk **jobbra** (→)

Többrészes függvények

Többrészes függvények több függvényből (akár többféle függvényből (lineáris, abszolútérték, másodfokú)) állnak

Állhatnak $2, 3, 4 \ldots$ részből, általában 2 vagy 3 részből szoktak állni

Többrészes függvény esetén az egyenlőségjel után van egy kapcsos zárójel, utána pedig 2 oszlop

Az első oszlopba kerülnek a függvények, a második oszlopba kerülnek a tartományok (hogy mettől meddig fogjuk az adott függvényt ábrázolni)

Tartományok esetén mindig az előző tartomány vége a következő tartomány kezdete, a kettő közül pedig csak az egyik helyen lehet egyenlőségjel

$$f(x) = \begin{cases} 2x+1, & ha\ x < 1 \\ x+2, & ha\ x \geq 1 \end{cases}$$

Értelmezés: 1-nél kisebb x-ek esetén a $2x+1$ függvényt ábrázoljuk, 1 és annál nagyobb x-ek esetén az $x+2$ függvényt ábrázoljuk (ennél a függvénynél nincs jelentősége az egyenlőségjel helyének, akkor lenne, ha nem érne össze a két függvény)

Függvények ábrázolása:

- Először mindig érdemes függőleges szaggatott vonallal bejelölni a tartományt vagy tartományokat, ahol ábrázolni fogjuk a függvényeket
- Ezután sorba ábrázoljuk a függvényeket, figyelünk az eltolásokra, nem biztos, hogy abban a tartományban lesz a függvény kezdőpontja, amelyikben ábrázolnunk kell
- Ilyenkor halványan fogjuk bejelölni a pontokat, akkor jelölhetjük be őket rendesen, ha a jó tartományban vagyunk

Átlag

Mire jó?

- Tudni fogjuk segítségével az év végi jegyünket, vagy ki tudjuk számolni, hogy hány 5-öst kell még kapni az év végi jobb jegy eléréséhez
- Sporteseményeknél tudni fogjuk hány gólra/pontra számíthatunk

Példák átlagra:

- Jegyek
- Hőmérséklet
- Magasság, kor
- Pénz
- Sportesemények (Gólok száma, gólpasszok száma, pontok száma (kosárlabda), lepattanók száma)
- Sport (szeretnénk lefutni/leúszni/letekerni valamennyi távolságot, ki tudjuk számolni, hogy naponta/hetente mennyit kell megtennünk)
- Könyvolvasás
- Sorozatnézés

Hogy fogunk átlagot számolni?

- Az adatok összegét elosztjuk az adatok számával
- **Átlag=Adatok összege**:**Adatok száma**
- Először összeadjuk az adatokat, utána megszámoljuk, hogy hány adat volt, és a kettőt elosztjuk egymással

Átlag trükk

Milyen számok közé esik az átlag? Hogy tudjuk magunkat ellenőrizni?

- Az átlag mindig a legkisebb és a legnagyobb adat közé fog esni, sosem lehet kisebb a legkisebb adattól és sosem lehet nagyobb a legnagyobb adattól
- Ha csak 2-es, 3-as, 4-es jegyeket kaptunk, akkor az átlagunk nem lehet sem 2-esnél kisebb, sem 4-esnél nagyobb
- Ezt az ellenőrzést minden átlagszámítás után el kell végezni (ránézésre)

Hogy tudjuk még magunkat ellenőrizni?

- Az átlag általában a legkisebb és a legnagyobb szám között nagyjából félúton lesz, de ez nem mindig van így
- Akkor lesz a legkisebb és a legnagyobb adat között nagyjából félúton, ha az adatok egyenletesek (nagyjából ugyanolyan távolságra vannak egymástól) és nincsenek nagyon kiugró értékek

Átlag típusai

Kétféle átlag típust különböztetünk meg:

- **Hagyományos átlag**: Az adatok fel vannak sorolva, azokat kell összeadni és elosztani az adatok számával
- **"Osztályzat típusú" átlag**: Amikor meg van adva, hogy melyik osztályzatból mennyi született, és az átlagot kell kiszámolnunk (osztályzat helyett lehet magasság vagy testsúly is, amik darabszámokkal vannak megadva)

"Osztályzat típusú" átlag esetén az adatok típusai is számok lesznek (Hagyományos átlag esetén nevek szoktak lenni, vagy napok, vagy más időszakok)

"Osztályzat típusú" átlag **adatainak összege**: Úgy számoljuk ki, hogy az adatokat (osztályzatok) összeszorozzuk az adatok számával (osztályzatok számával), és ezeket összeadjuk

"Osztályzat típusú" átlag **adatainak száma**: A darabszámok összege

Ha ezek megvannak, akkor ugyanúgy elosztjuk egymással a 2-t

Módusz

A leggyakrabban előforduló elem

Módusz jele: Mo

Nem lesz túl nehéz dolgunk a módusz meghatározása során, meg kell keresnünk azt az elemet, ami a leggyakrabban (legtöbbször) fordul elő az adatok között

Legtöbb esetben 1 módusz lesz, de elképzelhető, hogy több szám is az adatok módusza lesz (Ha több számból is ugyanannyi van a leggyakoribbak között)

Fontos, hogy módusz esetén az adat lesz a végeredmény, nem az, hogy hányszor fordult elő (Ha legtöbbször a **9-es szám** fordult elő az adatok között, és 6 db 9-es volt, akkor a **módusz 9 lesz**, nem pedig 6)

Medián

A sorba rendezett (növekvő sorrendbe) adatok közül a középső elem

Medián jele: Me

Módusz és medián megkülönböztetése: Medián → Medium (angol) → Közép

A mediántól ugyanannyi elem van jobbra, mint balra (ugyanannyi lesz kisebb tőle, mint amennyi nagyobb)

A feladatokban a legtöbbször növekvő sorrendbe vannak rendezve az adatok, de ha nincsenek, akkor az első lépés az lesz, hogy növekvő sorrendbe rendezzük őket

Az adatok száma lehet páros vagy páratlan:

- Ha az adatok száma **páratlan** (Pl.: 7 adat van), akkor a medián a középső szám lesz (4. szám, tőle 3 szám lesz balra, és 3 lesz jobbra)
- Ha az adatok száma **páros** (Pl.: 6 adat van), akkor a medián két szám közé fog esni, (a 3. és 4. számok közé) ilyenkor úgy kapjuk meg a mediánt, hogy kiszámoljuk a két szám átlagát:

- Ha a két szám, amik közé esik a medián ugyanazok (Pl.: 2 db 4-es közé esik), akkor a medián megegyezik a számokkal (a **medián 4** lesz)
- Ha a két szám, amik közé esik a medián nem ugyanazok (Pl.: 5-ös és 7-es közé esik), akkor kiszámoljuk az átlagot, vagyis összeadjuk a két számot, és elosztjuk 2-

vel ($\frac{5+7}{2} = \frac{12}{2} = 6$, a **medián 6** lesz) (ebben az esetben a medián nem szerepel az adatok között)

Ha sok adatunk van, akkor kapcsos zárójelekkel és …-okkal tudjuk felsorolni az adatokat

Medián sorszámát egy 2-vel való osztással tudjuk kiszámolni:

- **Páratlan** adat szám esetén a kapott nem egész számot **felfelé** (↑) fogjuk kerekíteni (Pl.: 21 adat esetén: $\frac{21}{2} = 10{,}5 \rightarrow$ a **medián a 11. elem lesz**)
- **Páros** adat szám esetén a kapott egész szám lesz a kisebb sorszám, a tőle nagyobb szám lesz a nagyobb sorszám (Pl.: 16 adat esetén: $\frac{16}{2} = 8 \rightarrow$ a medián a **8. és 9. elemek közé esik**)

Terjedelem

A legnagyobb és legkisebb adat különbsége

Terjedelemnek nincs külön jele

Nem lesz túl nehéz dolgunk a terjedelem meghatározása során, meg kell keresnünk a legnagyobb és legkisebb elemeket, és a legnagyobból kivonni a legkisebbet

Ha az adatok növekvő sorrendbe vannak, akkor a legkisebb adat lesz a bal oldali adat, a legnagyobb adat lesz a jobb oldali adat

Gyakoriság, relatív gyakoriság

A gyakoriság lényegében a darabszámnak felel meg, ez vagy meg van adva a feladat szövegében, vagy táblázatos formában van megadva, vagy ki kell számolnunk (pl. %-okból)

A gyakoriságok összege kiadja az összes adat számát

Relatív gyakoriság esetén a gyakoriságokat osztjuk el az összes adat számával

Relatív gyakoriságokat megadhatjuk tört alakban vagy tizedes tört alakban is

Tört alak esetén, ha tudunk, egyszerűsíthetünk is

A relatív gyakoriságok összege mindig 1 kell, hogy legyen, így akár a végén ellenőrizni is tudunk

Valószínűség

Hol használunk valószínűséget?

- Kaszinóban
- Fogadásnál
- Befektetéseknél

A valószínűség mindig egy 0 és 1 közötti szám:

- Ha a valószínűség 0 (**Lehetetlen esemény**): Lehetetlen, hogy az adott dolog teljesüljön (Pl.: Dobókockával 7-nél nagyobb számot dobunk)
- Ha a valószínűség 0,5: Ugyanannyi az esélye annak, hogy teljesül, mint annak, hogy nem (Pl.: Dobókockával páros számot dobunk (vagy páratlant), vagy fej vagy írásnál fejet dobunk (vagy írást))
- Ha a valószínűség 1 (**Biztos esemény**): Biztosan teljesül az adott dolog (Pl.: Dobókockával egyjegyű számot dobunk)

Minél közelebb van a valószínűség 0-hoz, annál valószínűtlenebb az esemény (Pl.: 0,2)

Minél közelebb van a valószínűség 1-hez, annál valószínűbb az esemény (Pl.: 0,85)

Ha a valószínűséget %-ban szeretnénk megkapni, akkor be kell szorozni 100-zal, ebben az esetben 0% és 100% közötti értékeket kaphatunk

A valószínűség és a relatív gyakoriság egyes esetekben megegyezik egymással

A valószínűséget úgy tudjuk kiszámolni, hogy a kedvező esetek számát elosztjuk az összes eset számával

P-vel jelöljük a valószínűséget (Probability)

Valószínűség: $\boldsymbol{P = \frac{Kedvező\ esetek}{Összes\ eset}}$

Sorozatok

Akkor beszélünk sorozatokról, ha számok valamilyen szabály alapján követik egymást

Sorozatok többféle módon is meg lehetnek adva:

- Fel van írva az első pár (legalább 3) tagja, és ez alapján kell kitalálnunk a szabályt (Mindig ugyanannyit adunk a tagokhoz/vonunk ki a tagokból, vagy mindig ugyanannyival szorzunk/osztunk, esetleg az előző két taggal csinálunk valamit)
- Meg lehet adni szövegesen is
- Meg lehet adni képlettel ($a_n = a_1 + 2n$)

Sorozatok jelölése: a_n (Az n helyére írt szám a sorszám: a_1: első tag, a_2: második tag, a_3: harmadik tag …)

Speciális sorozat: Fibonacci sorozat

Képlete: $a_n = a_{n-1} + a_{n-2}$, $a_1 = 1$, $a_2 = 1$

Szövegesen: A következő tagot mindig úgy kapjuk meg, hogy az előtte lévő két számot összeadjuk (1-gyel és 1-gyel kezdünk)

Fibonacci számok: 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21…

Számtani sorozatok

Számtani sorozatok esetén a következő tagot úgy kapjuk meg, hogy az előző taghoz mindig ugyanazt a számot adjuk hozzá

Rajzzal:

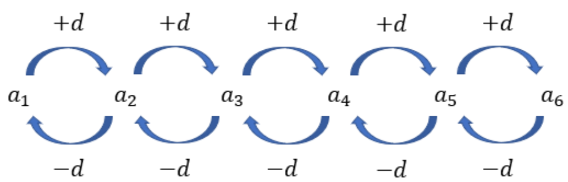

d: differencia, különbség

Visszafele haladva a differenciát ki fogjuk vonni, hogy megkapjuk az előző tagot

<u>Számtani sorozat összefüggése</u>: $\boldsymbol{a_n = a_1 + (n-1) \cdot d}$

3 egymást követő tag esetén a középső tag mindig a kisebb és nagyobb tag átlaga lesz

Mértani sorozatok

Mértani sorozatok esetén a következő tagot úgy kapjuk meg, hogy az előző tagot mindig ugyanazt a számmal szorozzuk meg

Rajzzal:

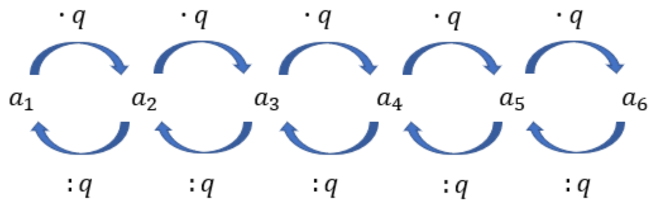

q: kvóciens, hányados

Visszafele haladva a hányadossal osztani fogunk, hogy megkapjuk az előző tagot

Mértani sorozat összefüggése: $\boldsymbol{a_n = a_1 \cdot q^{n-1}}$

Diagramok

Az adatokat meg lehet adni táblázatos formában, valamint diagram segítségével is

Miért alkalmazunk diagramokat?

- Azért, hogy átláthatóbb legyen, ne a táblázatban kelljen keresgélni a legkisebb/legnagyobb értéket, hanem ránézésre meg tudjuk mondani
- Nyomon tudjuk követni a változásokat (hőmérséklet esetén látjuk, hogy melyik nap nőtt, illetve melyik nap csökkent a hőmérséklet)

Milyen diagramokkal találkozhatunk?

- Oszlopdiagram (leggyakoribb)
- Vonaldiagram
- Pontdiagram
- Kördiagram
- Egyéb diagramok, kombinált diagramok

Diagramok esetén nagyon fontos a feliratozás, ha csinálunk egy diagramot mindig figyeljünk rá, hogy ezek meglegyenek:

- Diagram cím (opcionális)
- Tengely feliratok (ha van értelme)
- Tengely feliratok mértékegysége (ha van)
- Jelmagyarázat (ha szükséges)

Az osztást mindig megfelelően válasszuk meg, nézzük meg a legnagyobb és legkisebb adatot, amit ábrázolnunk kell

Az osztások lehetnek 1-esével, 2-esével, 5-ösével, 10-esével, 20-asával, 50-esével, 100-asával …

Az osztásoknak nem muszáj mindig 0-ról indulnia, indulhat egy bizonyos értéktől is (pl.: Magasság)

Oszlopdiagram

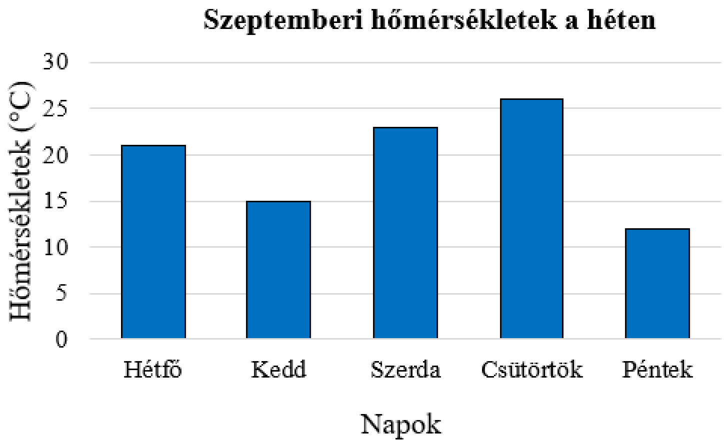

Oszlopdiagram esetén van egy vízszintes és egy függőleges tengely

A vízszintes tengelyen lehetnek: Számok (Jegyek), Idő (Napok, hónapok, évek, dátumok), Nevek (5 barát neve)

A tengelyekhez mindig írunk megnevezést és mértékegységet (vagy csak mértékegységet)

A függőleges tengelyen számok szoktak lenni, legtöbbször darabszám, de lehet más is (Magasság, testsúly, pénz, hőmérséklet…)

A tengelyeket fel lehet cserélni egymással, ezt akkor szoktuk megtenni, ha nagyobb és kisebb adatok is vannak, és a sima oszlopdiagramon nem férne ki rendesen (Fektetett oszlopdiagram)

Az oszlopok között ki szoktunk hagyni egy kis helyet (Ha nem hagyjuk ki, akkor hisztogramnak nevezzük, ami ugyanolyan, mint az oszlopdiagram, csak más a neve)

Oszlopdiagramon ábrázolhatunk több dolgot is egyszerre (pl.: több osztály, fiúk és lányok), ilyenkor fontos, hogy legyen jelmagyarázat is a diagram mellett, valamint egyértelmű legyen az oszlopok színezése/mintázata

Az oszlop színezése ilyenkor lehet: fehér, szürke, fekete, színes, pöttyös, sraffozott (csíkos)

Vonaldiagram

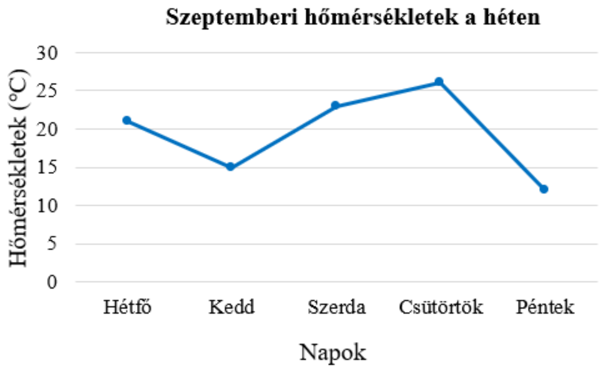

Az oszlopdiagramhoz hasonló a felépítése (Tengelyek, adatok elrendezése)

Vonaldiagram esetén is van egy vízszintes és egy függőleges tengely

A vízszintes tengelyen általában idő (Napok, hónapok, évek, dátumok) szerepel

A tengelyekhez mindig írunk megnevezést és mértékegységet (vagy csak mértékegységet)

A függőleges tengelyen olyan mennyiségek szerepelnek, amik nem csak egész számok lehetnek (Hőmérséklet, sebesség, megtett út)

A tengelyeket **nem** lehet felcserélni egymással

Vonaldiagramon ábrázolhatunk több dolgot is egyszerre, ilyenkor fontos, hogy legyen jelmagyarázat is a diagram mellett, valamint egyértelmű legyen a vonalak színezése

A vonalakat ilyenkor különböző színekkel szoktuk jelölni: Piros, kék, zöld, sárga …

Jelölhetjük őket folytonos, szaggatott, pontozott vonalakkal is

Pontdiagram

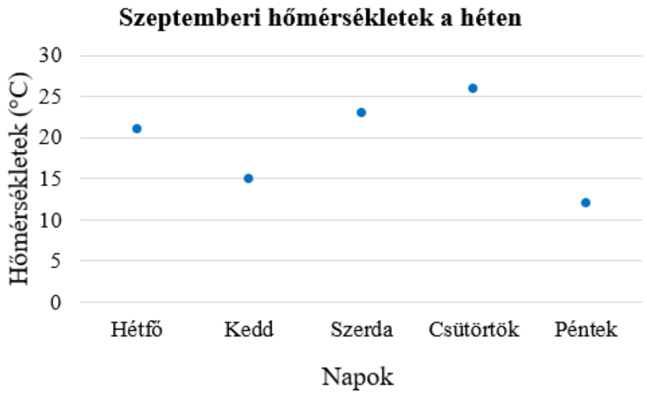

A vonaldiagram megadható pontdiagramként, de az nem lesz annyira látványos

Pontdiagram esetén a pontok (pl.: Hőmérsékletnél a mérési pontok) nincsenek összekötve úgy, mint vonaldiagram esetén

Az oszlopdiagramhoz és vonaldiagramhoz hasonló a felépítése (Tengelyek, adatok elrendezése)

Pontdiagram esetén is van egy vízszintes és egy függőleges tengely

A vízszintes tengelyen általában idő (Napok, hónapok, évek, dátumok) szerepel

Tengelyekhez mindig írunk megnevezést és mértékegységet (vagy csak mértékegységet)

A függőleges tengelyen olyan mennyiségek szerepelnek, amik nem csak egész számok lehetnek (Hőmérséklet, sebesség, megtett út)

A tengelyeket **nem** lehet cserélni egymással

Pontdiagramon ábrázolhatunk több dolgot is egyszerre, ilyenkor fontos, hogy legyen jelmagyarázat is a diagram mellett, valamint egyértelmű legyen a magyarázat

A pontokat ilyenkor különböző színekkel szoktuk jelölni: Piros, kék, zöld…

Jelölhetjük őket különböző formával is: Teli pont, belül üres pont, x, négyzet

Kördiagram (tortadiagram)

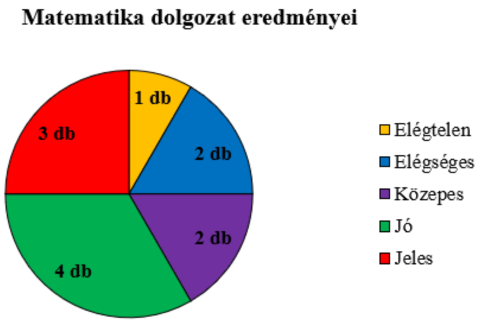

A kördiagram teljesen más, mint a korábbi diagramok (nincsnek tengelyek)

Ugyanolyan típusú adatokat ábrázolhatunk kördiagramon, mint oszlopdiagramon (pl.: Jegyek)

Kördiagramon nem az adatok nagyságát, hanem az adatok egymáshoz képesti arányát szemléltethetjük

A kördiagramon ábrázolt adatokat megadhatjuk % segítségével, vagy a szeletek középponti szögével, vagy osztások segítségével is:

- A teljes kör 100%-nak felel meg
- A teljes kör 360°-nak felel meg
- A teljes kört feloszthatjuk 4, 5, 6, 7, 8… részre, ez mindig az adatok nagyságától fog függni

Ha két adat azonos értékű, akkor ugyanakkorák lesznek a tortaszeleteik is

Kördiagramon egyszerre csak egy dolgot ábrázolhatunk (Ha osztályokról van szó, akkor egyszerre vagy csak az egyik osztályt ábrázolhatjuk, vagy a teljes évfolyamot)

A körszeleteket különböző színekkel szoktuk jelölni: Piros, kék, zöld, sárga …

Hosszúság mérése

Hossz:
$1\ cm = 10\ mm$
$1\ dm = 10\ cm = 100\ mm$
$1\ m = 10\ dm = 100\ cm = 1000\ mm$
$1\ km = 1000\ m$

mm – milliméter
cm – centiméter
dm – deciméter
m – méter
km – kilométer

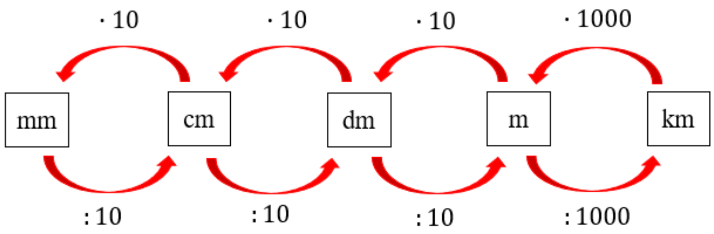

$1\ mm \quad < \quad 1\ cm \quad < \quad 1\ dm \quad < \quad 1\ m \quad < \quad 1\ km$

Ha nagyobbról váltunk kisebbre, akkor szorzunk
Ha kisebbről váltunk nagyobbra, akkor osztunk

Terület mérése

Minek határozhatjuk meg a területét?

- Síkidomoknak és sokszögeknek (Kör, Háromszög, Téglalap, Négyzet …)
- Testek lapjainak

Területmérésnél az 1 egység oldalú négyzet területe 1 területegység lesz

Ha mértékegységgel adjuk meg, akkor a terület mértékegysége a mértékegység négyzete lesz

Ha a négyzet oldala 1 cm, akkor a területe 1 cm^2 lesz

Terület:
$1\ cm^2 = 100\ mm^2$
$1\ dm^2 = 100\ cm^2 = 10\,000\ mm^2$
$1\ m^2 = 100\ dm^2 = 10\,000\ cm^2$
$1\ km^2 = 1\,000\,000\ m^2$

mm^2 – négyzetmilliméter
cm^2 – négyzetcentiméter
dm^2 – négyzetdeciméter
m^2 – négyzetméter
km^2 – négyzetkilométer

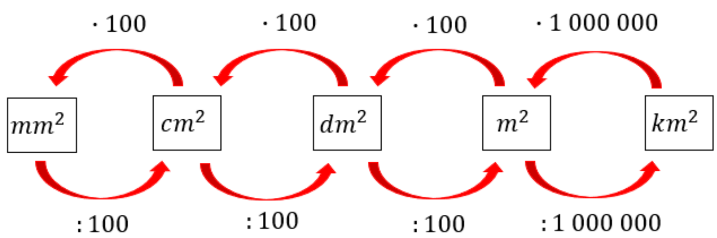

$1\ mm^2 \quad < \quad 1\ cm^2 \quad < \quad 1\ dm^2 \quad < \quad 1\ m^2 \quad < \quad 1\ km^2$

Ha nagyobbról váltunk kisebbre, akkor szorzunk
Ha kisebbről váltunk nagyobbra, akkor osztunk

Trükk: Nem muszáj megjegyezni a terület átváltás váltószámait, ha tudjuk a hossz átváltás váltószámait, mert mindig 2-szer annyi 0 van az 1-es mögött területnél, mint hosszúságnál

Pl.:

$1\ m = 1\textcolor{red}{00}\ cm \rightarrow$ **2 db** 0 van az 1-es mögött

$1\ m^2 = 1\textcolor{red}{0\ 000}\ cm^2 \rightarrow 2 \cdot 2 =$ **4 db** 0 van az 1-es mögött

Térfogat mérése

Minek határozhatjuk meg a térfogatát?

- Testeknek (Téglatest, Kocka, Négyzetes hasáb, Hasábok, Henger…)

Térfogat mérésénél az 1 egység oldalú kocka térfogata 1 térfogategység lesz

Ha mértékegységgel adjuk meg, akkor a térfogat a mértékegység köbe lesz

Ha a kocka éle 1 cm, akkor a térfogata 1 cm^3 lesz

Térfogat:

$1\ cm^3 = 1000\ mm^3$

$1\ dm^3 = 1000\ cm^3 = 1\ 000\ 000\ mm^3$

$1\ m^3 = 1000\ dm^3 = 1\ 000\ 000\ cm^3$

$1\ km^3 = 1\ 000\ 000\ 000\ m^3$

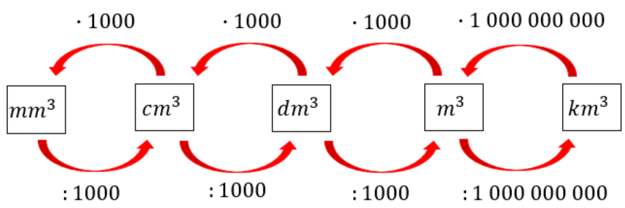

mm^3 – köbmilliméter

cm^3 – köbcentiméter

dm^3 – köbdeciméter

m^3 – köbméter

km^3 – köbkilométer

$1\ mm^3 < 1\ cm^3 < 1\ dm^3 < 1\ m^3 < 1\ km^3$

Ha nagyobbról váltunk kisebbre, akkor szorzunk

Ha kisebbről váltunk nagyobbra, akkor osztunk

Trükk: Nem muszáj megjegyezni a térfogat átváltás váltószámait, ha tudjuk a hossz átváltás váltószámait, mert egyszerűen csak 3-szor annyi 0 lesz az 1-es mögött térfogatnál, mint hosszúságnál

Pl.:

$1\ m = 1\textcolor{red}{00}\ cm \rightarrow$ **2 db** 0 van az 1-es mögött

$1\ m^3 = 1\ \textcolor{red}{000\ 000}\ cm^3 \rightarrow 3 \cdot 2 =$ **6 db** 0 van az 1-es mögött

Kapcsolat térfogat és űrtartalom között:

$\boldsymbol{1\ liter = 1\ dm^3}$

Felszín

Testek esetén tudunk felszínt számolni

A testek felszíne a lapok területének összege

A lapok legtöbbször téglalapok és négyzetek

Téglalap területét úgy számoljuk ki, hogy a szélességét és a magasságát összeszorozzuk egymással

Négyzetnek is ugyanígy számoljuk ki a területét, csak négyzet esetén a szélesség és a magasság megegyezik egymással

A lapok területének mértékegysége az oldalak mértékegységének négyzete lesz (cm^2, dm^2, m^2…)

Arra figyeljük, hogy ha nem azonos mértékegységben vannak megadva az oldalak, akkor végezzük el az átváltást

A felszín mértékegysége ugyanolyan lesz, mint a terület mértékegysége (cm^2, dm^2, m^2…)

Ha át kell váltanunk egyik mértékegységről a másikra, akkor ugyanazok a váltószámok érvényesek, mint terület esetén

Érdemesebb a feladat elején a hosszúságokat átváltani a kívánt mértékegységre, mert így nem kell a végén a nehezebb átváltást elvégezni

Felszín jele: $\boldsymbol{A}$ (Area latin (angol) szó miatt)

Téglatest felszíne

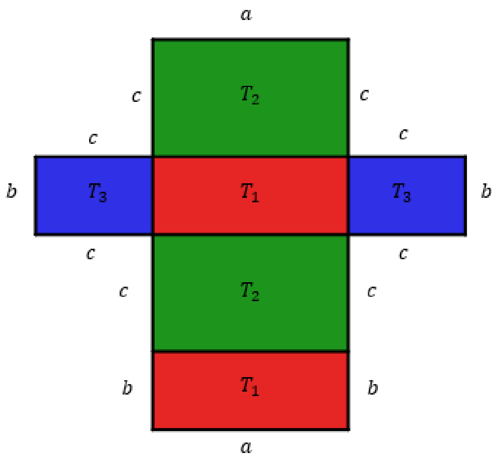

Egy téglatestnek 6 téglalap alakú lapja van, felszínét úgy kapjuk meg, hogy a 6 lap területét összeadjuk

Mivel az egymással szemben lévő lapok ugyanakkorák, ezért elegendő 3 különböző lapnak kiszámolni a területét

Téglatest felszíne: $\boldsymbol{A} = T_1 + T_1 + T_2 + T_2 + T_3 + T_3 = \boldsymbol{2 \cdot T_1 + 2 \cdot T_2 + 2 \cdot T_3}$

Más alakban: $\boldsymbol{A = 2 \cdot (T_1 + T_2 + T_3)}$

Mindegy, hogy melyik lapokat jelöljük T_1, T_2, T_3-mal

Egy téglatestnek 3 mérete van (Szélesség, mélység, magasság)

A lapok területének kiszámításakor 2-2-t szorzunk össze egymással (3 párosítás)

Ha már profibbak leszünk: $\boldsymbol{A = 2 \cdot (a \cdot b + a \cdot c + b \cdot c)}$

Kocka felszíne

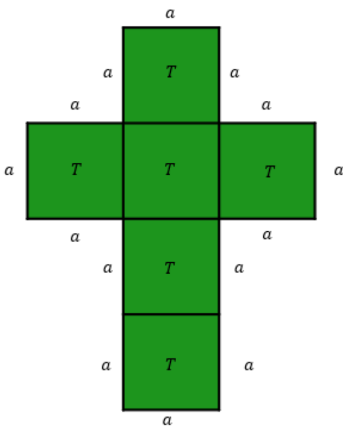

Egy kockának 6 négyzet lapja van, felszínét pedig úgy kapjuk meg, hogy a 6 lap területét összeadjuk

Mivel minden lapja ugyanakkora, ezért elegendő 1 lap területét kiszámolni

<u>Kocka felszíne</u>: $\boldsymbol{A} = T + T + T + T + T + T = \mathbf{6} \cdot \boldsymbol{T} = \mathbf{6} \cdot \boldsymbol{a} \cdot \boldsymbol{a}$

Felszín kiskockákkal

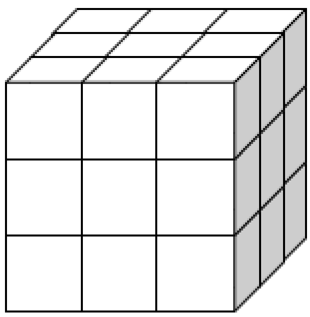

A testeket kirakhatjuk kiskockákból vagy téglatestekből is (leggyakrabban kiskockából szoktuk kirakni)

Az ábrán látható nagy kocka $3 \cdot 3 \cdot 3 = 27$ kiskockából van kirakva

Fontos, hogy ilyenkor a felszínt nem úgy számoljuk ki, hogy kiszámoljuk 1 kiskocka felszínét, és azt szorozzuk meg a kiskockák számával

Azért nem így fogunk számolni, mert azokat a lapokat nem számolhatjuk a felszínbe, amik egy másik kiskockához csatlakoznak (amikkel össze vannak ragasztva), ez a módszer csak térfogatnál fog működni

Lépések a felszín kiszámításához:

- Meghatározzuk 1 kiskocka 1 lapjának a területét ($T_{kis} = a \cdot a$)
- Meghatározzuk, hogy a nagy kocka 1 lapja hány kiskockányi lapból áll (Ábrán: 9)
- A kiskocka 1 lapjának területét megszorozzuk a lapok számával, így megkapjuk a nagy kocka 1 lapjának területét (Ábrán: $T_{nagy} = 9 \cdot T_{kis}$)

Ezt beszorozzuk 6-tal (6 ugyanolyan lapja van a nagykockának): $A = 6 \cdot T_{nagy}$

Felszín változása kiskockák elvétele/hozzáadása esetén

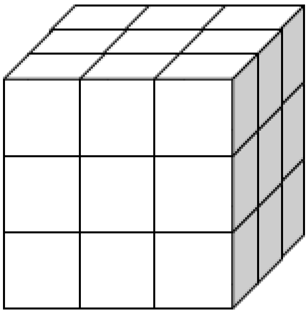

Ha a nagyobb testből kiskockákat veszünk el, akkor a felszín **csökkenhet**, **nőhet**, de olyan is van, hogy **nem változik**

Ez attól fog függni, hogy honnan vesszük el a kiskockákat

3 helyről tudunk kiskockákat elvenni:

- Vehetünk el kiskockát a nagy kocka sarkáról (csúcsáról)
- Vehetünk el kiskockát a nagy kocka egy lapjának közepéről
- Vehetünk el kiskockát a nagy kocka egy élének közepéről

Felszín változása ezekben az esetekben:

- Ha a nagy kocka sarkáról veszünk el kiskockát, akkor a felszín **nem fog megváltozni**, ugyanis 3 lap el fog tűnni, de 3 pluszba meg fog jelenni (azok a lapok, amik eddig az elvett kocka lapjaihoz csatlakoztak)
- Ha a nagy kocka lapjának közepéről veszünk el 1 kiskockát, akkor a felszín meg fog nőni, ugyanis 1 lap fog eltűnni, viszont 5 lap meg fog jelenni pluszba (azok a lapok, amik eddig az elvett kocka lapjaihoz csatlakoztak), így a test felszíne **4 kiskockányi lappal fog megnőni**
- Ha a nagy kocka élének közepéről veszünk el 1 kiskockát, akkor a felszín meg fog nőni, ugyanis 2 lap fog eltűnni, viszont 4 lap meg fog jelenni pluszba (azok a lapok,

amik eddig az elvett kocka lapjaihoz csatlakoztak), így a test felszíne **2 kiskockányi lappal fog megnőni**

Akkor csökken a felszín, ha például elveszünk több kiskockát is (pl. az első lapot teljesen)

Ha kiskockákat adunk hozzá, akkor általában növekedni fog a felszín, de van olyan eset is, hogy csökken

Felszín kiszámításának módjai

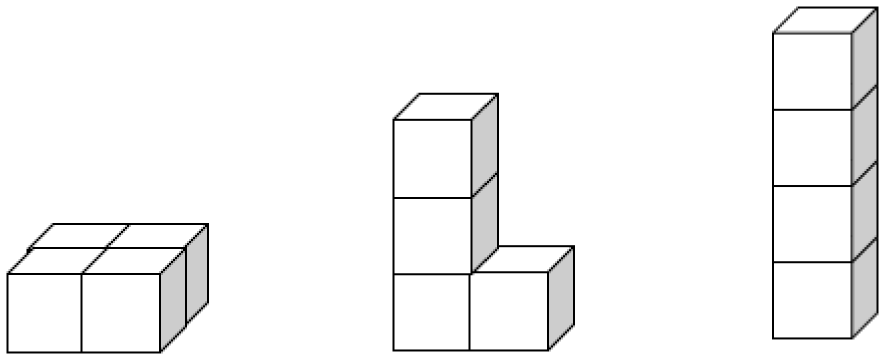

Ha kiskockából nem egy nagyobb kockát, hanem másmilyen testet csináltunk, akkor többféle módon is kiszámolhatjuk a test felszínét

Fontos, hogy ebben az esetben nem mindegy a kockák elhelyezkedése egymáshoz képest

Bármilyen módszerrel is számoljuk ki felszínt, első lépésként meg kell határoznunk 1 kiskocka 1 lapjának a területét

Módszerek:

- Megszámoljuk kiskockánként a lapok számát, ezeket összeadjuk, és megszorozzuk 1 lap területével
- Kiszámoljuk 1 kiskocka felszínét, beszorozzuk a kiskockák számával, és ebből kivonjuk az ”összeragasztott” lapok területét (itt figyelni kell, hogy duplán számoljuk az összeragasztott lapokat)
- Ha a kiskockákból egy szabályos testet kapunk, akkor a testnek meghatározzuk az oldalait, és úgy számoljuk ki a felszínt

Felszín kiszámítása trükk

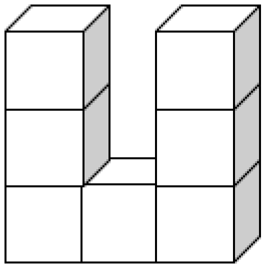

Ha nagyon bonyolult a kirakott test (6-7-8-9 kiskockából van kirakva), akkor alkalmazhatunk egy trükköt (ha kevesebb kiskockából van kirakva, akkor is alkalmazható)

A trükk: Ugyanazt látjuk elölről, mint hátulról, ugyanazt látjuk jobbról, mint balról, ugyanazt látjuk felülről, mint alulról

Vagyis, ha ránézünk elölről (↗), jobbról (←) és felülről (↓), kiszámoljuk ezekből a nézetekből a lapok területét (vagy a lapok számát), akkor ezt csak meg kell szoroznunk 2-vel

$$\boldsymbol{A = 2 \cdot \left(T_{elöl} + T_{oldal} + T_{felül}\right)}$$

Nem jelent gondot, ha a kockák el vannak csúsztatva egymáshoz képest (ami elöl bemegy, hátul kijön)

Ha ezzel a módszerrel számolunk, akkor nagyon kell figyelni, amikor U alakú alakzattal találkozunk (vagy olyannal, aminek vannak ”belső” lapjai is)

Ilyenkor az összefüggés kiegészül:

$$\boldsymbol{A = 2 \cdot \left(T_{elöl} + T_{oldal} + T_{felül}\right) + T_{rejtett}}$$

Térfogat

Testek esetén tudunk térfogatot számolni

Testek térfogatát különböző módon lehet kiszámolni a különböző testek esetén

Téglatest típusú testeknél (Téglatest, Négyzetes hasáb, Kocka) kiszámoljuk az alaplap területét, és ezt szorozzuk meg a magasággal

Az alaplap négyzet vagy téglalap szokott lenni

Téglalap területét úgy számoljuk ki, hogy a szélességét és a magasságát összeszorozzuk egymással

Négyzetnek is ugyanígy számoljuk ki a területét, csak négyzet esetén a szélesség és a magasság megegyezik egymással

Arra figyeljük, hogy ha nem azonos mértékegységben vannak megadva az oldalak, akkor végezzük el az átváltást

A térfogat mértékegysége az oldalak mértékegységének köbe lesz (cm^3, dm^3, $m^3 \ldots$)

Térfogat jele: $\boldsymbol{V}$ (Volumen latin (angol) szó miatt)

Téglatest térfogata

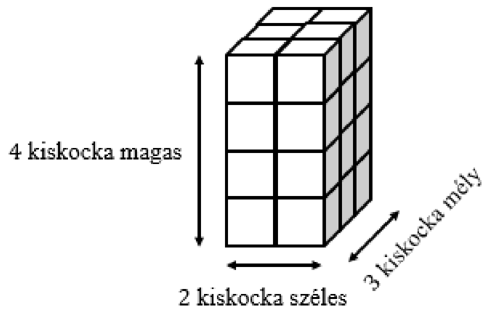

Kiskockákból kirakott téglatest térfogatát (hány kiskockából áll) úgy számoljuk ki, hogy megszámoljuk az egy szinten lévő kiskockák számát, és beszorozzuk a szintek számával (minden szinten ugyanannyi van)

Alsó szint: $2 \cdot 3 = 6$ kiskocka

Szintek száma: 4

Kiskockák száma (térfogat): $4 \cdot 6 = \mathbf{24}$ **kiskocka**

Ezt úgy is megkaphatjuk, ha összeszorozzuk a szélességet, a mélységet és a magasságot:

$2 \cdot 3 \cdot 4 = 6 \cdot 4 = \mathbf{24}$

Ezzel a módszerrel fogjuk kiszámolni a téglatest térfogatát is

Téglatest térfogatának képlete szövegesen: $\boldsymbol{V}$ =**Szélesség · Mélység · Magasság**

<u>Téglatest térfogata</u>: $\boldsymbol{V = a \cdot b \cdot c}$

Kocka térfogata

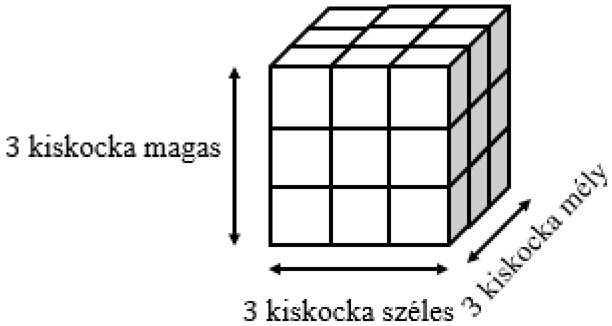

Kiskockákból kirakott kocka térfogatát (hány kiskockából áll) ugyanúgy számoljuk ki, mint a téglatest esetében, vagyis megszámoljuk az egy szinten lévő kiskockák számát, és beszorozzuk a szintek számával (minden szinten ugyanannyi van)

Alsó szint: $3 \cdot 3 = 9$ kiskocka

Szintek száma: 3

Kiskockák száma (térfogat): $3 \cdot 9 = \mathbf{27}$ **kiskocka**

Ezt úgy is megkaphatjuk, ha összeszorozzuk a szélességet, a mélységet és a magasságot:

$3 \cdot 3 \cdot 3 = 9 \cdot 3 = \mathbf{27}$

Ezzel a módszerrel fogjuk kiszámolni a kocka térfogatát is, kocka esetén a szélesség, a mélység és a magasság megegyeznek egymással, tehát a kocka élhosszát fogjuk összeszorozni önmagával 3-szor

<u>Kocka térfogata</u>: $\boldsymbol{V = a \cdot a \cdot a}$

Térfogat kiskockákkal

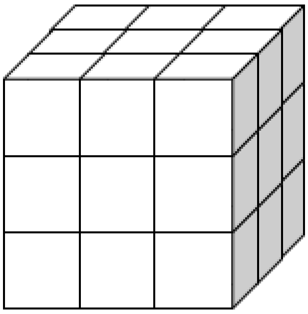

A testeket kirakhatjuk kiskockákból, vagy téglatestekből is (leggyakrabban kiskockából szoktuk kirakni)

Az ábrán látható nagy kocka $3 \cdot 3 \cdot 3 = 27$ kiskockából van kirakva

Térfogat esetén sokkal könnyebb dolgunk lesz, mint felszín esetén

Térfogat esetén kiszámoljuk egy kiskocka térfogatát, és szorozzuk a kiskockák számával

A nagy kocka (vagy test) térfogata nem függ a kiskockák elrendezésétől

Térfogat meghatározásának lépései:

- Meghatározzuk 1 kiskocka térfogatát ($V_{kis} = a \cdot a \cdot a$)
- Megszámoljuk a kiskockák számát (n)
- Egy kiskocka térfogatát beszorozzuk a kiskockák számával: $\boldsymbol{V_{nagy} = n \cdot V_{kis}}$

Térfogat változása kiskockák elvétele/hozzáadása esetén

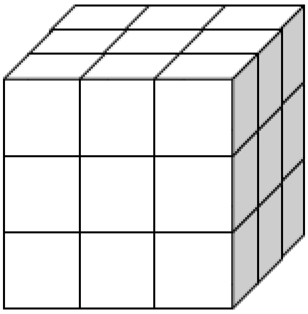

Térfogat esetén egyszerű lesz a helyzet, amikor a nagy testből kiskockákat veszünk el, vagy adunk hozzá:

- Amennyi kiskockát elvettünk, annyi kiskockányi térfogattal **csökken** a test térfogata
- Amennyi kiskockákat hozzáadtunk, annyi kiskockányi térfogattal **növekszik** a test térfogata

Mindegy, hogy melyik helyről vesszük el a kiskockákat

Ha a sarkáról vesszük el, vagy a lap közepéről, vagy az él közepéről, akkor is 1 kiskockányi térfogattal csökken a test térfogata

Hasábok

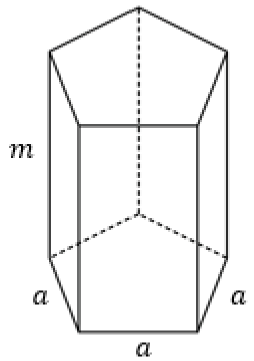

Hasábok olyan testek, amiknek van két egybevágó alaplapja, ami egy sokszög (általában szabályos, de nem muszáj, hogy az legyen), oldallapjai pedig téglalapok

Hasábok elnevezése: Alaplap után (Háromszög alapú, Négyzet alapú hasáb (Négyzetes oszlop), Ötszög alapú hasáb, Hatszög alapú hasáb…)

A téglatest és a kocka is hasábnak számít, csak külön elnevezésük van

Hasábokat kétféle módon lehet elképzelni:

- Van a két alaplap, amik ugyanakkora sokszögek, az egyik alaplap a földön van, a másik pedig fölötte a levegőben, és téglalappokkal rakjuk körbe a két sokszöget, a téglalapok szélessége a sokszög egy-egy oldalhosszával, magassága pedig a test magasságával egyezik meg
- Van egy sokszög a földön (képzeljük el papírvastagságúként), és nagyon sok ugyanilyen papírt teszünk egymásra, így kapunk egy testet

<u>Hasáb részei</u>:

- Alaplapok: Általában szabályos sokszögek
- Alapélek (a): Az alaplap oldalai
- Oldallapok: Téglalapok
- Oldalél: A téglalapok oldalai (a magasság)
- Palást: Oldallapok összege
- Magasság ($m,\ M,\ h,\ H$): A két alaplap közötti távolság

Hasábok felszíne

Hasábok felszínét úgy kapjuk meg, hogy a lapok területét össze fogjuk adni

Az alaplapok területe: T_{alap}

Az oldallapok területe: T_{oldal}

A palást területe: $T_{palást}$

<u>Hasábok felszíne</u>: $\boldsymbol{A = 2 \cdot T_{alap} + T_{palást}}$

Ha szabályos sokszög a hasáb alapja (legtöbbször az), akkor:

Palást területe: $\boldsymbol{T_{palást} = n \cdot T_{oldal}}$

Ahol:

n – A szabályos sokszög csúcsainak, oldalainak száma (ennyi lesz az oldallapok száma is)

T_{oldal} – Az oldallap területe (alapél szélességű, test magasságú téglalap területe)

Oldallap területe: $\boldsymbol{T_{oldal} = a \cdot m}$

Hasábok térfogata

Hasábok térfogatát úgy kapjuk meg, hogy az alaplap területét megszorozzuk a hasáb magasságával

<u>Hasábok térfogata</u>: $\boldsymbol{V = T_{alap} \cdot m}$

Téglatestnek vagy kockának is ki lehet számolni ilyen módszerrel a térfogatát:

- Téglatest: $\boldsymbol{V} = a \cdot b \cdot c = \boldsymbol{T_{alap} \cdot m}$
- Kocka: $\boldsymbol{V} = a \cdot a \cdot a = \boldsymbol{T_{alap} \cdot m}$

Hengerek

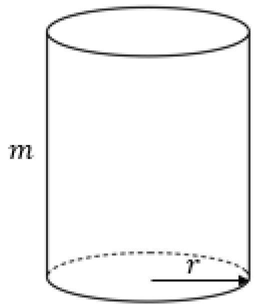

Henger: ”Kör alapú hasáb”

Olyan alakzat, melynek két alaplapja két ugyanakkora kör, palástja pedig egy téglalap, ami rá van csavarva a körökre

Hengereket négyféle módon lehet elképzelni:

- Van a két kör alaplap, amik ugyanakkorák, az egyik alaplap a földön lesz, a másik pedig fölötte lesz a levegőben, és egy téglalappal körbe csavarjuk a két kört, ez lesz a palást, a téglalap szélessége a körök kerületével egyezik meg (arra csavarodik rá teljesen), magassága pedig a test magasságával egyezik meg
- Van egy kör a földön (képzeljük el papírvastagságúként), és nagyon sok ugyanilyen papír kört teszünk egymásra így kapunk egy testet
- Egy téglalapot forgatunk meg a függőleges szimmetria tengelye mentén (ekkor a téglalap szélessége lesz a henger körének **átmérője**)
- Egy téglalapot forgatunk meg az egyik oldala mentén (ekkor a téglalap szélessége lesz a henger körének **sugara**)

Henger részei:

- Alaplapok: Körök
- Alaplap sugara (r, R), alaplap átmérője ($d,\ D$)
- Palást: Téglalap
- Magasság ($m,\ M,\ h,\ H$): A két alaplap közötti távolság (a téglalap palást magassága)

Hengerek felszíne

Hengerek felszínét úgy kapjuk meg, hogy a lapok területét össze fogjuk adni (ugyanúgy, mint hasáb esetén, csak itt az alaplap mindig kör lesz)

Az alaplapok területe: T_{alap}

A palást területe: $T_{palást}$

Hengerek felszíne: $\boldsymbol{A = 2 \cdot T_{alap} + T_{palást}}$

Az alaplapok területe: $\boldsymbol{T_{alap} = r^2 \cdot \pi}$

Palást területe: $\boldsymbol{T_{palást}} = K \cdot m = \boldsymbol{2 \cdot r \cdot \pi \cdot m}$

Hengerek felszíne: $\boldsymbol{A} = 2 \cdot T_{alap} + T_{palást} = \boldsymbol{2 \cdot r^2 \cdot \pi + 2 \cdot r \cdot \pi \cdot m}$

Hengerek térfogata

Hengerek térfogatát úgy kapjuk meg, hogy az alaplap területét megszorozzuk a henger magasságával

Hengerek térfogata: $\boldsymbol{V = T_{alap} \cdot m = r^2 \cdot \pi \cdot m}$

Hengerek térfogatának képlete megegyezik a hasáb térfogatának képletével, itt az alaplap mindig kör lesz, hasáb esetén pedig több alakzat is lehet az alaplap

Gúlák

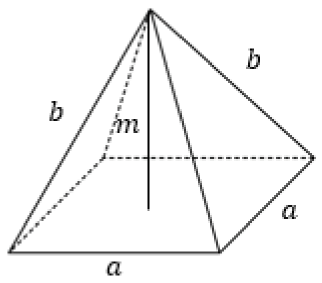

Gúlák olyan testek lesznek, amiknek van egy alaplapja (legtöbbször egy szabályos sokszög), az alaplap közepe felett van egy csúcs, amivel összekötjük az alaplap összes csúcsát

Legismertebb gúla alakzat: Piramis

Gúlák elnevezése: Alaplap után (Háromszög alapú, **Négyzet alapú (Piramis)**, Ötszög alapú, Hatszög alapú…)

Gúlák oldallapjai: Egyenlő szárú háromszögek lesznek (speciális esetben lehet szabályos is)

Gúlákat háromféle módon lehet elképzelni:

- Van egy alaplap, aminek minden oldalán ugyanakkora egyenlő szárú háromszögek vannak, ezeket a háromszögeket becsukjuk, a tetején egy pontban fog találkozni a háromszögek csúcsa
- Az alaplap közepe felett kijelölünk egy pontot, azt összekötjük az alaplap összes csúcsával
- Van egy hasábunk, aminek ferdén lenyesegetjük bizonyos részeit, így kapunk egy gúlát

<u>Gúla részei</u>:

- Alaplap: Szabályos sokszög
- Alapélek (a): Az alaplap oldalai
- Oldallapok: Egyenlő szárú háromszögek
- Oldalél (b): A háromszögek szárai

- Palást: Oldallapok összege
- Magasság (m, M, h, H): Az alaplap és a csúcs távolsága (Nem egyezik meg a háromszög magasságával)

Gúlák felszíne

Gúlák felszínét úgy kapjuk meg, hogy a lapok területét össze fogjuk adni

Az alaplap területe: T_{alap}

Az alaplap területe négyzet esetén: $T_{alap} = a \cdot a = a^2$

Az oldallapok területe: T_{oldal}

A palást területe: $T_{palást}$

<u>Gúlák felszíne</u>: $\boldsymbol{A = T_{alap} + T_{palást}}$

Hasonló a képlet, mint hasáb esetén, különbség, hogy itt csak 1 T_{alap} van, nem 2

Palást területe: $\boldsymbol{T_{palást} = n \cdot T_{oldal}}$

Ahol:

n – A szabályos sokszög csúcsainak száma (ennyi az oldallapok száma is)

T_{oldal} – Az oldallap területe (alapél szélességű, m_{Δ} magasságú háromszög területe)

Oldallap területe: $\boldsymbol{T_{oldal} = \frac{a \cdot m_{\Delta}}{2}}$

Gúlák térfogata

Gúlák térfogatát úgy kapjuk meg, hogy az alaplap területét megszorozzuk a gúla magasságával, majd osztjuk 3-mal

Megjegyzés: Ugyanúgy számoljuk ki, mint a hasáb térfogatát, csak osztani fogunk 3-mal

<u>Gúlák térfogata</u>: $\boldsymbol{V = \frac{T_{alap} \cdot m}{3}}$

Gúlák oldallapjának magassága

Ha a gúla alapéle és oldaléle van megadva, a kérdés pedig a felszín, akkor ki kell számolnunk a gúla oldallapjának magasságát

Ezt egy Pitagorasz-tétel segítségével tudjuk megtenni

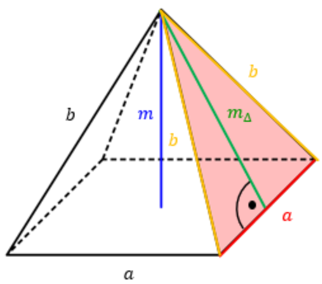

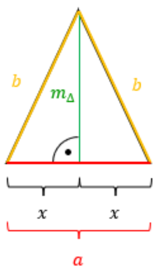

$x = \frac{a}{2}$

Pitagorasz-tétel:

$x^2 + {m_\Delta}^2 = b^2 \quad /-x^2$

${m_\Delta}^2 = b^2 - x^2 \quad /\sqrt{}$

$\boldsymbol{m_\Delta = \sqrt{b^2 - x^2}}$

Gúlák metszetei

Gúlákat kétféle módon szoktuk elmetszeni (mind a két esetben félbevágjuk):

- Az alapél felénél
- Az oldaléle mentén

Miért metsszük el a gúlákat?

- Azért, hogy ki tudjuk számolni Pitagorasz-tétel segítségével az oldalélt, vagy a **test magasságot**, vagy az **oldallap magasságát**

Attól függ, hogy hogy metsszük el, hogy mit kérdez a feladat szövege, és ahhoz mit kell meghatároznunk

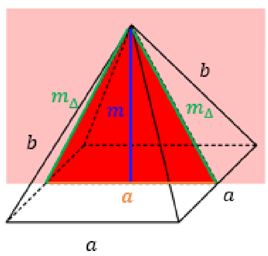

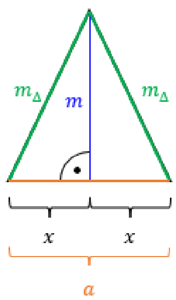

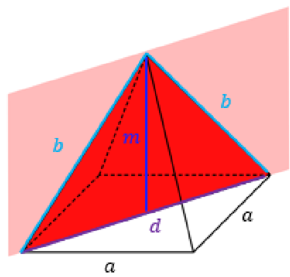

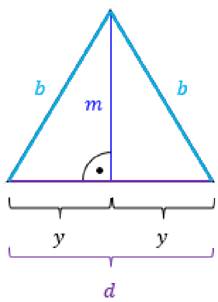

$x = \frac{a}{2}$ $\quad$ $\boldsymbol{x^2 + m^2 = {m_\Delta}^2}$

$d = \sqrt{2}a$

$y = \frac{d}{2}$ $\quad$ $\boldsymbol{y^2 + m^2 = b^2}$

Kúpok

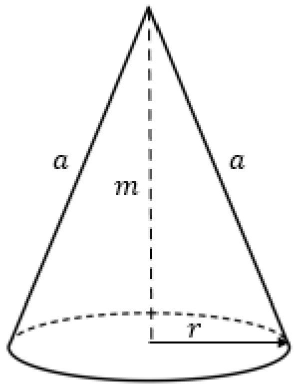

Kúp: ”Kör alapú gúla”

Másik neve: Forgáskúp

Olyan alakzat, melynek alaplapja egy kör, a kör középpontja felett van egy csúcspont, a kör minden pontja ezzel a ponttal van összekötve

Kúpokat négyféle módon lehet elképzelni:

- Van egy kör, a középpontja felett egy pont, a kör minden pontja össze van kötve ezzel a ponttal (minél több oldalú egy sokszög annál közelebb van a körhöz)
- Van egy kör, amire rácsavarunk egy körcikket (mint a fagyi tölcsér)
- Van egy derékszögű háromszög, amit a függőleges befogója körül forgatunk meg
- Van egy henger, aminek bizonyos részeit lenyesegetjük így kapunk egy kúpot

<u>Kúp részei</u>:

- Alaplap: Kör (Sugara: r, R)
- Palást: Körcikk
- Alkotó (a): A kör bármely pontját a csúccsal összekötő szakasz hossza
- Magasság ($m,\ M,\ h,\ H$): Az alaplap és a csúcs távolsága

Kúpok felszíne

Kúpok felszínét úgy kapjuk meg, hogy a lapok területét össze fogjuk adni

Az alaplap területe: T_{alap}

A palást területe: $T_{palást}$

<u>Kúpok felszíne</u>: $\boldsymbol{A = T_{alap} + T_{palást}}$

Az alaplap területe: $\boldsymbol{T_{alap} = r^2 \cdot \pi}$

Palást területe: $\boldsymbol{T_{palást} = r \cdot \pi \cdot a}$

Palást területe: $\boldsymbol{T_{palást} = \frac{i \cdot a}{2}}$

<u>Kúpok felszíne</u>: $\boldsymbol{A} = T_{alap} + T_{palást} = \boldsymbol{r^2 \cdot \pi + r \cdot \pi \cdot a}$

Kúpok térfogata

Kúpok térfogatát úgy kapjuk meg, hogy az alaplap területét megszorozzuk a kúp magasságával, majd osztjuk 3-mal

Megjegyzés: Ugyanúgy számoljuk ki, mint a henger térfogatát, csak osztani fogunk 3-mal

<u>Kúpok térfogata</u>: $\boldsymbol{V = \frac{T_{alap} \cdot m}{3} = \frac{r^2 \cdot \pi \cdot m}{3}}$

Kúpok metszete

Kúpokat egyféle módon szoktuk elmetszeni (függőleges metszősíkkal):

- Félbe vágjuk

Miért metsszük el a kúpokat?

- Azért, hogy ki tudjuk számolni Pitagorasz-tétel segítségével az **alkotót**, vagy a **test magasságot**
- Ezek a felszín vagy térfogat kiszámításához fognak kelleni

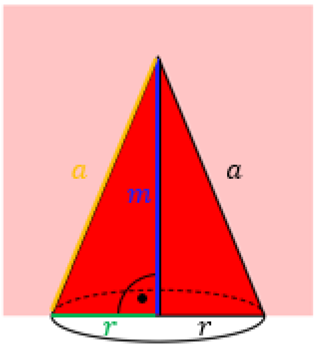

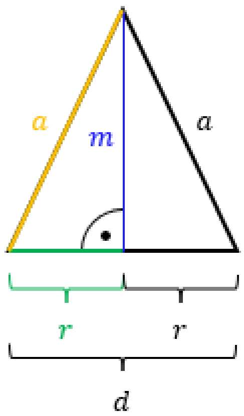

$$r^2 + m^2 = a^2$$

Gömb

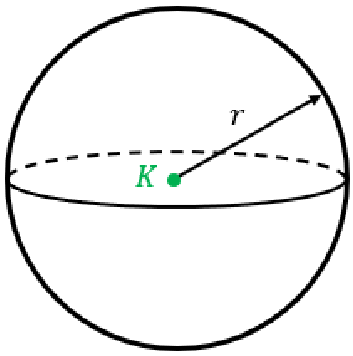

Gömböt úgy kapunk, ha egy kört megforgatunk az átmérője mentén (mindegy, hogy melyik átmérő mentén, legegyszerűbb a függőleges átmérővel elképzelni)

<u>Gömb részei</u>:

- Gömb középpontja (K): Megegyezik a kör középpontjával, tőle a gömbfelszín minden pontja ugyanolyan távol van
- Sugár (r, R): A középpont és a gömbfelszín bármely pontjának távolsága
- Átmérő (d, D): A sugár kétszerese, a gömb két legtávolabbi pontjának távolsága
- Húr: Két tetszőleges pontot összekötő szakasz
- Főkör: Ha a gömböt elfelezzük, akkor egy kör felületet kapunk, ez lesz a főkör (végtelen sok van)

Gömb felszíne

Gömb felszínét úgy kapjuk meg, hogy a kör területét szorozzuk 4-gyel

<u>Gömb felszíne</u>: $\boldsymbol{A = 4 \cdot r^2 \cdot \pi}$

Gömb térfogata

<u>Gömb térfogata</u>: $\boldsymbol{V = \frac{4 \cdot r^3 \cdot \pi}{3} = \frac{4}{3} \cdot r^3 \cdot \pi}$